COMMENTARIVS DE VSVRIS RESOLVTORIVS ALIQVOT DVBIORVM MANVALIS CONFESSAR.

In cap. primum. 14. queſt. 3. Salmanticæ ſermone Hiſpano anno 1556. compoſitus à Martino ab Azpilcueta Doctore Nauarro, tunc cathedrario primæ functionis Sacrorum Canonum rude donato, ſeu iubilato in inclyta Conimbricenſi Academia; qui antea fuerat eiuſdem functionis in celeberrima Salmanticenſi.

Nunc autem anno 1579. latinitate donatus, defæcatus, & auctus ab eodem Auctore in Romana Curia ſanctiſs. D. N. Gregorij XIII. ſacræq; ipſius in foro conſcientiæ Penitentiariæ obſequijs inſeruiente.

AD ILLVSTRISSIMVM, REVERENDISSIMVMQVE D. Dominum Carolum Borromæum Cardinalem, & Archipræſulem Mediolanenſem quàm colendiſsimum.

Contenta in hoc libro verſa pagina docet.

CVM LICENTIA SVPERIORVM.

ROMAE, *In officina Iacobi Tornerij, & Iacobi Bericchiæ.*
M. D. LXXXIIII.

Inſignis forma, doctrina inſignior vnus:
At ſuperat ſummi cultus vtrumque Dei.

ELENCHVS CONTINENS IN genere hoc libro tractata.

VIGINTIDVO notabilia; quorum quattuor prima docent ſummam capitis, nomen vſuræ, materiam, & creditum duplex.

Quintum, & conſequentia tria, tradunt vſuræ definitionem, diuiſionem, malitiam, & frequentiam.

Nonum & tria ſequentia, vſuræ quæ aptior definitio, quæ requirat; & vſura mentalis, vt differat à peccato mentali vſuræ.

Decimumtertium, & tria ſequentia, laudant quandam legem; docent ſortem in ſocietate ſaluare, & duplex intereſſe, atque conditiones illa iuſtificātes.

Decimumſeptimum, & tria ſequentia ſuccurrunt dupliciter mutuanti; defendunt montes pietatis; & maritos dotes accipientes.

Vigeſimumprimum, & vigeſimumſecundum definiunt, & diuidunt cenſum; & probant non poſſe in perſona conſtitui.

Continet inſuper extrauagantem Pij V. ſuper cenſuum conſtitutione, & decem & octo gloſſas, & quinquaginta quæſtiones ad eam pertinentes.

GREGORIUS XIII.

AD futuram rei memoriam. Cum à fel. record. Pio Papa Quinto prædeceſſore noſtro emanauerint litteræ tenoris ſubſequentis. Dilecto filio Martino ab Azpilcueta Decretorum Doctori Pius Papa Quintus. Dilecte fili ſalutem & Apoſtolicam benedictionem. Dudum à fel. record. Paulo Papa Tertio, prædeceſſore noſtro emanarunt litteræ tenoris ſubſequentis. Dilecto filio Martino ab Azpilcueta Decretorum Doctori, primariam cathedram Iuris Canonici in vniuerſitate ſtudij Conimbricenſis actu regenti Paulus Papa tertius. Dilecte fili ſalutem & Apoſtolicam benedictionem. Cum ſicut nobis exponi feciſti, vt alijs iuxta traditum tibi à Deo talentum prodeſſe poſſes, nonnullas lecturas ſuper voluminibus Decreti, & Decretalium, non ſine maximis laboribus & vigilijs, ad laudem diuini nominis, cuius ope litterariæ rei, & Chriſtianæ Reipublicæ conſuluiſſe, & profeciſſe credis, ſcribendo compoſueris, & compilaueris, eaſque de proximo tuis proprijs expenſis in lucem edere, & imprimi facere intendas, pro parte tua nobis fuit humiliter ſupplicatum, vt tibi, quòd lecturæ huiuſmodi abſque tuo conſenſu imprimi non poſſint, vt tuarum vigiliarum effectu læteris, concedere de benignitate Apoſtolica dignaremur. Nos volentes te ſpecialis gratię fauore proſequi huiuſmodi ſupplicationibus inclinati tibi, quòd ad ſeptennium à die quo tu lecturas prædictas imprimi feceris computandum, nullus alius per vniuerſum orbem Chriſtianum conſtitutus lecturas ipſas, vel illarum partem aliquam imprimere, ſeu imprimi facere, vel impreſſas in ſua domo, aut alibi habere & tenere, nec illas vēdere, ſeu mutuo, aut ex dono vel aliàs donare poſſit auctoritate Apoſtolica tenore præſentium de ſpeciali gratia indulgemus: diſtricte inhibentes in virtute ſanctæ obedientiæ, & ſub excommunicatiunis pœna, eo ipſo ſi cōtrafactum fuerit incurrenda, omnibus & ſingulis, cuiuſcunque ſtatus, gradus, ordinis, & conditionis exiſtentibus, & quauis Apoſtolica auctoritate, aut facultate fungentibus per vniuerſum orbē conſtitutis, ne lecturas huiuſmodi, vel earum partem aliquam abſque tuo expreſſo conſenſu, & licentia ſeptennio prædicto duntaxat durante imprimere, ſeu imprimi facere, aut vendere, ſeu donare præſumat. Non obſtantibus conſtitutionibus, & ordinationibus Apoſtolicis, ac quarumcunque prouinciarum, & locorum ſtatutis, & conſuetudinibus, etiam iuramento, confirmatione Apoſtolica, vel quauis firmitate alia roboratis, necnon priuilegijs, indulgentijs, & litteris Apoſtolicis quibuſuis prouincijs, & illarum perſonis, ac vniuerſitatibus, & collegijs, etiam per nos, & ſedē Apoſtolicam ſub quibuſcunque tenoribus, & formis, ac cum quibuſuis clauſulis, & decretis, etiam derogatoriarum derogatarijs, vel aliàs quomodolibet conceſſis, confirmatis, ac etiam iteratis vicibus innouatis. Quibus omnibus, etiam ſi de illis, eorumque totis tenoribus ſpecialis, ſpecifica expreſſa & indiuidua, ac de verbo ad verbum, non autem per clauſulas generales idem importantes mentio, ſeu quæuis alia expreſſio habenda, aut exquiſita forma ad hoc ſeruanda foret tenores huiuſmodi, ac ſi de verbo ad verbum, insererentur præſentibus pro expreſſis, ac de verbo ad verbum inſertis habentes illis aliàs in ſuo robore permanſuris hac vice dumtaxat ſpecialiter & expreſſe derogamus, cæteriſque contrarijs quibuſcumq;. Datum Romæ apud ſanctum Petrum ſub annulo piſcatoris viij. die Ianuarij M. D. XLIIII. Pontificatus noſtri anno nono. Et deinde. Cum ſicut nobis nuper tu exponi feciſti, ſicut aſſeris, rogeris à multis, vt opera tua tam prius edita, quàm nondum edita, quæ ſuper iure Pontificio, & ad declarationem illius pertinentibus habes compoſita typis excudi feceres, idque facere proponas vita comite, & Deo iuuante impenſis tuis, & te præſente, quo correctiora, auctiora, & pientiora prodeant, nobis humiliter ſupplicari feciſti, vt in præmiſſis opportune prouidere de benignitate Apoſtolica dignaremur. Nos te amplioris gratiæ fauore proſequi volentes, huiuſmodi ſupplicationibus inclinati Apoſtolica auctoritate tenore præſentium declaramus, intentionem noſtram eſſe, vt prædicti Pauli prædeceſſoris noſtri litteræ, quæ de lecturis loquuntur, habeant etiam locum in alijs Commētarijs, libris, & tractatibus, quos tu edideris ſuper ijs, quæ pertinent ad prædicti iuris Pontificij declarationem. Non obſtantibus omnibus ſupradictis, quæ idem Paulus prædeceſſor in dictis præinſertis litteris voluit non obſtare. Datum Romæ apud ſanctum Petrum ſub annulo piſcatoris die xviij. Maij, M. D. LXXI, Pontificatus noſtri anno ſexto. Ac cum poſtmodum videlicet nonis Nouembris, Pontificatus noſtri anno primo, eumdem Martinum ſpecialibus fauoribus & gratijs proſequi volentes ſtatuerimus, prædictoque Martino conceſſerimus litteras fel. record. Pauli Tertij, & Pij V. prædeceſſorum noſtrorum præinſertas locum habere & ſe extendi in his, quæ de lecturis, & alijs loquūtur in quibuſcumque Commentarijs, & tractatibus, quæ idem Martinus ediderit, ſuper prædicti iuris Canonici declaratione, & interpretatione, & præſertim ſuper Manuali Confeſſariorum, ab eo prius lingua Hiſpanica edito, nunc recognito, aucto, latinitateque donato. Cum autem vt accepimus, in obſequium Dei, ſacroſanctæque Sedis Apoſtolicæ non ſine magno labore duobus annis proxime præteritis idem Martinus intenderit, & in pręſentia intendat recognitioni operum ſuorum, tam editorum, quàm non editorum, quo emendatiora, defœcatiora, auctiora, & vtiliora effecta typis excudantur. Nos eumdem Martinum amplioribus fauoribus & gratijs proſequi volentes,

Motu proprio, non ad dicti Martini, aut alterius pro nobis deſuper oblatæ petitionis inſtantiam, ſed ex certa noſtra ſcientia. indultum, inhibitionem, declarationem, decretum, derogationem, aliaque omnia in præinſertis litteris Apoſtolicis & earum ſingulis contenta ad decem annos à Data præſentium computandos, ita vt quis ea vel illorum partem aliquam ſine ſuo expreſſo ad id in ſcriptis conſenſu imprimere, vel alibi impreſſa dicto decennio durante vendere, aut venalia tenere, donare, aut permutare non poſſit Apoſtolica auctoritatē tenore præſentium prorogamus, extendimus, & ampliamus, & quemlibet contrauenientem cenſuras, & pœnas in præinſertis litteris contentas eo ipſo, & abſque alia declaratione incurrere. Sicque per quoſcunque Iudices & Commiſſarios quauis auctoritate fungentes, ſublata eis, & eorum cuilibet quauis aliter iudicandi, & interpretandi facultate, & auctoritate vbique iudicari, & definiri debere, irritum quoque & inane decernimus, ſi ſecus ſuper his à quoquam quauis auctoritate ſcienter vel ignoranter contigerit attentari. Non obſtantibus præmiſſis ac omnibus illis, quæ in omnibus ſupradictis litteris conceſſum eſt non obſtare, cæteriſque contrarijs quibuſcunque. Inſuper quia difficile foret, præſentes litteras ad quæcunque loca deferri, volumus, & dicta auctoritate decernimus ipſorum tranſumptis & exemplis, & in eiſdem exemplis, Lecturis, Commentarijs, Manuali, & alijs operibus huiuſmodi impreſſis plenam, & eamdem prorſus fidem vbique in iudicio & extra adhiberi, quæ originalibus adhiberetur, ſi forent exhibitæ vel oſtenſæ. Datum Romæ apud ſanctum Petrum ſub annulo piſcatoris die xxj. Nouembris, Pontificatus noſtri Anno Nono.

Cæ. Glorierius.

Cum Priuilegijs ampliſſimis Regum Chriſtianiſſ. & Catholici Neapoleos, Senatus Veneti, & omnium fere Potentatuum Italiæ.

MO, MO

ILLVSTRISS. AC REVER.

D. D. CAROLO BORROMÆO S. R. E. CARDINALI AMPLISSIMO,

EIDEMQVE ARCHIPRÆSVLI
Mediolanenſi quàm colendiſſimo

MARTINVS AB AZPILCVETA DOCTOR
Nauarrus fælicitatem temporariam & æternam.

COMMENTARIVM *hunc de vſuris reſolutorium, Cardinalis ampliſs. non ea ratione Illuſtriſſimæ D.T. ſum auſus dedicare, vt occaſionem quærerem tuarum virtutum heroicarum encomium agendi: licèt illud apte, ornateque contextum eſſet exhibere mundo rariſſimum exemplum eius, quod Concilium Carthaginẽſe olim deſiderauit: vt præſules ſuæ dignitatis auctoritatē potius fidei, & vitæ meritis, quàm pretioſa ſupellectile quærerent. Eßet oſtendere praxim illius Generalis Cōcilij,* Ne longi temporis victum breuis hora conſumat. *Eſſet proponere exequentem illud Concilij Trident.* Præſules, quæ ſint ſui muneris partes agnoſcant, ac ſe non ad propria commoda, non ad diuitias, aut luxū; ſed ad labores, & ſolicitudines pro Dei gloria vocatos eſſe intelligant. *Et illud eiuſdem.* Imprimis vero, ita mores ſuos omnes componant, vt reliqui ab eis frugalitatis, modeſtiæ, continentiæ, ac quæ tantopore nos cōmendat Deo, ſanctæ humilitatis exempla petere poſſint. *Auſus ſum tamen id facere, partim, quòd ſperem fere,*

vt qui

vt qui omnia ſua, ſe, vitamque ſuam totam dat Chriſto ad vſuras methaphoricas; pro ſua virili curabit, ne quidquàm alijs detur ad veras. Partim quòd qui percupit rem Chriſtianam circa minora renouari; procurabit eam repurgari circa quædam maiora, quæ hac in re occurrunt purgatione indigua. Maxime verò, id facere ſum auſus; vt vel hoc leuiuſculo gno teſter maximã, quamultis nominibus ſum, & eſſe debeo, erga D.T. Illuſtriſſimã obſeruantiam, & pietatem: præcipue autẽ eo quòd, cũ eſſes maximus fœl. rec. Pij V. Pænitentiarius, & peregre ageres, illius auctoritate per Illuſtriſſimum Card. Alciatum munere tuo ampliſſimo fungentem interpoſita, curaſti, vt ego ob aliquas cauſas nolens, & ob alias parere volens acceptarẽ munus Doctoris decretorum in ſacroſanctæ Pænitentiariæ Prætorio exercendum; quod proprio motu conferre dignaberis. Quod quidem nec ego tunc adeò magni faciebam, nec tu putabas illud mihi fore adeò aptum, commodum, et vtile ac fuit, et eſt; nullum enim munus, vel officium, quod ſciam, eſt in toto Chriſtiano orbe, quod vlla humana etiam ſuprema eccleſiaſtica, vel laica poteſtas habeat erectum; quod meæ conditioni, profeſſioni, ætati, & meis literarum ſtudijs quadraginta circiter annis prælectioni ſacrorum Canonum in quatuor celeberrimis Hiſpaniarum, Galliarumq; Academijs impenſis, aptius vel commodius; immo, nec adeò aptum ſit, & commodũ. Omnia enim alia, etiam maximæ Penitentiariæ, & dignitas ipſa Cardinalitia, cui adiunctum eſt illud, adeò ſunt obnoxia tumultui, & ſtrepitui; cum viſitationũ agendarũ, & ſuſcipiendarũ; tũ aliarũ mille occupationum internarũ, & externarũ tã commendatorum, quàm propriorum numerum, vt vix permittãt fungentibus eis vti otio, quod (Auguſtiïxo auctore) charitas veritatis requirit: ſed ferè ſemper cogunt eſſe totum in ne-

gotio

gotio,quod(eodem auctore)charitas neceſsitatis ſuſcipit. Quod profecto ei,qui iam inde à puero in octogeſimū, & amplius annum literarum otio ſemper eſt delectatus, non poteſt non eſſe quoddã abſynthium, & amaracum. Hoc autem nullum aliū ſtrepitum,nec à domo exitum requirit,quã vt eo fungens octauo, aut quindecimo quoq; die adeat ſacræ Pænitētiariæ Prætorium:& in eo ſuper occurrentibus dubijs ſuam ſententiam dicat. Neque obſtat, quòd grande negotium mihi videntur facere quæſtiones; quæ huius muneris cauſſa in dies, & horas proponuntur,ex omni fere gente,& omniū fere hominum ordine miſſæ:tum quod illæ incitant, & iuuant ad magis continuè otio litterario vtēdum,& ad maiori cum meditatione digerendum in ſpecie,quæ in ſcholis in genere didiſcerã, & docueram: tum quod omnium illarum deciſio tendit ad animarum ſalutem quærendam,vel confirmãdam.quæ actio homini Chriſtiano debet eſſe volupe. Accedit,quòd huic commentario adijcimus extrauagantem illam, quam ſuper cenſuum imponendorum forma præfatus bonæ memoriæ Pius V.edidit, decem & octo gloſsis, & quinquaginta quæſtionibus ornatã. certi quòd, qui eius pro toto grege Chriſtiano militantis in terra fuiſti cōmilito,immitator,& maximus cultor,eris eius(vt par eſt credere) in cælo regnantis propugnaculi contra vſurarum voraginē ab ipſo muniti,etiã fidiſsimus protector.Quare ſupplico humiliter D.T. Illuſtriſsimæ, vt meum conſilium boni conſulens digneris hoc munus anguſtum in anguſta officina formatum, tuo iſto ampliſſimo, quo in omnes es animo,augere in obſequiū Dei Opt. Max. qui te digniſſimū firmiſſimumq; ſuæ S.R.E. cardinem, quàm diutiſſime ſeruet incolumen. Amen.

PRAE-

PRAEFATIO.

QVoniam in tertia editione Enchiridij, ſiue Manualis Confeſſariorũ Hiſpano ſermone compoſiti facta Salmanticæ anno 1 5 5 6. compoſuimus eodem ſermone quinque cõmẽtarios dubiorũ; quæ in eo tãgebãtur, reſolutorios in quinq; capitula, ſcilicet in c.1.14.q.3.c.fi.14.q.6.c.non in inferenda.23.q.3. c.vlt. de ſimo.c. vlt.de vſur. quos dedicauimus altiſſimo, eideq́. potẽtiſſimo Carolo, Caſtellæ, multorũq́. aliorũ regnorũ Sũmo Principi; quinq́. etiã in eodẽ volumine cũ ipſo Manuali fuerũt typis excuſi. Cumq́. poſtea anno 1573. præfatum Enchiridiõ latinitate in vrbe donaſſemus, & multũ auxiſſemus; viſum fuit è repu. fore, ne præfati cõmentarij excuderentur in eodẽ volumine cũ illo: ſed eorũ ſumma locis opportunis eius infereretur: tũ ne nimium creſceret, & nomẽ Enchiridij, & Manualis amitteret: tũ vt ſimpliciores, & occupatiores confeſſarij, (qui parũ vtebantur eis propter defectũ dexteritatis eis vtendi, vel ob occupationes, vel ob negligentiã) multũ fruerentur eiſdem opportunis locis inſertis. Nunc autẽ, quia bona pars rei in ſummã redactæ ſolet ei deeſſe, præſertim rationes & fundamẽta, quibus illa muniũtur, quibuſq. à cõtraria ſentẽtia diſceditur; quorũ vim, & neruos vellẽt eruditiores perpẽdere; rogamur a multis, ne grauemur deuorare tediũ donandi eos latinitate, ceu quẽdam commentarium, & clypeũ præfati Manualis, qualis antea erant edere: indicãdo loca eius, quibus eorũ sũma inſerta eſt, ſicut in eis indicabimus loca horum commentariorũ; in qnibus dilatantur, & augentur: quod facere decreuimus, nõ parũ defœcãdo, & augẽdo illos incipientes a primo, quem compoſueramus in cap. ſi fœneraueris. 14.q. 3. in vtilitatem Reipnb. & gratiam Confeſſariorum, & Pœnitentiũ, præſertim curioſorum, ad gloriã D.N.Ieſu Chriſti θεονδρωπου ope eius diuina implorata, & ꝑ intercesſionẽ glorioſisſimæ Matris eius παρθενομητρος diuorumq́ue omniũ, quibus illa præeſt ſperata. Submittimus autẽ in primis omnia, quæ dicturi ſumus infallibili ſacroſanctæ Romanæ Echleſiæ cenſucæ.

COMMEN-

COMMENTARIVS RESOLVTORIVS

DE VSVRIS IN CAPITVLVM

Si fœneraueris. 14. q. 3. iam pridem ſermone Hiſpano compoſitus à Martino ab Azpilcueta Doctore Nauarro, & nunc ab eodem latinitate donatus, defœcatus, & auctus.

Auguſt. ſuper Pſalmo xxxvi. concione iij.

SI fœneraueris homini, id eſt, ſi mutuo dederis pecuniã tuam, a quo plus, quàm dediſti expectes, non pecuniã ſolam; ſed aliquid plus, quàm dediſti: ſiue illud triticum ſit, ſiue vinum, ſiue oleum, ſiue quodlibet aliud; ſi plus, quàm dediſti expectes accipere, fœnerator es, & in hoc improbandus, non laudandus.

SVMMARIVM.

1 *VSVRARIVS eſt, qui plus, quàm dederit ex mutuo ſperat.*
Vſurarij ſunt quidam creditores in ædes debitorum diuerſantes.
2 *Vſuræ verbum quid ſignificet.*
2 *Doctor Sotus laudatus.*
3 *Creditum duplex, & vtrumq; gratuitum:*

3 *Vſura aperta in cuiuſmodi credito reperiatur.*

4 *Vſura palliata inueniri poteſt in omni contractu, in quo ſolutio anticipatur, vel differtur, cum exemplis.*

5 *Pretium rei iuſtum nõ conſiſtit in indiuiſibili: immo habet latitudinem ſummi, infimi, & medij.*

1 PRIMO noto ex hoc capite, id qđ præcipue D. Auguſtinus per illud intendit, ſiue ſummã eius, quæ ſecundũ maximũ illum Magiſtrum Gratianum, huius magni voluminis, qđ Decretum appellatur auctorem, eſt hęc: *Qui plus, qua dederit accipit, vſuras expetit*. quæ parũ contextui eius congruit, ob multa, quæ non expedit referre & videtur aptior iſta; *Qui aliquid vltra id, quod mutuo dat, expetit; quidquid illud ſit, vſurarius eſt*. Quod ipſum confirmat Hieronymus in cap. ſequenti ex commentarijs eius ſuper Ezechielem deſumpto lib. 6. cap. 1. in illis verbis: *Vſura appellatur, quidquid illud eſt, ſi ab eo, quod dederint, plus acceperint*. Et id ipſũ affirmat S. Ambro. in c. 3. inf. ead. q. deſumpto ex commentarijs eius in Tobiam, per illa verba: *Neque*, inquit, *vſuram eſcarum accipies, neque omnium rerum. Item eſca vſura eſt, & veſtis vſura eſt, & quodcunque accedit ſorti, vſura eſt. Item ſi quis inſtaurandum conuiuium putat, ad negotiatorem mittit, vt abſynthiaci cupellam deferat ſibi gratis: ad cauponem dirigit, vt Picenum vinum, aut Tyriacum requirat: ad lanium vt byllã ſibi procuret; ad alium vt ſibi poma adornet*. Hæc ibi: pro verbo *byllam* videtur habuiſſe in ſuo libro Archidiaconus *vuluam*, vel *vber*, vel *byliam*; ſed caſtigatior videtur litera hęc, habens *byllam*; quæ eſt inteſtinum fartum, quod lanij ſolent in delicias, & xenia parare. Id ipſum confirmat Conc. Agathenſe in cap. vlt. infra ead. quæſt. quibus conſentiunt multi canones, & leges, quæ in titulis de vſuris Codicis, & Digeſtorum, Decretal. Sexti, & Clement. & hac ead. cauſa, q. ſequen. & alibi ſæpe: licet enim non omnes vſuram damnent; lucrum tamen illud vltra ſortem vſuram appellant. * Ex hoc notab. modo prædicto confirmato facile colligi poteſt, recte nos reſpondiſſe in Luſitania, vſuræ peccatum admiſiſſe quoſdam, qui morantes in ciuitatibus mutuabant tenuioribus multis pagos, & vicos colentibus quaſdam paruas pecuniarum ſummas, quas non exigebant vſque ad meſſem, nec in ea ſi erat copioſa: ſed quaſi beneficium eis largientes differebant exactionem dicentes: nolumus vobis nunc incõmodare, & interim euntes, & redeuntes frequenter ad ſua negotia in eorum pagis gerenda diuerſabantur in eorum domibus cum ſuis equitis gratis prandendo, cœnando, & cubando, nunc in horum, nunc in illorum domibus; & poſtea adueniente meſſe ita exigua, vt eſſet veriſimile grana Maio ſequenti futura cara, exigebãt

debi-

debita; ob quæ miſeri agricolæ non habentes aliud, quod ſoluerent, dabāt frumenta,& alia grana eis in ſolutum duplici nomine grauati: nempe quòd multis diebus eos hoſpitio gratis ſuſcepiſſent; & quòd cogebantur ſoluere,quando non poterant, niſi granum,quo multum egebant, dando in ſolutum,cum prius commodius ſoluere potuiſſent,ſi fuiſſent exacti, argumento eorum, quæ diximus in Manua. Confeſſa. cap. 17.nu. 225.*

2 Secundo noto, quòd quamuis hoc verbum, *vſura*,originaria ſignificatione vſum cuiuſlibet rei ſignificet,iuxta illud Cicer. pro Rabirio: *Vſurā huius lecis,&c.* tamen iuxta ſignificationem,quam hic, & in alijs iuribus, & Doctoribus, tam Theologis, quàm Canoniſtis communiter habet, ſignificat lucrum proueniens ex contractu mutui, & Græcis dicitur τόκος, ideſt, partus;quia eum mutuum parit, & Hebręis appellatur morſus,quo mutuans mutuatarium mordet. Ex quo quidam recentiores intulerunt, quoddam falſum * poſt quos, & etiam nos, latius ſcripſit de hac eadem re Dominic. Sot. Illuſtriſſimi ordinis Dominicanorum clariſſimum decus, lib. 1. q.1. ar. 1.de iuſt. & iure.Cuius dicta magis erudita,quàm praxi, & vſui accommoda gratia breuitatis prętermitto.

3 Tertio noto,omnia mutua gratuita eſſe debere: quia omne creditum, quod vulgus Hiſpanum appellat, *praſtando* eſt tantum dupxel. Alterum, quod latine dicimus commodatum;per quod rei creditę dominium non tranſit in commodatarium; immo eadē res in ſpecie, vt Iuriſcon. loquuntur,ſiue in indiuiduo, vt Logici, eſt commodanti reddenda: cuiuſmodi eſt conceſſio mulę ad deambulandum;de quo quidem mutuo dictum eſt in prædicto Manual. cap. 17. nu. 282. & debet eſſe gratuitum, iuxta glo. c. 1. de commod. & tot. tit. ff. commod. Alterum eſt mutuum, per quod dominium rei creditæ tranſit in mutuatarium; quod non eſt reddendum in re eadem ſpecie, & indiuiduo, ſed in eodem genere; vn colligitur ex text.& glo.l. 2.in prin.& §. 1.ff. de reb.credit. & ideo,hoc creditum dicitur proprie mutuum; quia per illud meum, fit tuum, vt ait Vlpia. in l. 2 §.appellata.ff. eod. & debet eſſe gratuitum,ſicut commodatum,iuxt.glo. recep. in cap. 1. de commod.

4 Quarto noto ex illis verbis, *mutuum dederis, &c.* quod clara,& aperta vſura non committitur, niſi in credito ſecundi generis predictorum, ſcilicet mutuo; & conſequenter quòd ſicut clarum mutuum non contrahitur,niſi in rebus, quæ vſu conſumuntur,& in pondere,numero,aut mēſura conſiſtunt; puta, pecunia numerata, viuo oleo, tritico, & id genus alijs, quæ vſu conſumuntur, inſt. quibus mod. re contrah. obliga.in prin. ita clara vſura non niſi in huiuſmodi rerum contractibus inuenitur. Et conſequenter quòd quemadmodum mutuum palliatum, ſiue occultum in omnium rerum contractibus inueniri poteſt: ſic etiam vſura palliata, & occulta in illis omnibus inueniri poteſt; quin etiam reperitur in omni-

bus illis;in quibus ob ſolutionis tempus dilatũ plus iuſto pretio rigido,& ſummo accipitur: aut ob anticipatam ſolutionem datur minus iuſto pretio pio & infimo,c.conſuluit.& c. in ciuitate. de vſur. & cap. ad noſtram, de emption. Exemplum primi; vendo tibi domum cuius iuſtum pretium ſummum,& rigoroſum ſunt centum, & quia do tibi vnum annum ad ſolutionem eorum faciendam, vendo tibi eam centum,& decem: in hoc caſu,vt mutuum palliatum contrahitur; ita & vſura palliata inuenitur. perinde enim eſt, ac ſi mihi mutuo dares centum aureos numeratos, quos rurſum tibi ad annum crederem;vt eo tranſacto centum,& decem redderes. Exemplum ſecundi, conduco, vel emo a te fructus, aut prouentus tui beneficij; aut primigenij,aut alicuius oppidi, pagi, aut alicuius dominij; cuius iuſtum pretium, pium, & infimum ſunt mille aurei; & ob anticipatam ſolutionem anni vnius conduco, vel emo noningentis; perinde enim eſt,ac ſi ante annum mutuarem 900. vt in fine illius redderes mille. Non autem otioſe in exemplo primi verbis illis, *iuſto pretio*, addidimus verbũ infimum, *& pium*; quia ſicut etiam diximus in Manua. conf. c.17.num. 228 &c 23.nu.79. dare minus pretio iuſto, ſummo,& rigoroſo ob anticipatam ſolutionem, non eſt vſura,nec peccatum, modo detur iuſtum, medium, vel infimum, ſiue pium: neque accipere plus iuſto pretio infimo, ſiue pio,vel medio propter dilatam ſolutionem: modo non accipiatur plus ſummo ſiue rigoroſo.

5 Pro cuius rei clariori intelligentia memorandum eſt id,quod etiam poſuimus in præfato Manual.c.23.nu.79.& cum primis dicat Scot. in 4.di. 15.q.2.pretium nempe iuſtum non conſiſtere in indiuiſibili,immo habere latitudinem;cuius extremũ inferius appellatur pium, & ſuperius rigoroſum,& quod inter illa duo interiacet medium, vel moderatum. verbi gratia,vnius vlnę panni iuſtum pretium dicentur decem Iulij,vno plus,vel minus.ita quòd vndecim erunt rigoroſum,nouẽ pium;& decem,& quodlibet aliud interiacens medium,vel moderatum.Pręfatorum quatuor notab. ſumma inſeritur præfato Manual.c. 17.nu.206.

SVMMARIVM. 5.& 6.notabil.

6 *VSVRA quid, cum ſua definitione exacta.*
6 *Peccatum vſuræ quid.*
6 *Vſura non eſt lucrum ſpirituale, aut quaſi ſpirituale amicitiæ,&c.*
7 *Vſuram eſſe illicitam,& peccatum mortale eſt de fide.*
8 *Vſura prohibita etiam in noua lege,etiam in ſpecie, etiam mentalis.*
9 *Sanctus Thomas intellectu angelico donatus.*
10 *Caroli Molinæi erroris primus proditor vbi fuit auctor.& 11.*
12 *Vſura realis,& mentalis,& cur ita dicantur.*

13 *Simo*

13 *Simonia mentalis ad reſtitutionem non obligat.*
13 *Peccatum mentale vſuræ, vt difert ab vſura mentali.*
14 *Vſura nunc magis, quàm vnquam antea verbis execrata, vt vero magis quàm vnquam opere exerceatur palliata.*

6 QVINTO noto, ex mente huius cap. quòd aliud eſt vſura; aliud peccatum vſuræ. Peccatum enim vſuræ eſt ipſe appetitus, vel acceptio lucri illiciti ex mutuo, ſiue propoſitum accipiendi illud quod in hac materia, vt prædictum eſt, appellatur vſura. Vſura vero eſt ipſum lucrum illicitum, quod appetitur, vel accipitur. Et quãuis a multis diuerſis modis, iuxta præfatam ſignificationem definiatur: apertius tamen, & accommodatius verbis huius cap. & aliorum multorum huius cauſſæ, & quæſtionis 2.3.& 4.& c. quonaim.c. in hoc.c. quid dicam.ead. cauſ. & c. conſuluit. & aliorum de vſuris, & gloſſarum, & DD. tam Theologorum, quàm Canoniſtarum, Goffredi, Hoſt. & aliorum in ſummis, & in lib. 4. ſenten. diſt. 15.& in rubricis de vſuris definiri poteſt ſic.

Vſura eſt lucrum pecunia æſtimabile ſuapte natura, principaliter, vi mutui veri, vel palliati quæſitum, vel ſperatum. Dixi, *lucrum*, pro genere Dixi *pecunia æſtimabile ſuapte natura*, ad differentiam lucri non æſtimabilis ſuapte natura pecunia, tam ad includendum beneficium Eccleſiaſticum, quod licet non ſit iure æſtimabile, eſt tamen ſua natura tale vt mox dicetur: tum ad excludẽdum lucrum rei ſpiritualis meriti, & gratiæ; quod mutuans in ſtatu gratiæ, quando, & quomodo, & cur oportet, quęrit apud Deum; iuxta illud Pſal. *Beatus vir, qui miſeretur, & commodat, ſiue mutuat.* Et illud Euangelij Math. 19. *Centuplum accipietis, &c.* quod proprie non eſt vſura: licet aliquando metaphoricos, ſic dicatur, Luc. 19. vt ait S. Thom. recep. in 2. 2. quæſt. 78. articu. 1. ad primum. Quale eſt ſecundo omne lucrum quaſi ſpirituale, vel ſimile ſpirituali, virtutis, & amicitiæ; quod mutuando quæritur: & non eſt vſura; quia ſuapte natura non eſt pecunia æſtimabile; licèt multi pluris æſtiment amicitiam, quam mutuando quærunt; quàm pecuniam, quam ab vſurario quærerent, propter ſimilis pecuniæ mutuum. Dixi, *vi mutui*, ad differentiam eius, quod ratione veri intereſſe lucri ceſſantis, vel damni emergentis accipitur; quia illud non eſt vſura, iuxta glo. ſing. & recep. in cap. conquæſtus. de vſur. facit cap. 2.& c. ſalubriter. de vſuris. Dixi, *veri, vel palliati*, ad includẽdum lucrum, quod de mutuo palliato quæritur.

7 Sexto noto ex illis verbis: *in hoc improbandus*, quòd lucrum vſuræ eſt illicitum, & eius appetitus ſuo genere peccatum mortale: adeo vt contrarium aſſerere ſit hæreſis. clem. 1. de vſuris. & vetitum non ſolum iure humano; ſed etiam naturali, & diuino veteris, & noui teſtamenti. Tum quia id ſenſit Conc. Lateranenſe in c. quia in omnibus. de vſur. &

Alexand.

Alexand. iij. in cap. ſuper eod. tit. quidquid Alex. Imol. in conſ. 1. lib. 2. & alij citati ab eo dicant: tum quia prohibetur ſeptimo præcepto Decalogi, *Non furtum facies*, lato. Exhod. 20. quo omnis rei illicita vſurpatio; qualis eſt vſura, prohibetur cap. pœnale. 14. q. 5. Tum quia iuſtitiæ naturali aduerſatur, quatenus capitur, vt fructus rei, quæ non eſt capientis ratione dominij directi, nec vtilis, nec vſusfructus, neque vſus, neque alterius iuris, vel ſeruitutis. nam vſurarius, quærit illud ex re mutuata, quam mutuo dedit; quæ per mutuum deſinit eſſe omnino mutuantis, & fit omnino alterius, l. 2. §. appellata. ff. de reb. credit. Inſt. quibus mod.
8 re contrah. oblig. in princip. Tum quia in multis locis veteris teſtamen. Deuteronom. 23. Ezechie. 18. & pſalm. 43. & 71. ſpecialiter eſt prohibita, & cum illa prohibitio non eſſet cæremonialis, neque iudicialis; ſed moralis, etiam in nouo permanet, §. fina. diſt. 6. vbi gloſ. notab. & colligitur ex S. Thom. 1. 2. q. 94. art. 5. adiuncta q. 100. art. 1. & 103. art. 3. 104. art. 3. Tum quia etiam in Euangelio Luc. 6. per illud, *Mutuum date nihil inde ſperantes*: ſpecialiter prohibita eſt, vt præfatum Conc. Lateranenſe, & præfatus Alex. iij. vbi ſupra, ſignificauerunt; quatenus aiunt eam vtriuſque teſtamenti pagina damnari: & ſatis conſtat, eos non intellexiſſe de generali damnatione ſeptimi præcepti, *Non furtum facies*. Tũ quia Papa Vrbanus id affirmauit in dicto cap. conſuluit. eod. tit. allegãdo illud Luc. cap. 6. *Mutuum date nihil inde ſperantes*. Tum quia non obſtat, quòd Carol. Molin. impius de commertijs num. 11. & Sot. pius lib. 6. q. 1. de Iuſt. & iur. dicant præfatum illud Lucæ, *Mutuum date, nihil inde ſperantes*, (quod Vrbanus ad id adduxit,) id non probare, dicentes, quòd ſolum conſulit, & non pręcipit ſine vſura mutuare. Primo quidem quòd quamuis prior pars eius, ſcilicet, *Mutuum date*, communiter contineat conſilium; poſterior vero, ſcilicet: *Nihil inde ſperantes* ſemper continet præceptum, ne qui mutuat aliquid amplius expectet, & prædictũ Conc. & Alex. iij. ſanxerunt, & Vrbanus expreſsit, & S. Thom. ita declarauit 2. 2. q. 78. art. 1. ad 4. in prima reſponſione.

Secũdo ꝙ alioqui dicendũ eſſet, Papam Vrbanũ erraſſe; aut certe inco-
9 gitãter reſpondiſſe adducendo illud Lucæ. & conſequenter, Gregoriũ nonum dormitaſſe reponendo eius reſponſum in Decretalib. adeo authentico, & D. Thom. angelico intellectu donatum torpuiſſe declarando, vt prædictum eſt, præfatum elogium Lucæ. nam Vrbanus non ſolum aſſerit quod colligitur: ſed etiam quod aperte colligitur ex illo Luc. peccare eum, qui ad vſuram mutuat; & non ſolum peccare, qui mutuat cum pacto cum ſola intentione accipiendi aliquid amplius. Et quòd is non ſolum peccat, ſed etiam tenetur ad reſtituendum illud plus acceptum.

Tertio ꝙ aliud Concilum recentius Lateranenſe ſeſſ. 10. in bulla, quam approbãte Concilio, Leo. x. tulit ſuper approbatione montiũ pietatis, ex-

preſſe

preſſe ait, illud Luc. continere apertum præceptum vſuram prohibens.

Quarto quòd niſi auctoritas illa ſic intelligeretur, poſſet quis tueri, non eſſe peccatum mutuare cum tali intentione, ſine pacto expreſſo, aut tacito; ſicut non eſt ſimonia renuntiare beneficium cum principali intentione, vt ſuo nepoti detur, cui, niſi crederet illi collatum iri, non renuntiaret, modo non adſit pactum expreſſum, aut tacitum iuxta gloſ. ſingul. ca. ordinationes. 1. q. 1. Panor. in cap. dilecto. de præbend. Felin. cap. ad audientiam. 2. col. 4. de reſcrip. S. Anton. 2. par. tit. 1. cap. 5. §. 11. quod etiam Sylu. & alij dixerunt. * & tradimus latius in Manua. Confeſ. cap. 23. nu. 107. Quòd autem id ſequeretur, ex eo colligitur, quòd nullo alio loco iuris diuini videtur probari: quod autem hoc non ſit tenendum, cõſtat ex omni catholicorum ſententia expreſſa, vel tacita. *

10 Quinto quia niſi illud Lucæ intelligeretur ita, vt ab Vrbano declaratur; aliqui tenerent, quòd licet peccet cum tali intentione mutuando: ad reſtituendum tamen acceptum non teneretur, vt parum quidem pudenter, & nimium pertinaciter prædictus Carol. Molinæ. vbi ſupra num. 7. & 11. auſus fuit tenere, exiſtimans ſe prædicta reſponſione definitionem dicti Vrbani in dict. cap. conſuluit eneruare, citans in id aliquos, qui aut id non dicunt, aut facile in noſtram ſententiam exponi poſſunt, tam periculoſum eſt incipere mutare per noſtras præcoces imaginationes id quod Sanctiſſima Sedes Apoſtolica matura deliberatione conſtituit. Quare ſuſcipientes, & reuerentes præfata duo Concilia, & præfatos duos Pontifices Maximos, concludimus, vſuram eſſe prohibitam ſpecialiter iure diuino Euangelico; non ſolum admiſſam cum pacto expreſſo, aut tacito recipiendi aliquid amplius: ſed etiam ſine vllo pacto cum ſpe, & intentione principali aliquid amplius accipiendi: quod huius cap. contextus duobus locis ſenſit, in quibus verbum *expectes* ponitur. Siue aſſeramus leges Romanas ciuiles vetare vſuras ſaltim implicite, vt communis opinio aſſerit, iuxta late tradita à Ioan. And. in Mercuria. regulæ peccatum. de regu. iuris lib. 6. & a Panor. & alijs, in cap. cum ſit generale. de foro compen. ſiue aſſeramus, eas permittere cum moderamine, l. eos. C. de vſur.

11 Quare non video quomodo ab hæreſi, aut ab eius ſuſpitione excuſari poſſit Carol. Molinæ. vbi ſupra a num. 7. num. 11. & num. 515. ibi: *fremant omnes licet, ego ſolius veritatis, &c.* qui cum magna laude impij Philippi Melant. & maiori cum grauiſſimorum Auctorum irreuerentia & nimia ſui iudicij confidentia auſus fuit affirmare, licitas eſſe vſuras moderatas per illam l. eos. hoc textu & toto iure canonico non obſtante; * cuius impudentiæ, & erroris damnatores proditoresque nos fuiſſe primos in celeberrimis Hiſpaniarum Academijs credimus, & gaudemus. quamuis, quia nondum erat tunc eius impietas adeo manifeſta,

mode-

modeſtius quàm ipſe merebatur, eum notauerimus. *

12 Septimo noto ex illo verbo, *expectes*, bis iterato, adiunctis cap. debitores. de iureiurand. & cap. final. de vſur. & alijs multis, vſuram diuidi in vſuram realem, & mentalem. Realis eſt vſura, quæ ex pacto tacito, aut expreſſo recipitur. Vſura vero mentalis eſt vſura, quæ accipitur ſine pacto expreſſo, nec tacito ex mutuo facto intentione principali recipiendi eam, iuxta mentem omnium, in cap. conſuluit. de vſur. & c. fin. de ſimon. Vnde ſequitur, vſuram mentalem non dici mentalem ob eandem rationem; qua alia peccata mentalia communiter dicuntur mentalia. Alia enim dicuntur mentalia, eo quòd ſint actus interioris volūtatis, ſine verbo, & opere conſecuto; vt homicidium mentale dicitur voluntas occidendi mente, non conſecuto opere, cap. periculoſe. cap. homicidiorum. cap. noli. de pænitent. diſt. 1. & furtum mentale voluntas furandi non ſecuto furto, c. ſi propterea. & c. ſi cui. de pœnit. diſtin. 1. Mentale vero & reale dicitur, quando vtrunque concurrit: & conſequenter vſura mentalis communiter non appellatur mentalis, eo quod ſit voluntas committendi vſuras ſine opere conſecuto: ſed eo, quod capitur ſine pacto expreſſo, aut tacito ex ſola mentis intentione, qua mutuans mutuat, vt aliquid amplius ſibi reddatur. Vnde infertur, quòd aliud eſt peccatum vſuræ mentale, & aliud vſura mentalis; vſura quippe mentalis eſt illa, quæ ſupra proxime definitur. Peccatum autem mentale vſuræ eſt voluntas exercendi, vel recipiendi vſuras receptione non ſecuta, neque opere conſecuto. Nam ſicut omne illud peccatum quod opere perficitur, diuiditur in mentale tantum, quod eſt voluntas peccandi abſque verbo, vel opere: & mentale & reale, quod eſt voluntas peccandi verbo, vel opere conſecuto: ita & peccatum vſuræ eſt duplex, mentale tantum, quod eſt voluntas quærendi vſuram opere nō ſecuto: & mentale, & reale, quod eſt voluntas eam quærendi opere ſubſecuto. Sciendum autem eſt nullum peccatum vſuræ mentale, quantumuis mentale ſit illud, ſi nihil accipiatur ad reſtitutionem obligare; & contra omnem vſuram receptam, quamuis ſolum ſit mentalis, ideſt recepta

12 ſine pacto tacito, nec expreſſo, cum intentione principali recipiendi eam, obligare ad reſtituendum: licèt ſimonia mentalis, ad id non obliget; vt probamus in commentario reſolutorio cap. fin. de ſimon. 3. no ab. quem recognoſcendo Manua. Confeſ. ſermone. Hiſpano vnà cum hoc compoſuimus; & nunc latinitate donatus ſuo loco ponitur *

Ex quo infertur, quòd cum Doctores diſputant de vſura mentali, an obliget ad reſtituendum; non quærunt de peccato mentali vſuræ, certū enim eſt, illud non obligare, ſicut nec vllum aliud peccatum mentale tātum ad reſtitutionem: ſed diſputant, an vſura mentalis, ſiue lucrum quæſitū ex mutuo ſine pacto cum intentione principali ob illud facto obliget ad illud. Infertur etiam, quòd inuenitur, & frequenter, peccatum mentale

tantum vſuræ mentalis. quippe multi ſunt, qui volunt mutuare mente, ac intentione principali recipiendi aliquid amplius, ſine vllo pacto; & tamen non mutuant. Per quod quidem apparet, quantum differat vſura mentalis, a peccato mentali vſuræ; cum illa ſit frequenter obiectum huius; quæ plane hactenus, quod ſciam, nullibi fuerunt ſic declarata.

14 Octauo noto ex hoc cap. & eius peſſima obſeruatione, mirandum eſſe, quòd cum totus orbis Chriſtianus nunc magis quàm vnquam vſuram damnet, & dicentem eam licere, hæreticum iudicet; maiores tamen ſaltẽ palliatas diſimulat, quàm lex ciuilis olim permittebat per l. eos. §. 1. C. de vſuris. maxima enim vſurarum, quas illa lex permittit eſt centeſima, quæ centum menſibus ipſam ſortem exæquat. Quod diligenter, & copioſe oſtendit Bartho. Soci. in l. ſi hæreſ. §. item. ff. ad leg. falcid. cui concordat Budæus de aſſe, lib. 1. fal. 24. & Alciat. lib. 3. diſpunct. cap. 1. & alij recentiores alibi. Ita quòd ſors pariat vnum in vnoquoque menſe, & duodecim in anno, & eam non permittit, niſi in pecunia traiectitia, ſortis periculum in ſe ſuſcipienti: alijs mercatoribus duas partes centeſimæ concedit, hoc eſt octo pro centum in anno: & alijs hominibus vulgaribus dimidiam centeſimæ; hoc eſt ſex pro centum in anno: & nobilibus tertiam partem; quę ſunt quatuor pro centum. Nunc tamen permittuntur ſaltem palliatæ tam grandes, vt interdum ſors pariat decem, & amplius pro centum ab vnis nundinis in alias: quæ tamen tres, aut quatuor in anno occurrunt: & ita centum pariunt triginta, & amplius in anno. Item antea ex vſuris vſuræ non capiebantur, l. vt nullo. C. de vſur. & l. placuit. ff. eod. at nunc de cambijs recambia exiguntur. * Neque obſtat, quod multi reſpondebunt, non recipere ſe iſta pro vſuris; ſed pro intereſſe, aut cambijs: quia non omnes, qui mutant nomen, rem ipſam mutant. Qua quidem de re in commentario reſolutorio de cambijs, ſuper cap. final. de vſur. altius tractamus: atque veritate coacti addemus quædam, quæ facile terreant multos in cambiorum lucra inefrænate, intrepideque anhelantes.

SVMMARIVM.

15 *VSVRAE quæ definitio aptior.*

16 *Vſura etiam mortifera capere quidquam pro bono opere mutuandi; licèt non capiatur pro vſu rei mutuatæ.*

17 *Vſura ſimoniaca mutuare ob beneficium.*

18 *Vſura, vt inuenitur ſine pacto, & voluntate paciſcendi.*

19 *Vſura non eſt mutuare cum intentione minus principali lucri contra quoſdam: mutuare autem cum intentione principali lucri ſic, contra alios.*

20 *Finis minus principalis eſſe poteſt id, quod nequit eſſe principalis.*

15 NOno nota, quòd non abs re diximus ſupra not. 5. num. 6. definitionem vſuræ ibi datam clariorem, iuribusque aptiorem eſſe, quàm ſint quędam aliæ. Illa enim, quam Ioan. Maior dedit in 4. lib. ſenten. diſt. q. 23. col. 1. ſcilicet, quòd eſt *volitio ſeu voluntas accipiendi lucrum vi mutui*, non eſt ſatis apta: quoniam non definit vſuram, ſed peccatum vſuræ; inter quæ magnam eſſe differentiam prædiximus ſupra num. 13. Illa item noua, quam poſt nos dedit præfatus celebris Doctor Sotus lib. 6. q. 1. de
16 iuſt. & iure; quamque potuit decerpere ex quodam dicto S. Thom. 2. 2. quæſt. 78. art. 2. Vſura nempe eſt pretium vſus rei mutuatæ non videtur eſſe apta. Tum quia datur verbis in hac materia inuſitatis, & rem ipſam obſcurantibus; vocabulum enim, pretium, in hac materia parum vſitatū eſt: tum quia ſequeretur, quòd non eſſet vſura mutuo tibi dare centum aureos, vt in fine anni reddas mihi centum & decem: non propter vſum eorum, qui per mutuum facti ſunt tui; ſed propter bonum mutuandi opus, quod meum eſt; quia nihil reddis pro pretio vſus rei mutuo datæ: ſed in præmium operis mei boni. quod tamen eſt contra mentem omnium poſt & ante S. Thom. 2. 2. q. 78. art. 1. Tum quòd mutuare ad obtinendū aliquod beneficium eccleſiaſticū eſt dare ad vſuram, vt mox dicetur; beneficium tamen non eſt pretium, nec iure pretio æſtimabile, iuxta gloſ. celeb. cap. coram. de offic. delega. vbi eam commendat Panor. & Ludou. ſing. 613. licèt ſuapte natura ſit æſtimabile, vt infra dicetur. Et quamuis ad hoc reſponderi poſſit, ſæpe prætium pro præmio vſurpari, iuxta illud Terent. in Andr. *Ego ob ſtultitiam pretium fero*. replicari tamen poteſt, quòd ratio cui definitio illa nititur, concludit illud pro pretio vſus aſſumi. Præterea noto, quòd quamuis mutuare communiter ſit conſilij; ſaltem quando extrema neceſſitas non adeſt: nihil tamen ſperare principaliter vltra rem mutuatam præcepti eſt; quamuis non ſit mortiferum, quando quod ſperatur exiguum eſt: quemadmodū nec furtum rei exiguæ non eſt niſi veniale iuxta doctrinam S. Thom. 2. 2. q. 66. art. 6. quam in Manual. c.
17 17. nu. 2. & in Comment. c. fi. 14. q. 4. latius declaramus. Colligitur item mutuare principaliter ob beneficium Eccleſiaſticum obtinendū eſſe vſuram: quia licet tale beneficium non ſit iure pecunia æſtimabile, ſecundū glo. celeb. d. c. coram. eſt tamen ſuapte natura tale, cum ſit ius percipiendi fructus, & prouentus aliquos, ſecundum Calder. recep. in cap. in noſtra de reſcrip. latius declaratum à nobis in rubr. de præbend. Et ad hoc, vt vſura committatur, ſufficit, vt accipiatur, vel ſperetur principaliter lucrū rei ſuapte natura pecunia æſtibabilis; licèt a commertio rerum æſtimabilium à iure ſeparetur. Quemadmodum etiam omnes res conſecratæ, licèt dicantur iure inæſtimabiles, eo quòd eas lex à commertio hominum remoueat. l. inter ſtipulantem. §. ſacram. ff. de verb. oblig. §. ſacræ. inſt. de rerum diuis. ſuapte natura tamen ſunt æſtimabiles; & qui mutuaret ob

tas quærendas vſurarius eſſet. Neque plane obſtat, quòd hoc peccatum ſit ſimonia, argumento definitionis ſimoniæ, datæ a gloſ. ſummæ. 1. q. 1. latius declaratæ per nos in Manual.conf. cap. 23. num. 99. quia eo, quòd ſit ſimonia, non deſinit eſſe vſura; immo eſt vſura ſimoniaca, vel ſimonia vſuraria: & conſequēter erit re ipſa duplex peccatum, aut vnum cum circumſtantia neceſſario confitenda; iuxta ea, quæ poſt alios diximus in præ-
18 dicto Manual. cap. 6. Colligitur etiam, peccatū vſuræ reperiri poſſe ſine pacto expreſſo, aut tacito accipiendi aliquid vltra rem mutuatam: immo, & ſine vlla voluntate paciſcendi, mutuando ſcilicet cum ſola intentione principali recipiendi ob id aliquid vltra rem mutuatam, per prædicta, quod inducit etiam obligationem reſtituendi, vt Papa Vrbanus declarauit in d. cap. conſuluit. de vſur. cuius quidem ſanctam declarationem non fuit veneratus, vt debuit immodeſtus Carol. Molinæ. de commertijs, num. 11.

19 Decimo noto ex textu, & prædictis, vſuram requirere pactum expreſſum, aut tacitum, aut intentionem principalem lucrandi aliquid ex mutuo. Nam minus principalis, & ſecundaria intentio lucradi non ſufficit ad conſtituendam vſuram; licèt noue tenuerit oppoſitum Dominic. Sot. lib. 6. q. 1. de iuſt. & iure. dicens vtranque intentionem vſuram conſtituere, quod minus bene dictum eſt. Primo quidem, quòd contrarium tenent gloſ. & Inno. in d. cap. conſuluit. de vſur. ab omnibus fere Theolo. & Canoniſt. recep. diſtinguentibus inter intentionem principalem, ſiue primariam; & minus pincipalem, ſiue ſecundariam, excepto Molinæo vbi ſupra; qui alterum extremum amplexus ait, neutram, nec principalem, nec minus principalem obligationem reſtituendi vſuram ſine pacto inducere. Secundo, quod Caiet. Tomo 3. q. 3. de vſuris (cuius quandā ſententiā per eam ſuum dictum firmando Sot. laudat) ſtatim in quęſt. ſequenti, quę quarta eſt, expreſſe id, quod glo. & communis tenet; immo, & in illa ipſa quæſt. 3. vbi ponit ſententiam, qua ſe iuuat Sotus, concordat communi, in illis verbis: *Oculus ſiniſter, ſeu ſpes ſecundaria, poteſt dirigi circa aliquam remunerationem*, quin & ſi ſatis perpendatur, ſignificat nunquā de hoc D. Tho. dubitaſſe. Tertio quòd id ſatis probant c. ſi officia. 59. diſt. & cap. quid prodeſt. 61. diſt. cum ſuis glo. per quæ communis id affirmat, quatenus ſignificant, id quod eorum gloſ. expreſſe habent, ſcilicet licere ſeruire eccleſiæ, & Pręlato cum ſpe minus principali, ſiue ſecundaria
20 obtinendi aliquod beneficium, licèt non cum principali, & primaria. Quarto quòd quam plurima ſunt, quę quamuis nō poſſint eſſe fines principales, & primarij operis; poſſunt tamē eſſe minus principales, & ſecūdarij: verbi gratia, Non licet dicere miſſas, & diuina officia audire principaliter propter diſtributiones quotidianas; minus tamen principaliter ſic: iuxta gloſ. ſingul. recept. cap. 1. de cleric. non reſid. lib. 6. Non licet item

amare Deũ principaliter propter aliud;quia eſt vltimus finis,& ideo propter ſe ipſum tantum amabilis,vt poſt S.Tho.2.2.q.27.art. 1. diximus in cap.cum miniſter. 23.q.5. nu. 4. nec conſequenter licet ei ſeruire principaliter propter aliud:quia id eſſet facere de vltimo fine medium : licet tamen amare Deum minus principaliter propter aliud,vt ſeruire illi minus principaliter propter remunerationem;iuxta illud Pſal.118.*Inclinaui cor meum ad cuſtodiendas iuſtificationes tuas propter retributionem*. Adeo quòd Conc. Trid. ſeſſ. 6.cap. 31.anathematixat eum,qui dixerit peccare iuſtum ,qui Deo intuitu præmij ſeruit: quoniam tam merces temporaria,quàm æterna aſſumi poteſt in finem minus principalem, & ſecundarium,modo in principalem, & primarium vltimumque finem præfigatur ipſe Deus ſolus digniſſimus,qui ſuo ipſius ſolius intuitu ametur,& colat.

Quinto, quòd pulchra, & firme fulta concluſio Adriani. quolibeto. 10.col. 4.(quem ſequimur in repetitione cap. inter verba. concluſ. 5. nu. 12.& 13.) habet omnem actum cuiuſcũque virtutis,cuius totus finis, aut partialis principalis eſt bonum aliquod temporariũ, eſſe vitioſum, & nuper id ꝓbauimus in cap.cũ miniſter.23.q. 5. nu. 39. Et patet paucos eſſe collatione aliorum, qui ex ſuis honeſtis actionibus aliquod bonum tẽporarium honoris,famæ,gloriæ,ſalutis,rei familiaris, victus ſui, aut aliorũ in minus principalem nõ præſtituant:quos nemo catholicorum peccare dicit. Noto etiam,quod nullum,nec principale nec minus principale lucrũ, tanquam iure debitum ex mutuo expectari poteſt: ſed ſic tanquam antidorale,& remuneratorium de gratia,& non de iuſtitia debitum. Vnde & cum communi aſſerimus, quòd tam principaliter, quàm ſecundario lucrum amicitiæ,& gratitudinis ex mutuo ſperare poſſumus.

SVMMARIVM.

21 *VSVRA mentalis vt deſinit eſſe vſura.*
22 *Vſura non eſt lucrum ex amicitia principaliter ſperatum.*
23 *Spes principalis non omnis illa, ſine qua non mutuaretur.*
24 *Vſura eſt acceptum ſine libera dantis voluntate.*
25 *Sed non receptum pro ſolutione debiti aut pro labore numerandi, aut mittendi.*

21 VNDECIMO noto ex prædictis, quòd qui poſteaquam principaliter propter lucrum mutuauit, ſuum peccatum agnoſcens illam intentionem mutat in intentionem minus principalem accipiendi: & poſtea gratis datum accipit;peccat quidem mutuando, ſed non peccat accipiendo; neque acceptum tenetur reſtituere. quia non recipit principaliter,eo quòd mutuat,vt rite dicit Ricard. in 4. diſt.15.art. 5. quem ſequitur

tur Angel.verb.vſura.1.§.1.adijciendo in ſ. 2. quod licitum eſt mutuare etiã principaliter, ſicut dictum eſt, ad comparandum amicitiã,& gratiam mutuatarij, quia huiuſmodi gratia nõ eſt ſua natura pecunia æſtimabilis, etiam expectãdo aliquod lucrum pecunia æſtimabile principaliter ex illa amicitia; vt docet S. Tho.2.2.q.78. art.1. ad 3.& pulchre declarat Caiet. ibid.& in paruis opuſculis tom.3.q.3.& 4.de vſur.& Sotus lib.6. q. 1. art. 2. de iuſt.& iure. * Qua quidem concluſione,& alijs præcedentibus, ſcio quoſdã frequenter conſolatos eſſe;& alios quotidie conſolari poſſe: ideo-
22 que omnia eſſe memoranda maxime Confeſſarijs.* Ex quibus colligitur, non eſſe peccatum expectare lucrum aliquod ex mutuo mediante amicitia,& gratitudine, tanquam quid gratuitum ex libera eius qui recipit vo-
23 luntate prouentum. Colligitur item, quòd nõ eſt vſurarius, qui mutuat cũ ſpe, quòd aliquid plus ſibi reddetur, quã dedit; ſi eo animo id faciat, quòd non deſineret id facere, quamuis nihilo plus quàm mutuauit ſibi reddendum foret; cum talis ſpes ſecundaria ſit,& nõ principalis. Sed nec etiam, qui cum tali ſpe lucri mutuat, quod ſine illa non mutuaret, ſi modo finis principalis mutuandi non eſſet illa ſpes: ſed amicitia, vel amor Dei, vel virtus:& lucrum, minus principalis. Tum quia merces tam temporaria, quàm æterna aſſumi poteſt in finem minus principalem, tam amoris quã obſequij Dei. Tum quia, vt aliquis finis ſit principalis actus non ſufficit, vt ſit cauſſa, ſine qua non fieret actus: ſed oportet, quòd pluris, vel tãti æſtimetur, ac alius finis, propter quem ille fit; vt late probamus in d. cap. cũ miniſter. & tangitur ſupra nu.20. Exemplo ſint illi, qui principaliter celebrant, aut ad diuina officia vadunt propter Deum,& minus principaliter propter pitantias, vt vulgo dicunt, & diſtributiones; ſine quarum tamen
24 lucrandarum ſpe ſecundaria non celebrarent, vel non irent. Nec etiam peccat mutuans, qui non mutuat principaliter ob lucrum, accipiendo à mutuatario aliquid bona fide, exiſtimans id ſibi amanter,& gratis ab eo dari; licèt mutuatarius id non ſibi det, tam ob gratitudinem, quàm ob timorẽ, ne niſi det, pecunia à ſe repetatur: vel ſibi alia vice mutuum denegetur; quamuis ſi poſtea id reſciret, teneretur ad reſtitutionem illius, vt recte ait S. Antoni.2.p. tit. 1. cap. 7. §. 6. & conſonat ei id, quod ait Sylu. verb. vſura 6. q.3.& 4.Caiet.2.2.q.78.art.1. Contra vero ſi dum ſibi dabatur exiſtimabat nõ dari libera voluntate, ſed coacta, peccaret accipiendo, etiamſi a principio ſola charitate mutuaſſet, Laur. in ca.ſalubriter.de vſur.& Syl. vbi ſup. Si quis autem roget, quomodo mutuans ſcire poteſt, an mutuatarius libera voluntate, an coacta moueatur ad dandum illud plus? reſpondeo, quod ex qualitate rei datæ in lucrum,& ex iactura, vel lucro, quod mutuatarius fecit, & ex conditione naturali, & virtute liberalitatis mutuatarij, probus pænitens,& prudens confeſſarius id coniicere poteſt: animus enim ex coniecturis coniicitur, cap. cum qui. de re-

de renunti.lib.6.l.dolum.C.de dolo.& c.etſi quæſtiones. de ſimoni. Col-
25 ligitur etiam, quòd qui debitori ſuo, a quo debitum recuperare commode non poteſt, mutuat pecuniam, vt ſibi hac via alterum tantum, quantum ei debet, refundat, non peccat. nihil quippe ab eo accipit ob mutuũ principaliter; ſed vt ſibi debitum recuperet, Maior in 4.diſt.15.q.29.in prin. Adijcimus tamen cauendum eſſe debitori, per chirographum, vel alium modum, per quem de ſolutione cõſtet; ne poſtea ipſe, vel eius hæredes iterum illud petant, vel accipiant ſponte ſolutum, per ea, quæ diximus in ſimili in Manual. Confeſſ. c.17.nu.115. Neque etiam peccat, qui accipit aliquid in iuſtam mercedem laboris numerandi magnam ſummam a ſe, vel a ſuis familiaribus ſuſcepti: quia non vi mutui, ſed ob laborem numerandi accipit, neque qui capit aliquid pro ſumptu, & lobore mittendi pecuniam mutuatam longe abſenti, vt inquit Maior vbi ſupra.

SVMMARIVM.

26 *VSVRA eſt quidquid amplius accipitur ob ſolutionis dilationem, aut datur minus ob anticipationem; in omni contractu etiam innominato, cum multis exemplic.*

27 *Redituum venditores, & emptores in auctionibus, qui multum videntur peccare.*

28 *Fortuitorum caſuum renuntiatio minuere deberet redituũ pretium, quod apud paucos facit.*

29 *Doctor Monte maior laudatus.*

30 *Carolus V. Imperator, & Rex Philip. ſecundus, & eorum conſiliarij laude ob hoc digniſſimi.*

31 *Lex de non emendo reditus granorum ſancta vt fraudatur.*

26 DVodecimo nota, quod ex eodem textu, & prædictis colligitur, eum, qui emit, aut conducit aliquid minoris iuſto pretio, infimo ob anticipatam ſolutionem committere vſuram; & e contrario, eum, qui vendit, aut locat maioris iuſto pretio ſummo, ſiue rigoroſo, ob dilatam ſolutionem: quia omnes prædicti accipiunt, aut volunt accipere aliquod lucrum pecunia æſtimabile vltra ſortem, principaliter ratione mutui palliati, & occulti; & ita tota definitio vſuræ poſita ſupra, nu.6. conuenit huic lucro; vt & ipſis tota definitio vſurariorum.* Idem eadem ratione eſt dicendum de omnibus, qui per permutationem, vel quemcunque alium cõtractum innominatum; do, vt des, facio, vt facias, &c. de quibus in l naturalis.ff. de perſcript. verb. volunt recipere, vel recipiunt aliquid maioris valoris, eo quòd dederint, vel dent aliud minoris valoris aliquanto tempore antequam recipiant rem maioris valoris. Et conſequenter, qui,

in

in hyeme dant mercenarijs ante tempora meſſis, vel putationis, vel foſſionis vinearum aliqua, quæ non ſunt tanti valoris, quanti operæ, quæ promittuntur præſtandæ in illis, vſuram committunt: ſicut è contrario omnes mercenarij, qui carius ſuas operas præſtant tempore, quo illæ ſunt præſtandæ, eo quòd ſolutio mercedis in hyemem ſequentem eſt facienda. Quod non vid**ē**tur ſatis animaduertere, qui militibus egentibus, pannum, & veſtes, corium, & calceos; immo, & aliquando panem, & vinum, & carnes maioris iuſto pretio maximo, ſiue rigoroſo vendunt (eo quòd ſolutio differtur in tempus, quo eis ſtipendia ſunt ſoluenda) quàm venderent pręſenti pecunia. Neque e contrario ſatis hoc perpendunt milites, qui pręſenti pecunia emunt omnia prædicta minoris iuſto pretio, infimo vel pio, eo
27 quod longe poſtea ſint ea recepturi.* Colligitur item quòd obnixe rogādus eſt Deus, vt de more pius inſpiret veram pœnitentiam cum voluntate reſtituendi coniunctam plurimis emptoribus, ſiue conductoribus, qui reditum epiſcopatuum, & aliorum beneficiorum eccleſiaſticorum, præſertim ſummorum Magiſtratuum illorum Hiſpaniæ ordinum militiarum, commendarum eorundem, Dominatuum, item ciuitatum, oppidorum, & vectigalium, & cenſuum regalium, & aliorum publicorum, vel priuatorum emunt, ſiue conducunt a neceſsitate oppreſſis, multo minori iuſto pretio infimo, ob ſolutionem anticipatam vnius anni, & minori ob duorum, & adhuc minori, ob trium. Orandus item, vt idem inſpiret his, qui e contrario vendunt, vel locant ſpecies, cinamomū, piper, & crocum, pannum ſericum, lanas, aulæa, libros, papyrum, & alia ſimilia: boues, vaccas, equas, oues, & alia pecora his, qui eis indigent, ad ſe ſuſtentandum, vel ad quærendum præſentem numeratam pecuniam, reuendendo protinus, ea minoris iuſto pretio. Vendunt inquam, vel locāt maioris iuſto pretio ſummo, vel rigoroſo, propter dilatam ſolutionem. Colligitur etiam orandū eſſe Deum, vt parcat hominibus illis eccleſiaſticis, & ſecularibus, præſertim prædiuitibus, qui agros ſuos locant colonis ſuis pluris iuſto pretio, ſummo, vel rigoroſo, eo quòd ampliant terminum ſolutionis ſibi debitorum, vel mutuant a principio triticum ad ſerendum, & victum, vel pecunias ad emenda quædam alia in agrorum culturam neceſſaria, data eis ad ſoluendum dilatione longa: quibus quidem actibus eos adeo fatigant, vt cogantur miſerius viuere, quàm ſi eſſent veri ſerui, & vera mancipia. Orādus item, vt etiam parcat illis, qui reditus ſuos quā maximo poſſunt pretio locant in auctionibus publicis allicientes ad augenda pretia pollicita-
28 tionibus, & donarijs incrementorum, (quæ Hiſpani vocant, *Puias*,) & dilationibus ſolutionum, & adigentes conductores facere renuntiationes iurium caſuum fortuitorum, maiores, & rigidiores, quàm ante noſtram ætatem Hiſpania viderit: nulla ratione habita, an pretium, quod eis promittitur, ſuperet iuſtum, an non: neque quod diminuit pretium iuſtum

adiectio

adiectio earum renũciationum,cum prouentus illi minoris valeant cum onere præfatarum renuntiationum,quàm ſine illo. Nulla item habita ratione quòd huiuſmodi prouentus non tanti valent illi qui eos chriſtiane colligit,& iuſte vendit; quàm illi,qui per fas,& nefas,quo iure,quaue iniuria eos colligit,& exigit,& poſtea vendit eoſdem multis mendacijs,& ſimulationibus adhibitis; longiſq; dilationibus ad ſoluendum conceſſis, illiſque durantibus frequenter vtendo gratis debitorum hoſpitijs,& non pauca munuſcula coacta potius quàm libera voluntate ſibi oblata ſuſcipiendo,pauperum ſanguinem tanquam ſanguiſugæ inſenſiliter exugẽdo. Colligitur etiam,non abs re, Doctorem illum Monte maiorem(quem ita
29 fulgentem gloria in cælo mihi videre videor,ac in terra virtute ſplẽdentem cognoui,cuius magno ſucceſſori in primæ functionis Cathedra ipſe indignus ſucceſſi,) & me ambos,ſed ſolos quodam anno in celeberrimæ Salmaticen. Academiæ Senatu in ea ſentẽtia fuiſſe, ne reditus Academię, qui ex decimarum fructibus redeunt modo ſolito venderentur,ſiue locarentur;puta bis de illis auctionem faciendo,ſemel quidẽ menſe Februario, & iterum menſe Iunio adiudicando eos plus offerenti, & omnibus caſibus fortuitis renuntianti,& alijs multis clauſulis ſe oneranti, & quibuſcunque qui pretium eorum augerẽt certa dona promittendo. Tum quia adeo care vendebantur,ſeu locabantur,vt menſura tritici,(quam vocant Fanecã) quæ tempore meſsis vix valeret quinque, & vix ſeptem veriſimiliter cum ab Academia vendendus eſſet, ſi reditus eius non locarentur in præfatis auctionibus,emebatur pluris quam decem;cum tamẽ labores, & impenſæ in colligendo,& ſeruando eos,& periculum, quod per præfetas renuntiationes ſubitur,aliquid de pretio diminuere deberent.Tum,quia timere debebamus, ne adeo care vendendo ſiue locãdo daremus occaſionem propinquam emptoribus,ſiue conductoribus reuendendi poſtea tenuioribus pluris iuſto pretio: dando longas dilationes,vtendo multis artibus, mendacijs & fraudibus, ſine quibus vendendo non poſſent quidquam lucrari:immo nec tantum pecuniæ numeratæ ex eorum diſtractione colligere,quantum pro eis ſoluere promiſerunt. Tum quia debebamus conſiderare,quòd illi,qui per huiuſmodi emptiones, & conductiones, (quas arrendationes Hiſpani,& Itali ad affictum acceptiones vocant,) ſe ſuaſq; domos ſuſtentant, vt plurimum quaſi coguntur eas quouis pretio etiam cariſſimo conducere,ne decoquant, ſiue,vt vulgus ait, fallant: quoniam oportet eos ex fructibus noue,vt ita dicam, arrendatis ſiue ad affictum acceptis ſoluere debita,quæ debent pro acceptis anno præcedenti.Tũ quia, non debebamus diſſimulare,quod ſciebamus, & cernebamus huiuſmodi conductores fere omnes in tantam paupertatem tandem redigi,vt cogerentur decoquere,& relicta ſua miſera familia ſolum vertere,aut confugere in eccleſias; quæ ſunt ibi aſylum,& refugium, quod in vrbe franquigiã

vo-

vocant.& ſic dabamus multorum malorum occaſiones, ita vt vix poteramus effugere nomen damnificantium,iux.cap. fi. de iniur.In hac inquam ſententia præfat.Illuſt.Doctor,& ego fuimus;ſed adeo illa plerisq; omnib. diſplicuit,vt quod ad aliud propoſitum grauius Pſaltes ait, riſerunt nos, & mouerunt capita ſua.Rideant tamen nunc,& ſubſannent quamlibet libeat,hi redituũ Domini, ſiue ſint perſonæ ſingulares,ſiue capitula, & vniuerſitates, ſiue clerici, & laici,ſiue ſummates,ſiue infimates, ſiue Prælati, & Duces,ſiue Reguli, & Reges, quibus nimia cura eſt quoquo modo augendi reditus ſuos quot annis,& minima, vel nulla obuiandi malis, quæ inde ſequuntur Reipublicæ & conductoribus: quique nulla iuſta ratione habita valoris redituum ſuorum, & quantum valere poſſunt conductori diligenter, & chriſtiane res colligenti,& diſtrahenti, locant eos quàm cariſſime poſſunt viris auaris lucrum,& diuitias quadamtenus pro Deo colentibus: vel ijs, qui ne tam cito decoquant vel fugiant, vel in carcerem conijciantur coguntur quamlibet magno pretio emere, ſiue conducere; quos probabile eſt nihil non tentaturos, vt iure, vel iniuria, fas, vel nefas, ſponte, vi, vel metu vendendo, vel exigendo exigenda, vel non exigenda corradant non ſolum pretium,quod promiſerunt,cum illis renunciationibus iuris,& cum obligatione, vt aiunt in forma Cameræ exequenda: ſed etiam, quo ſuasq; pópoſas domos ſuſtentent,& diteſcant. Rideãt, inquam nunc, & ſubſannent ſpiritu auaritiæ inſpirante, quàm largiter volent; veniet tamen dies ille vltimus horrendæ mortis,quę nec Regibus, nec Principibus parcit; in qua qui mortifere in his peccauerunt, & non ſatis pęnituerunt,vel reſtitutionem neceſſariam neglexerunt, dicẽt: quid profuit nobis reditus noſtros nimia, & inordinata cupiditate contra fas, iusq; naturale,cuius pœnis ſubijcimur, etiam ſi ab his, quæ ſunt humani liberi ſimus augere? exponendo noſtras animas tanto æternæ damnationis periculo: nõ ſatis curantes,an eſſemus in cauſſa,& culpa, vt noſtrorum redituum auctores, & arrandatores, ſuas animas perderent opprimendo noſtros populos,ſubditos, vel alios decimarum,& tributorum,& gabellarum,debitores: & negligentes conſiderare,quòd eramus in cauſa,vt debitores noſtri, quibus reditus noſtros vendebamus, & locabamus dure ac crudeliter à prædictis conductoribus exacti perdiderint etiam ſuas; nunc negando veritatem,& peierando;nunc fraudibus iniquis,vtendo; nũc deſperando,nunc nobis detrahendo,& mala impie precando?Veniet inquã dies ille,in quo hæc ſunt dicturi;immo,& additur.Cur non potius exiſtimauimus nos fuiſſe eorum fratres? & quod fratrum eſt, vt ait Paul. 1.ad Theſſalon. cap. non circumuenire fratrem in negotio;& cõſequenter,non dare cauſam culpæ coniunctam circumueniendi. Cur non etiam nos exiſtimauimus quadamtenus patres aliquot eorum, & quod patris eſt theſaurizare filijs,& non ad iracundiam prouocare?& ita eos tractare, vt potius amarent, quàm timerent, & odio habeant? & quod non eſt danda

occaſio præſertim propinqua peccandi: nec vllatenus conſentiendum peccãti: maxime mortifere,eo quòd ſecundum Apoſt. cap. 1. ad Roma. ab æterno iudice non ſolum facientes;ſed etiam conſentientes in ęternum punientur iuxta declarationem gloſ. & aliorum omnium cap. 1. de offic.deleg.& noſtram reſolutionem in Manual. Confeſſ. cap.11.nu.12.Et cur non potius aliquanto minoris locauimus noſtros reditus viris Deum timentibus,& nos reuerentibus proximosque amantibus; quos probabiliter credebamus,& nobis ſine fraude ſoluturos,& a debitoribus ſine iniuria debita exacturos?

30 Tertiodecimo noto, ex textu,& prædictis colligi mille bonas precationes ſiue benedictiones deberi Cæſareæ Maieſt. Caroli. V. Imperatoris & Regiæ Catholicæ eius filij Regis Philippi ſecundi dominorum noſtrorũ ipſorumq; proceribus ob illam pragmaticam ſanctionem, ne quis emat, aut conducat reditus ꝓuenientes ex tritico,hordeo,vel alijs granis ex quibus conficitur panis;quæ nõ parua ſalus fuit ſuis regnis,nec paruum frenũ multis vſuris palliatis,ſaltem paruis,quæ in tenuiorum oppreſſiones exercebantur. video tamen aperiri oſtium,per quod niſi claudatur virtus prędictæ pragmaticæ elabetur: nam cum prouide contineat pœnam arbi-

31 trariam,cuius tertia pars applicetur iudici, vt libentius audeat inquirere tranſgreſſores eius,etiam eorum odium incurrendo; cumque liceat condemnatis bis appellare,iuxta rubr. C.ne cui lice. tertio prouo.poſteriores iudices aliqua ex parte ſatagunt, ita reformare ſententias priorum, vt ad eos pertineat executio earum reformationum, iux. glo. cap. cum in eccleſia. de appell. & conſequenter pœnæ in eis contentæ ſibi applicantur, & priores nihil lucrantur. Qui videntes hoc,nulla, vel parua pœna multant præfatos tranſgreſſores,ne ab eis appelletur,& ſine ſuo lucro odium tranſgreſſorum incurrant; ægreferentes, quòd poſteriores ſuorum laborum præmia tollant,& ita tranſgreſſores,nulla,vel parua pœna caſtigati parum verentur eam tranſgredi. *Quare rogo etiam,atque etiam Prælatos, concionatores,& confeſſarios,qui aſſiſtunt Regiæ Maieſtati, eiuſque proceribus,vt eos hæc admoneant,(quorum aliquot,etiam ipſe admonui:)ſimulque eiſdem perſuadeant,vt ob amorem Dei,& vtilitatem publicam, & in pauperes miſericordiam,inueniant aliquam rationem,qua primi iudices, qui odium tranſgreſſorum incurrunt inquirendo, & curando, vt coram ipſis accuſentur ſua mercede fruantur: neque ſua fraudentur poſtremi, qui ſunt iudices appellationum confirmantes, vel infirmantes ſententias priorum.Et quidem vna (ſalua eorum ſaniore ſententia) poſſet eſſe, vt poſtremi iudices accipiant omnem illam pœnam, quam primorum pœnæ adiecerint,etſi nihil adijciant, vel eam minuerint, remittant ſententiam exequendam primis,quibus earum pœnæ cedant. Admoneo etiam religioſos,qui præfatos iudices deprecantur, ne huiuſmodi tranſgreſſores, vlla, vel ſolum parua pœna puniant ſub boni ſpecie male facere; cum illud ſit

lud ſit vti miſericordia iniuſta; de qua in cap. eſt iniuſta miſericordia. 23. quæſt. 4. dum enim paucos nocentes a pœna iuſta liberant, plurimos innocentes grauibus ærumnis inuoluunt.

SVMMARIVM.

32 *VSVRA non eſt ſemper lucrum ſocietatis ſalua ſorte remanente, & quomodo id fieri poteſt per tres contractus, &c.*

33 *Intellectus nouus c. per veſtras. de donat. inter virum & vxo.*

34 *Vſurariam non eſſe cõſuetudinem immemorialem recipiendi quatuor pro centum, ſalua ſorte, qua ratione defendi videtur.*

34 *Conſuetudo immemorialis habet vim conſtituti.*

35 *Mutuum non facit ſola ſecuritas pecuniæ datæ.*

36 *Dominium rei non facit tranſire in alium ſola periculi receptio.*

37 *Dominus non omnis de ſuo vt libet diſponit.*

38 *Obligatio debitoris non tollitur ſecuritate adiecta.*

32 DECIMOQVARTO noto, quòd ex tex. & prædictis colligitur, magnæ quæſtionis eſſe, an aliqui poſſint inter ſe ſocietatem ita contrahere, vt alter, ſalua ſorte principali, aliquid vltra illam ſine vſura capiat? Cui reſpondimus affirmatiue in Manual. Confeſſ. cap. 17. nu 254. quod ipſum Vlyſſiponæ antea conſulueramus, monſtrando in primis quendam modum ad id Maieſtati Regiæ, a quibuſdam iuris doctoribus oblatum, non fuiſſe vllatenus admittendum. Quem modum collegimus à Ioan. Maio. in 4. diſtin. 15. quæſt. 49. Syl. in verb. ſocietas. quæſt. 2. & ex Caiet. in lib. 17. reſpon. reſponſ. 11. * quæ nunc habetur in opuſculis ſuis tomo 1. tract. 31. reſponſione 11. qui tamen mercatoribus parum placuit, eo quòd parum lucri ſibi allaturus viſus fuit; quamuis pro ſua in religionẽ Chriſtianam obſeruãtia ab alio abſtinuiſſent. Modus autem præfatus quem ipſe Regiæ Maieſtati obtuli conſiſtit in faciendo tres contractus, quorum primus ſit ſocietatis, quo alter conferat pecuniam, & alter operam & induſtriam ad commune lucrum, & damnum. Secundus, quo qui operam & induſtriam confert, aſſecuret alteri ſortem principalem, iuſto in id pretio ſibi ab eo conſtituto; aut altero tanto ex lucro remiſſo. Tertius, vt ad tollendas moleſtias, & ſuſpiciones malas rationum reddendarũ de lucris, & damnis earundem conueniant; vt qui ſortem aſſecurat, etiam aſſecuret alteri lucrum certum, pro incerto, iuſto etiam in id pretio conſtituto, aut altero tanto ex lucro remiſſo. Quem inquam modum dicimus eſſe licitũ, ceſſante omni fraude vſuraria, & ſimulatione, & infamiæ periculo. Cuius iuſtitia efficaciter probatur, eo quòd omnes fatentur, hos tres contractus iuſte cum tribus diuerſis hominibus fieri poſſe: & quòd nullo textu nec vlla ratione probari poteſt, cur cum vno, & eo-

dem fieri non poſſint ceſſante omni fraude, & vſura, & doloſa ſimulatione:ita quòd lucrum illud certum,quod pro dubio;ſed veriſimili aſſicuratur,ſperetur ex iuſta negotiatione ſocietatis, & non alia illicita. Addimus præterea in dicto Manual. Confeſſ. cap. 17. num. 255. ſecuti præfatum Ioan. Maio. vbi ſupra, prædictos tres contractus vno, & eodem tempore ita fieri poſſe ac tribus diuerſis;cum eadem ratio id perſuadeat,argumento l. illud. ad l. Aquil. modo,vt diximus, fiant ceſſante omni fraude vſuraria,& iniuſta ſimulatione. Addimus item, quòd qua ratione fieri poteſt per tres contractus formales, & expreſſos, ita fieri poteſt per tres tacitos, & æquiualentes; quia regulariter, eadem eſt virtus taciti, quæ expreſſi, l. cum quid .ff. de reb. cred.& cap. 2. de reſcrip. & duorum æquipollentiũ. l. fina.ff. mand.

Poſt hæc ſcripta cum præfatum Manual. Conf. latinitate donaremus, poſuimus exemplum faciendi hoc per contractus tacitos, & æquipollentes, cum ſumma probationum, quos olim Vlyſſiponæ adduxeramus népe. Si quis negotiator publice proteſtaretur, ſe paratum ad accipiendam pecuniam à quocunque volente illi conferre illam in ſocietatem cum pacto de aſſecuratione ſortis ad rationem 4. pro centum, & lucri certi quatuor pro duodecim incerti lucri. ita quod ex lucro incerto veriſimili duodecim ex centum accipiat quatuor pro aſſecuratione ſortis, & quatuor pro certificando lucro 12.& conſequenter non teneatur reddere niſi quatuor:& poſtea alius ſciens hanc proteſtationem confert ei centum, dicés: ego confero tibi centum in ſocietatem negotiationis cum ſecuritate ſortis,& redemptione lucri incerti iuxta proteſtationem tuam. Pro quo præ-
33 ter prædicta vrget cap.per veſtras. de donatio.inter vir.& vxo.ſic noue inductum. Ibi Papa iubet, vt marito vergente ad inopiam, dos deponatur apud aliquem mercatoré, quo ex parte lucri honeſti onera matrimonij ſuſtentet. & ita intentio eius fuit,vt dos ſalua ſeruaretur:ſiquidem ob hoc iubebat illam a marito auferri; & ita videtur noluiſſe,vt ad lucrum,& dãnum mercatori traderetur,quod erat eam periculo obijcere. Voluit item certum aliquod lucrũ inde prouenire ad matrimonij onera ſuſtentanda: at hæc duo fieri nõ poſſunt ſine aſſecuratione capitalis, & ſine redemptione lucri incerti pro certo; ergo Papa tacite voluit illa fieri. Vrget itẽ,quòd in multis Galliæ partibus,quando in ea prælegebamus,audiuimus,& nũc audimus in aliquot Italiæ partibus,& montibus idem ſeruari:quòd eccleſiæ,& viduæ, & pupilli more immemoriali antiquo conferebant ſuas pecunias mercatoribus, quo quatuor ſecuros pro centum in ſuam ſuſtentationem lucrarentur.

34 Quæ plane conſuetudo defendi nullo modo poteſt per intellectum, quem Ioan. And. & nonnulli alij in dict. cap. per tuas.aſſignant, ſcilicet, quod in fauorem eccleſiarum, viduarum, & pupilorum cum illo lucro mutuari poterat:quia eſſet vſura, quæ neque etiam ad redimendos capti-

uos

nos admitti poteſt. cap. ſuper eo. de vſuris. Vrget itē quòd nullo alio modo defendi poteſt, quàm dicendo, quòd exordium cœpit ab hoc ſocietatis modo, qui fit cum ſecuritate, & redemptione prædictis, & continuata fuit vſque ad illud tempus. Ad quod cōijciendum vrget etiam, quòd vix tertiam partem lucri dubij veriſimilis, quod ſibi pro ſua rata regulariter obuenire poſſet, accipiebant, & accipiunt: nam veriſimile lucrum cētum ad minus erat 12. vel 15. & non recipiebant niſi quatuor pro centum, quod ſignificat, illos reliquas duas partes pro ſecuritate eiuſmodi, & redemptione dubij pro certo relinquere. * Vrget etiam, quòd conſuetudo immemorialis habet vim conſtituti, & per eam probatur titulus, vel priuilegium, quod allegatur pro ea l. hoc iure. §. ductus aquæ. ff. de aqua quot. & æſt. & cap. ſuper quibuſdam. §. præterea. de verb. ſignif. Et quòd prædicta conſuetudo erat immemorialis, vt poteſt allegari, quòd habuit originem a modo contrahendi ſocietatem, adiecta præfata duplici aſſecuratione. Præterea vrget etiam quòd præfata regna cum primis omniū ſemper floruerunt pietate, ſanctitate, & eruditione; & quòd in initio præfatę conſuetudinis homines eorum, (vt par eſt credere) non erant peiores: ſed multo meliores, quàm nunc ſumus: & ideo non permiſiſſent conſuetudinem huiuſmodi vſurariā tanto tempore coaleſcere, niſi aliqua ratione iuſtificari potuiſſet. Obſtare tamen ijs videtur, primo, quòd Caiet. quem pro nobis citamus, in dict. reſpon. 11. videtur eſſe contrarius. Secundo quòd expreſſe damnat contractum quendam ſocietatis allatum ex Germania, quo quis dabat, in ſocietatem centum alicui mercatori ſaluo capitali, eo pacto, vt ſibi redderentur ſecura quinque in anno pro ſua parte lucri ex eis quærendi. Tertio quòd etiam expreſſe aſſerit ipſe, quòd contractus ſocietatis, quo ſaluo capitali reddantur quinque pro centum pro parte lucri, non poteſt iuſtificari per præfatos tres contractus ſubintellectos. quia ex natura contractus ipſius ſocietatis non ſubintelliguntur. Quarto quòd etiam aſſerit, non licere contrahere ſocietatem cum aliquo mercatore, eo pacto, vt ipſe teneatur aſſecurare capitale, & aliquam partē lucri. Quinto quòd ex hac opinione ſequeretur, licere nobilibus mutuare ad vſuram, quatuor pro centum iux. l. eos. C. de vſuris. Sexto quòd ex eadem videtur aperiri via exercendi vſuras, ad rationem quatuor, vel quinque pro centum.

Sed hæc nullatenus obſtant. ad primum enim reſpondetur, negando, quòd Caiet. ſit contrarius: quia immo in 2. art. præfatæ reſponſ. expreſſè dicit quòd licite poteſt fieri, per tres contractus prædictos, vt in contractu ſocietatis ſaluum maneat capitale.

Ad 2. reſpondetur concedendo id, quod ipſe ait; nempe, quòd contractus ſimplex dandi in ſocietatem centum, ſaluo capitali, & quòd quinque reddantur pro parte lucri, eſt illicitus, ſi formaliter, vel æquipollenter, non fiant præfati tres contractus: ſed non ſi fiant illi, quod

ipſemet

ipſemet concedit. Et quòd non dicimus nos valere, vel eſſe licitam conſuetudinem aliquarum partium Italiæ, & Galliæ; qua orphani, & viduæ dent mercatori centũ in ſocietatem, vt ſaluo capitali reddantur illis quatuor in anno: ſed quòd illa conſuetudo potuit habere iuſtam originem a contractibus initis, cum prædicta duplici aſſecuratione: & quòd ſi poſſet ſatis conſtare hoc,& quòd intentio eorum, qui eam introduxerunt vſque ad tempora noſtra,fuit tacite,& æquipollenter facere id,quod à principio fiebat,poſſet iudicari licita; & quòd ad conijciendum hoc multum faciũt præfatum cap.per veſtras. & alia ſupradicta.

Ad 3. concedimus etiam,quòd non licet contrahere ſocietatem eo pacto,vt alter teneatur aſſecurare aliquod lucrum, & capitale, quod ipſe ait: ſed negamus,quòd cõtracta prius tempore, vel natura ſocietate,non poſſint de vtriuſque libera voluntate aſſecurationes illæ fieri,quod nos aſſerimus,& ipſe Caiet. fatetur.

Ad 4.concedimus,quòd cõtractus ſocietatis,vt ſaluo capitali,aliquod certum lucrum reddatur conferenti pecuniam, non poteſt iuſtificari per prædictos contractus ſubintellectos, ex ſola natura contractus; quia non ſubintelliguntur ex ſola illa: ſed negamus quod non poſſit iuſtificari per eos formaliter,ſiue expreſſè, vel æquipolenter,ſiue tacitè additus, vt prædictum eſt.

Ad 5.negamus ex hac opinione ſequi, quòd liceat nobilibus mutuare ad vſuram 4.pro 100. ſed ſolum licere nobilibus, & quibuſque alijs inire ſocietatem cum pacto,quòd capitale, & aliquod lucrum, ſint ſalua: & ſecura conferenti pecuniam,ſoluendo pro aſſecuratione, quod iuſtum fuerit,quod longe diuerſum eſt.

35 Ad 6. negamus per hoc aperiri viam exercendi vſuram ad quatuor pro centum;quia vſura non quæritur niſi ex mutuo vero,vel palliato:& ex hac opinione ſolum ſequitur,quòd poteſt quæri lucrum quatuor pro centum ex contractu ſocietatis,& prædictis aſſecurationibus, quæ ſunt longe diuerſa;& à diuerſis non fit illatio, l. Papinianus. ff. de minoribus.Intelligenda ſunt autem hęc omnia,vt prædiximus, ceſſante omni fraude, & ſimulatione, ita vt coram Deo formaliter, aut æquipollenter prædicti tres contractus fiant; quia niſi ceſſantibus his,nec duo,nec vnus quidem fieri poſſet.Poſteaquam hæc ſcripſimus præfatus Sot.vir alioquin doctiſſimus lib. 6. q. 6. art. 1. de Iuſt. & iur. tria de hac re reſcripſit. Primum nihil intereſſe an huiuſmodi cõtractus eodem tempore vel diuerſo fiant,quod recte dictum videtur,quo ad Deum, & forum conſcientiæ. licèt multum intereſſe poſſet quo ad homines, & forum exterius, ad peius præſumendũ quum eodẽ tempore,quàm cũ diuerſis fiunt, argumento, cap. ad noſtram. de emptio.& vend.& cap.illo vos.cum eis annotat. de pignor. Secundum licere inire prædictos tres contractus cum tribus diuerſis hominibus, immo etiam, ſi primus ſcilicet ſocietatis,& ſecundus ſcilicet lucri

certi

certi pro incerto cum vno fierent; & tertius ſcilicet ſecuritatis cum alio, quod etiam communiter approbatur. Tertium non eſſe licitum, primum ſcilicet ſocietatis, & tertium ſcilicet ſecuritatis capitalis, cum eodem facere, neque eodem tempore, neque diuerſis, per nouam quandam, ſed parum perpenſam rationem; nempe quòd pecuniam in ſocietatem conferre ſecuritate a ſocio præſtita, aut etiam collatam ſic aſſecurare, re vera ſit mutuare, aut mutuũ facere: quia conferens ita pecuniam, vel incipiens ſic collatam habere, eius dominium in recipientem trãsfert, cum eius periculò maneat: & conſequenter pro ſuo libito perinde illa vti poſſit, ac ſi mutuo data fuiſſet, negotiando, & prædia, vel cenſus emendo, aut alias diſtrahendo, eò quòd ſi pereat eius damno pereat: etſi ſeruetur, eius commodo ſeruetur. quod non cõtingit quando cũ vno fit primus contractus ſocietatis, & ſecundus lucri: tertius autem de ſecuritate cum alio: tũc enim is, cui pecunia traditur non tenetur reſtituere, & ei qui ad id tenetur, pecunia non datur, & ſic nullum mutuum inuenitur. Quæ certe ratio, etſi primo aſpectu cuipiam tardo, veri ſpeciem præ ſe ferre videatur, nullatenus tamen eſt firma.

36 Primo quidem, quòd aperto iuri contrarium eſt, dicere, dominium rei eo ſolo in alium tranſire, quòd periculum in ſe recipiat: tum quia expreſſe Grego. nonus in cap. 1. de cõmodat. definit, iuxta l. 1. C. eod. id quod ceditur alicui certi vſus gratia cum pacto, vt totum periculũ ſit penes recipientem (etiam ſi caſu fortuito pereat) eſſe commodatum: & conſtat dominium rei commodatæ in cõmodatarium non tranſire, ſecundum glo. ab omnibus recep. in dict. cap. 1. de commod. tum quod idem Grego. in cap. final. de depoſito iuxta l. 1. §. ſi conueniat. ff. eod. definit; commendatum alicui cuſtodiendum cum pacto, vt cuſtodientis periculo maneat, eſſe depoſitum: & conſtat depoſiti dominium non tranſire in depoſitarium, l. 1. & l. licet. ff. depoſiti. Tum quia culpa, & mora regulariter tranſferunt periculũ in debentẽ, vt idem Grego. vtrobiq; præſupponit, & tamen noto notius eſt culpam, & moram non eſſe titulos transferendi dominij.

37 Secundo, quòd etiam eſt iuri contrarium dicere, quòd quis poſſit diſponere pro libito ſuo de omni re, quæ ſuo periculo, vel commodo ſtat, aut perit: quia omne commodatum, & depoſitum cum pacto, vt periculo cõmodatarij, & depoſitarij maneat, quoad reſtituatur, & omne aliud quod eſt penes aliquem, qui eſt in mora reſtituendi, manet, vel perit eius periculo; & tamen certi iuris eſt, non poſſe illos iuſte eis vti in alios vſus, quàm in quos acceperunt, vel habent: adeo quidem, quod ſi in alios vſus vtatur contra volũtatem commodantis, deponentis, vel alias tradentis furti conueniri poterit, & dupli, vel quadrupli damnari, §. placuit. inſt. de oblig. quæ ex delict. naſcun. l. qui vas. §. vetare. ff. eod. l. fin. §. ſed ſi quidem. C. de iure domin. impetran. auth. præſenti. C. de fideiuſ. Tertio, quòd etiam iuri repugnat dicere, quòd ſocius apud quem pecu-

niam

niam conſtitui,ad reſtitutionem non teneatur, eo quòd aliquis tertius ſecuritatem præſtiterit: quia perinde tenetur ac ſi nullam ſecuritatem præſtitiſſet. Nullo enim iure, nec vlla ratione probari poteſt eximi quem ab obligatioue,eo quòd alius illius debita aſſecuret: nam nec fideiuſſio, neque pignora eam tollunt,aut diminuunt;quia hęc omnia adduntur ad augendam, & non ad diminuendam obligationem: & inducta ad augendum non operantur diminutionean,nec è contrario, l. legata inutiliter.ff. de adimendis legat.& cap. fin.de verb. ſigni. quia inducta in vnum finem non debent cõtrarium operari.cap.ad noſtram.de appel.l. 1.ff.eod.Quarto quia ſocius meus non poteſt vti pecunia, quam ego in certam negotiationem illi trado,in aliam: & ita non poteſt vti pecunia, quam ad mercaturam faciendam dedi,in emendos cenſus, quamlibet ſalua mihi maneāt lucrum, & ſors: id enim eſſet vti re mea in alios vſus, quàm in quos eam tradidi:quod ſpecies furti,& peccatum eſt,l.ſi conuenerit. ff. pro ſocio. & argumento prædicti §. placuit.& l. qui vas. §. vetare. & clementi. quia contingit. de religio. domi. & eorũ quæ ibi pulchre tradidit Card.Quinto quòd etiam contra ius eſt dicere, quemlibet, in quem dominium rei tranſit de ea pro ſua voluntate diſponere poſſe: id enim locum non habet,quando cum aliqua reſeruatione, & onere vtendi ea in certum finem, vel modum tranſiit: vt dominium rerum, quas primus maritus vxori ſuę dedit transfertur in illam l. fœminæ. C.de ſecund.nupt. & vt dominium Primigeniorum, & multarum rerum tranſit in eos, qui ad ea vocantur. Et conſequenter quamuis pecuniæ dominium ad ſocium transferretur; quia tamen transfertur cum ea reſeruatione, & onere, vt ea vtatur in talem negotiationem,aut in tractandas merces, non poteſt in alias res, quā in deſtinatas expendi, l. 1. l. legatum.ff. de adminiſt. rer. ad ciuit. pert. l. legatum. de vſufruct. leg. & dicta clem. quia contingit. Cum igitur dominium rerum in accipientem non transferatur eo ſolo, quòd eas recipit, cum pacto, vt omne periculum caſuum fortuitorum ad ſe ſpectet per primum argumentum;& hoc ſolum faciat aſſecuratio:cumque nemo eo ſolo, quòd rem periculo ſuo recipiat vti poſſit ea in alios vſus,quàm in quos recipit, per ſecundum argumentum:cumque nemo,in quem tranſit rei alicuius dominium, reſeruato aliquo iure, vel onere, poſſit ea iuſte vti,niſi ſaluo illo iure, vel onere per tertium argumentum: cumque deni-
58 que ſecuritas à tertio præſtita obligationem ſortem reſtituendi ſocio nec adimat, nec diminuet per quartum argumentum; perſpicuum profecto eſt, prædictam Soti rationem quatuor de cauſis corruere, ideoque nihil concludere;& noſtram concluſionem manere firmam. quam etiam confirmat ea conſideratio,quæ ex pręfatis infertur,quòd ſocius tradens pecuniam cum his conuentionibus,cogere poteſt ſocium negotiātem, vt eam in illam ſolam negotiationem,in quam tradidit impēdat,& etiam ab eius ſocietate diſcedere,ſi contrarium faciat, l. ſi conuenerit. & l. ſi ſocius. ff.
pro

39 pro ſocio. non obſtante aſſecuratione, & lucri certi pro incerto venditione: aut ei auferre ſuam pecuniam,& alteri dare,quatenus ius & pacta patiuntur:quin alia pacta addere poteſt, quibus ſocietas clariſſima efficiatur, & exprimere id, quod iure tacite ineſt; ſcilicet ſe nolle, vt ea pecunia in alias negotiationes, quàm in illas, aut illas, vtatur: nec aliud lucrum certum, vel incertum ſperare, quàm quod illa, vel illa negotiatione comparabitur: immo & addere pœnas contractui ſoluendas, ſi alter, quàm conuenerit, vel tacite iure intelligitur, negotietur. Quod non ideo aſſerimus, vt cupiamus homines ab antiquioribus modis lucrandi ad hos nouiores adducere: nec quòd credamus, multos tam exiguo lucro contentos fore; ſed quia vis veritatis, & iuris, in id nos adigit: & quòd magnopere deſideramus auidos homines ad magna lucra illicitis modis facienda,ad hæc parua modo licito quærenda allicere: qui forte nulla via licite quærenda propoſita ab illis non diſcederent: & quidem credimus non eſſe hoc vſuræ tam finitimum;quàm ſunt cenſus perſonales, quos prædictus Sotus concedit, quos tamen infra Notab. 22. impugnabimus.

SVMMARIVM.

40 *INtereße quid, & quotuplex.*
41 *Intereſſe damni,& lucri quid.*
42 *Intereſſe ex mutuo capitur tribus caſibus ſecundum omnes.*
43 *Intereße extra rem regulariter non debetur.*
44 *Vſuram,nec diſpenſatio,nec vis facit licitam.*
44 *Intereſſe,& vſura differunt iuxta leges Romanas. & 46.*
45 *Et ita non debetur intereſſe eo ſolo quod vſura debeatur.*
46 *Pecunia plus valet apud negotiatorem;quàm apud alios, vt triticum ſeminale apud volentem ſeminare, & non habentem aliud ſimile.*
47 *Pretium rei non augetur per furtum,aut vim.*
47 *Vendere quis ſuum poteſt pretio,quo ſibi valet,quamuis alijs non tantumdem valeat.*
48 *Pecuniæ duplex potentia ad lucrandum.*
48 *Virtuti magis,quàm vitio fauendum.*
49 *Papæ commentanti non creditur,vt legem ferenti.*
50 *Intereße damni,& lucri,vt differunt.*
51 *Vendere vt licet ſpe lucri.*
52 *Amor an dicatur cogere vt timor.*

DECIMOQVINTO noto ex tex. & prædictis, licitum eſſe mu-
tuanti accipere aliquid vltra ſortem nomine intereſſe, tam lucri ceſ-
40 ſantis,quàm damni emergentis.Et quia multi percupierunt vt explicare-

mus,quid in noſtro Manual. Confeſ. c. 17. num. 211. appelletur intereſ-ſe,& quotuplex ſit,& an vtrunque capi poſſit,& peti à mutuante; tam pro illo loco,quàm pro iſto dicimus,prętermiſſis ſubtilitatibus tam definitionis intereſſe,quàm membrorum diuidentium,& ſubdiuidentium ipſum. de quibus late Bar. Bal. Sali. & alij nouiores in l. 1. C. de ſenten. quæ pro eo quòd inter. (quibus ex parte materia obſcuratur.) Dicimus inquã primo id quòd tranſtulimus in Manual. Conf. cap. 17. num. 211. quod intereſſe in genere eſt damnum emergens,& lucrum ceſſans, eo quòd aliquid fieri ceſſatur ſecund. glo. in verbo, poſſibile. C. de ſent. quæ pro eo quod. In qua definitione coniunctio &, accipitur, pro, *vel*,& verbum *fieri* prout comprehendit, *non fieri*, eo quòd non facere, ſit facere,l. ſi mora. ff. ſolut.matr.& gloſ.recept.l.2.in prin.ff.de verb.oblig.& ita in propoſito intereſſe id dicitur,quod mutuans perdit de ſuis rebus,aut deſinit lucrari eo quòd mutuat,aut eo quòd ad præſtitutum diem non ſoluitur. Et ſic duplex eſt intereſſe,alterum damni emergentis, alterum lucri ceſſantis,glo. 4.
41 d.l.1.cuius.§.fin. id probat. Exemplum damni emergentis: habeo pecunias quibus reficiam domum,ne corruat, aut quibus æſtate volo triticum emere in totius anni alimenta,aut fœnum pecoribus, aut ſepta, ſiue aggeres aquæ molendinorum reſtituere, aut mea debita ſoluere; quas mutuo tibi:& quia eas ad præſtitutum diem non ſoluiſti domus concidit, triticum duplo carius emi, pecora fame interierunt, molendina non molunt: aut intereſſe debitoribus meis ſaluo, aut res meas vilius vendo, quo illis ſatisfaciam: damnum ex hoc mihi ſubſecutum dicitur intereſſe damni emergentis. Exemplum intereſſe lucri ceſſantis: ſum mercator, habeo pecunias,quibus merces emere volo ad negotiandum,eas tibi mutuo:& die præfixo non reſtituis; lucrum quod ob id facere ceſſo, eſt meum intereſſe lucri ceſſantis.

42 Secundo dicimus,quòd inter omnes conuenit, vtrumque horum contingens ob mutuum peti poſſe in duobus caſibus. Prior eſt cum culpa, aut mora in ſolutione præceſſit, gloſ. celeb. cap. conqueſtus. de vſur.per cap. dilecti.de foro compet.cap. peruenit. & cap. conſtitutus. de fideiuſſ.& l. 1. ſub finem.C.de ſenten. quæ pro eo quod inter. prob. opti. tex.in l. 3. §. fin.ff.de eo quod certo loco. Poſterior autem caſus cum ante,aut poſt moram contigit: mutuum tamen datum fuit per aliquam vim regis, ciuitatis,aut cuiuſuis alius.

Tertio,inter omnes etiam conuenit, intereſſe damni exigi poſſe,etiam ſi nec vis,nec mora aliqua interueniat; modo mutuatarius admonitus fuiſſet tempore mutui, damni quod euenire poterat,& fuiſſet contentus illud vna cum ſorte mutuata ſoluere,vt expreſſe determinat D.Thom. 2.2.q.78. art.2. ad primum. In quibus tribus caſibus non ſolum licet accipere, & exigere;ſed etiam à principio conuenire de ſumma,quæ vltra ſortem ſibi rependenda eſt, ex veriſimili illo intereſſe damni, aut lucri: vt late prædictus

ctus Sot. ſubſcripſit lib. 6. quæſt. 1. articu. 3. de iuſt.& iure.quamuis magis, quàm alij hanc materiam reſtringere ſit conatus.

Quarto, quòd ſolum dobitatur de caſu, in quo quis ſponte, ſine vi mutuat pecunias expoſitas negotiationi, aut rerum frugiferarum emptioni, & ceſſat à negotiatione, ac frugiferorum emptione, poſſit capere licite intereſſe lucri ceſſantis contingentis ante moram & culpam? Nam Innocen. tenet, quòd non, in cap. final. de vſur. quem præd. Sot. laudat, & ſequitur, quamuis dicat ſe cōtrariam opinionem minime damnare:& pro ſua opinione, adducit primo prædictū Innocen. in dict. cap. final. qui hoc affirmat. Deinde S. Thom. 2. 2. quæſt. 78. articu. 2. ad primum, qui videtur ei ponere hanc differentiam inter intereſſe damni, & intereſſe lu-
43 cri, & Durand. & Scotū quos dicit eſſe ſecutos S.Thomam. Tertio, quòd nullus tex. videtur reperiri, qui concedat hoc intereſſe lucri ceſſantis accipi ab eo, qui culpa caruit, nec moram in ſolutione adhibuit. Quartò quòd videtur ei, nullum antiquum Doctorem aperte oppoſitum tenuiſſe, & quòd immo Scot. in 4. diſt. 15. quęſt. 2. & Durand. in 3. diſt. 37. quęſt. 2. D. Thom. ſequuntur.

Pro contraria tamen ſententia, quæ receptior eſt, facit primo, quòd, vt etiam ille dicit, eam tenent Conrad. de contract. quæſt. 30. Silueſt. verb. vſura quęſt. 19. Caiet. 2. 2. quæſt. 62. artic. 4. & Adria. in 4. de reſtit. quæſt. de vſura. Addimus nos, quòd etiam idem tenent Panor. in cap. fina. de vſur. & ante illum Hoſt. & S. Anton. in cap. ſalubriter. eod. & Ioan. And. in dict. cap. final. quatenus dicit, dictum Hoſt. habere locum, quando debitor ſolutionem diſtulit: quia aliàs quiſque voluntatem negotiandi fingeret & poſtea pecuniam ad intereſſe daret. Quæ ratio ſolum includit, noſtræ opinioni locum non eſſe, quando re vera, & coram Deo mutuans negotiari non vult, ſed fingit ſe velle, quod omnes fatemur:& conſequenter Ioan. And. fateri debet, aut nihil ſuam rationem valere, aut noſtrā opinionem eſſe veram. Et etiam Ioan. de Lignano grauiſſimusq; Doctor, & Lauren. de Rodul. in dict. cap. ſalubriter. tenent idem, quod Hoſt. & etiam S. Antoni. 2. par. titu. 1. cap. 7. §. 15. tres rationes ad id adducens: quamuis dicat melius eſſe, vt huiuſmodi contractus diſſuaderentur. quod nos etiam fatemur, niſi quando conſtaret maius obſequium Deo per eorum exercitium præſtitum iri. quod toties vſu venit, quoties proximus liberaretur à magno damno mutuata ſibi pecunia iam mercaturæ parata pro exiguo lucro intereſſe lucri ceſſantis. Præcipuarum rationum, quibus ad id mouemur prima eſt, quod ipſemet Sot. fatetur, ītereſſe damni vnius domus ex mutuatione proueniens iuſte poſſe accipi: & conſtat, id eſſe intereſſe, quod extra rem dicitur ſecundum Bar. & alios in l. 1. C. de eo quod intereſt. & quòd tale non magis debetur, quàm intereſſe lucri ceſſantis, l. ſi ſterilis. §. cum per venditorem. de actio. empt. Ergo ſi illud iuſte accipi poteſt abſque eo, quòd culpa aut mora præcedat, poterit. & hoc, argu-

mento l. illud. ff. ad l. Aqui.

Secunda, quòd idem Sotus fatetur quòd intereſse lucri ceſſantis, culpa & mora non præcedentibus, accipi poteſt ab eo, qui vi aliqua mutuat.

44 At vis non poteſt vſuram licitam facere, cum illa iure naturali, & diuino prohibita ſit, vt dictum eſt ſupra eod. Commen. nu. 7. & ipſe latius probat: igitur ob interuentum vis, huiuſmodi intereſſe lucri accipere non licebit, aut, quamuis illa non interueniat, licebit.

Tertia, quòd Alexand. iij. expreſſe determinauit in c. ſuper eo. de vſur. non poſſe diſpenſari ſuper prohibitione diuina vſurarum: & quòd vt nullatenus mentiri licèt; ita nec ad vſurã dare: & cõſequenter, quòd ſicut nulla vi fieri poteſt, vt quis licite mentiatur: ita nulla vi fieri poteſt, vt ad vſuram licite detur. Cum ergo Sotus fateatur non eſſe vſuram accipere intereſſe lucri ceſſantis ob mutuatas aliqua vi pecunias ad negotiandũ paratas; confiteri debet, quòd nec accipere illud ob eaſdẽ ſpõte mutuatas ſit vſura.

Quarta, quòd aliud eſt accipere intereſſe lucri. ceſſantis, & aliud vſurã, vt ſingulariter, & aperte dicit Scæuola, in l. 3. §. fi. ff. de eo quod certo loco, quatenus aſſerit, quòd debitor ob non ſolutionẽ debiti interdũ tenetur ad ſoluendũ intereſſe lucri, quamuis ſummã vſurarũ permiſſarũ ſuperet.

45 Quinta, quòd idem Scæuola clare ſignificat, non omnes, creditores licite poſſe recipere intereſſe lucri, eo quòd debitores ſua illis debita non ſoluant tempore præſtito: quia mercatores accipere poſſunt, & alij non; & conſequenter ſignificat plus deberi mercatori ob pecuniam, qua negotiatur, quàm alteri, qui non negotiatur. Cui conſequens videtur vnam, & eandem pecuniæ ſummam plus valere apud mercatorem paratum ad negotiandum cum ea, quàm apud alium, qui non eſt cum ea negotiaturus: & ideo ſi plus aliquid recipit quàm alius, non recipit plus, quàm habebat & dedit.

46 Sexta quòd vt proxime dictũ eſt, præfatus Scæuola ſignificat, quod pecunia, quã habet mercator paratã ad ſtatim negotiandũ plus valet, quàm tanta, altera quã habet alius non paratam ad negotiandũ: imo plus quàm altera tanta, quam ipſemet habet à negotiatione ſeparatã. ob quod, qui ei eam furaretur, plus reſtituere teneretur, quàm ſi alteri furatus fuiſſet: vt & qui habet triticum ſeminale ad ſtatim ſeminandum, aliud ſimile ad idẽ non habens; plus valet ei, quàm aliud tantundẽ aleri non ſeminaturo: & qui furaretur illud ei teneretur reſtituere plus quàm ſi aliud tantundẽ furaretur alij, qui ſeminare nolebat; aut eidẽ ipſi aliud ſimile ad ferendũ habenti, iuxta omniũ mentẽ, quam late Caiet. 2. 2. q. 78. art. 2. explicat.

Septima, quòd contra ius eſt dicere, quòd ex ſola culpa debitoris, aut mora ſolutionis intereſſe lucri ceſſantis debeatur. eſt enim contra diſtin. l. 3. Ibi, *quod ſi merces ſolebat comparare, puto, & lucri habendam rationem.* Ex quibus verbis clare colligitur, quòd licèt leges Romanæ vſuras conſtitutas ſolui iubeant propter ſolam ſolutionis moram in qui-

buſdam

buſdam contractibus,l.mora.§.in bonæ fidei.ff. de vſur. & l. vlt. ff.de peri. & commo. rei vend.l. fructus. C. de action. empt. non tamen iubent ſolui intereſſe lucri ceſſantis, niſi quando ſaltem cum mora debitoris facultas, & voluntas propinqua & veriſimilitudo lucri faciendi in creditore concurrit, per d. l. 3.§.fi. Et communis opinio in d.l.1.C.de ſent.quę pro eo. contra glo. eius & alias ei ſimiles tenet, nihil eſſe immutatum per illã legem, quo ad hoc, vt ſoluatur intereſſe, quod ante illam ſolui non debebat. Et ita longe alia eſt ratio ſoluendi intereſſe lucri ceſſantis,à ratione ſoluendi vſuram: & conſequenter non infertur illud eſſe illicitum, eo quòd vſura ſit illicita,cum à ſeparatis non fiat illatio, l. Papinianus. ff. de minoribus.

Octaua, quòd ex his omnibus ſequitur, quòd quamuis facultas, quæ pecuniæ ad lucrandum ineſt, abſolute conſiderata non auget eius pretium, nec faciat valere pluris, quàm ſine illa: conſiderata tamen ea prout eſt perſonæ,quæ illa ſcit & vult vti, facit, vt pluris valeat: vt facultas generandi, quæ ineſt tritico abſolute conſiderata non efficit, quòd plus valeat: conſiderata tamen, quòd eſt eius, qui illud iam ſatum habet, aut ſatui præparatum, aliud ſimile ad ſeminandum non habens, facit, vt pluris valeat, ad effectum, vt vendere, & mutuare carius poſſit; & qui furto illud ſuſtulerit, plus ei, quàm alteri reſtituere teneatur. Et ita,qui mercator mutuat aliquam pecuniam negotiationi paratam accipiendo aliquod lucrum vltra ſimilem quantitatem, quamuis accipiat pluſquam valebat quantitas mutuata,conſiderando eam abſolute;non tñ capit plus quàm mutuauit, conſiderando eam cum illa qualitate quòd erat parata à ſe ipſo ad negotiandum: & conſequenter non accipit vſurã.

47 Nona, quòd nullo iure, nec vlla ratione probari poteſt, quòd pretium alicuius rei creſcat, eo quòd ſubtrahatur furto manifeſto, aut non manifeſto, vi, aut metu: quamuis enim ratione pœnæ, aut iniuriæ reus cogi poſſet ad aliquid plus eo ſoluendum in pœnam delicti commiſſi, iuxta titulos ff. de furtis, vi bono. rapto. quod metus cauſa. & Inſtitut. de obligatio. quæ ex delict. naſcun. & de vi bono rapto. non tamen ideo, quòd pretium eius creſcat, eo quod furto ſubtractum, aut vi, aut metu extortum fuerit. Vnde, qui ſic deliquit, non tenetur reſtituere in foro conſcientiæ, amplius quidquam, quàm ſimplex ablatum ſine aliquo incremento, iuxta gloſ. ſingul. & recept. cap. fraternitas. 12. quæſtio. 2. & honorem, ſi aliquem ademerit. Fatentur tamen omnes, quòd ſi quis ab alio furto, aut vi metu, auferret pecuniam ad negotiandum paratam, aut triticum ſationi præparatum, & non habenti aliud ſimile, tenetur plus reſtituere illi, etiam in foro conſcientiæ: quàm ſi abſtuliſſet ab alio, qui non habuiſſet illa ſic parata. Ergo neceſſario confitendum eſt, illam pecuniam, & triticum plus valere illi, qui ſeminare, & negotiar. vult, & poteſt: quàm alijs id facere nolentibus, & conſequen-

ter ſi mu-

ter ſi mutuat, poteſt accipere aliquid amplius ratione intereſſe pecuniæ.
48 Decima, quòd licèt,qui habet aliquid , quod communiter, nec ſibi nec alijs pluris quàm decem valet, plus alteri vendere non poſſit (quamuis ementi multo pluris valeat) tamen ſi pluris ſibi valeat, recte id vendere poteſt eo pretio, quo ſibi valet accipiendo pro eo tanto plus, quanto ſibi plus valet iuxta S. Thom. 2.2.quæſt.77.art.1.& Scotũ in 4.diſt. 15. quęſt. 2.receptos. At vt dictum,& probatum eſt, centum ſcuta plus valent mercatori illis ſtatim negotiari volenti; aut alteri prędia fructifera occurrentia ſibi emere cupienti; quàm alijs, quibus id faciendi animus non eſt: ergo illud amplius ſine vſura recipere poterit.

Vndecima ꝙ hoc intereſſe nõ accipitur propter mutuatã pecuniã;neq; etiã propter facultatẽ generalem,& obſeruatã,quæ ad lucrandũ eidem ineſt;ſed propter facultatẽ ſpecialẽ lucrandi, quã habet, ob id quòd eſt ad negotiandum parata, & conſequenter non erit vſura illud pecipere,argumento eorum,quæ de vſuræ definitione ſupradicta fuerunt num. 5. cum non recipiat illud ratione mutui;ſed ratione illius facultatis ſpecialis maioris,quam habet apud illum, quàm apud alios.

Duodecima,ꝙ virtuti potius,quam vitio fauendũ eſt, c. 1. de poſtula. præla. c. quando.2.q.5.mutuare aũt coacte nõ eſt actus virtutis; mutuare vero ex amore, & charitate ſic.Cũ ergo, qui coactus aliqua vi mutuas,capere hoc intereſſe poſſit,etiam ſecundũ Sotum, vt ſupra dictum eſt,à fortiore poterit idem facere, qui ex amore, & charitate mutuat. Decimatertia, quòd ipſe Sotus vbi ſupra fatetur intereſſe lucri ceſſantis deberi à mutuatario,& poſſe à mutuante accipi, ſi cum tali pacto mutuum accepiſſet, quod elicit, & quidem recte, ex S.Thom.2.2.quæſt.78. articu.2. ad primum.

49 Non obſtant illa argumenta quibus mouetur Sot.* Ad primum enim reſpondetur concedendo, quòd Innoc. quartus, quem pro ſe adducit in cap.fin. de vſur. tenet illam ſententiam, vt Doctor comminiſcendo in illud cap. non autem vt Papa ſtatuendo illud: & ita non tenemur,eam magis ſequi quàm aliam, quæ in comminiſcendo in alijs locis tenuit: adeo quòd Hoſt. quem communis ſequitur in cap.1.de conceſ. præben. lib.6. diſceſſit à quadam eius opinione, quam tenuit interpretando vt Doctor illud cap. à ſemetipſo,vt Papa conſtitutum.

50 Ad ſecundum reſpondetur concedendo, quòd S.Thom. quem pro ſe citat in dict. quæſt.78.art. 2.ad primum, ponit quidem differentiam inter intereſſe damni emergentis,& intereſſe lucri ceſſantis, quo ad hoc, vt intereſſe lucri non accipiatur, tanquam res iam quęſita & perdita,vt intereſſe damni recipitur:non autem quoad hoc, vt nihil recipi poſſit. Tum quia ratio,quam ille reddit, ſcilicet,quòd non poteſt vendere, quod nondum habet,& multis modis impediri poteſt, oppoſitum concludit. Concludit enim non poſſe recipi intereſſe lucri tamquam rem iam quæſitam,

ſignifi-

ſignificando, quòd poteſt recipi tamquam res ſperata, quæ poteſt multis modis impediri. Tum quia ipſemet ead. 2. 2. quæſt. 62. artic. 4. dicit quòd qui alteri in ſemine ſato nocet, aut in alia re, quæ nondum eſt adquiſita, ſed ſperatur adquiri, quamuis non teneatur reſtituere quantum collecturus eſſet impedimẽtis ceſſantibus; ad iuſtam tamen, & probabilem quandam compenſationem tenetur. Itaque dictum Diui Thomæ noſtræ concluſioni non aduerſatur, quamuis eam moderetur, vt dicamus, quòd qui mutuat non tantum intereſse debet accipere, quantum alius ſui ſimilis,
51 & æqualis altera tanta pecunia lucrifacit, impedimentis ceſſantibus; ſed quantum meretur illa facultas, & ſpes lucri veriſimilis, quam pecunia illa in mutuante habet, cõſideratis modis, quibus impediri poteſt. Quemadmodum qui habet prædium aliquod ſatum, non debet tanti vendere fructus ſperatos, quanti valerent, ſi eſsent collecti proſpere, ceſsantibus impedimentis; ſed quanti valet illa ſpes colligendi, conſideratis modis, quibus eorum collectio proſpera impediri poteſt.

Nec plus obſtat, quod de Durando adducit in 3. diſtin. 37. quia idẽ ait, quod Thom. & per ead. verba; nec, quod de Scot. adducit in 4. diſt. 15. q. 2. quia licèt alia pulchra in hac materia dicat, vbi ab eo citatur, ſicut in alijs ſolidis ſolet: tamen hanc diſtinctionem Diui Thomæ non adfert. Immo expreſse dicit in ead. diſt. colum. 6. quod qui habet pecuniam negotiationi expoſitam, eam mutuare poteſt conſtituta pœna certæ rei ſibi ſoluendæ, niſi ab eo reſtituatur, vt ſe indemnem ſeruet: & ita ſentit, eum poſſe damnum in mutuatione, & lucri ceſsatione acceptum recipere.*

Ad tertium reſpondeo, quòd ſi præfatus Sotus, ſatis meminiſset præfatam l. 3. §. final. de eo, quod certo loc. & perpendiſset præfatas duodecim rationes, non fuiſset viſum ei, hanc ſententiam firma ratione carere.

Ad quartum reſpõdetur negando, quòd nullus antiquorum doctorũ hanc ſententiam tenuerit; quia ſupra citauimus Hoſtien. Ioan. And. Panor. S. Antoni. & alios multos eam tenuiſse: immo, & in octaua ratione monſtrauimus, Iuriſconſul. Scæuolã eam ſenſiſse. * Neque obſtant etiam alia duo argumenta omnibus alijs fortiora. Alierũ eſt, quòd qui volũtate ſpõtanea mutuat, non facit id coactus: & qui coactus nõ mutuat, nõ videtur dicere poſse, quòd per alium impediatur lucrari donec mora, aut culpa ſolutionis adſit; & conſequenter, qui ſine vi mutuat, non videtur poſse accipere quidquam lucri, cum illud ei ante culpam, aut moram ab alio non impediatur. Alterum eſt illud, quod Caiet. 2. 2. q. 78. art. 2. ad primum (licèt noſtram opinionem tueatur) adfert; ſcilicet, quòd quamuis aliqua res, dũ eſt in particulari potentia lucrandi, pluris valeat: quàm alia eiuſdem ſpeciei, & bonitatis ab illa potentia ſeparata; ſed non ſi ſponte ab illa extrahatur. Quemadmodum triticum ſeminatum, aut ad ſeminan-

dum

dũ paratum pluris valet, & vendi pluris poteſt, quàm aliud eiuſdem ſpeciei, & bonitatis à tali potentia ſeparatum: ſi tamen ſponte ab illa potentia, quæ lucrum continet ſepararetur, non poſſet pluris, quàm aliud eiuſdem bonitatis vendi; & ſic videtur, quòd quamuis pecunia, quæ negotiationi expoſita eſt, aut eidem ſtatim exponenda pluris, quàm alia ſimilis valeat: ſed ſimul ac ſponte mutuo datur ſponte ab illa lucrandi potentia extrahitur, & ita non pluris, quàm alia valet; neque ob eam plus quàm ob aliam peti poteſt.

52 Ad hæc duo argumenta Caieta. reſpondet multis verbis, quorũ ſumma eſt, quòd qui amore, & charitate mutuat, quo proximũ paruo dãno, à maiori liberet, non dicitur mutuare ſponte, ſecundum mentem D. Thom. 2.2. quæſt. 78. art. 2. ad primum; ſed aliquo modo coactus. Pro quo facit, quòd qui è naui ſeruandi ſui cauſa merces in mare iacit, etiam ſponte l. 1. & toto tit. ff. ad l. Rhod. de iact. cap. maiores. §. item quæritur. de baptiſ. non facit voluntate abſolute ſpontanea: ſed conditionaliter vitandi maioris mali gratia. Aduerſus tamen hanc reſponſionem Caietani fortiſſime facit primo; quòd iuſtum aut iniuſtum non conſiſtit in bonitate, aut prauitate animorum, & intentionum; ſed in rerum, & operum extornorum æqualitate, & inæqualitate, iux. doctrinam Ariſtote. 2. & 5. Ethicorum, & D. Thomæ recepti 2.2. quæſt. 58. art. 10. & quæſt. 59. art. 2. Secundo quòd nihil refert, an mutuatio fiat ob miſericordiam, charitatem, amorem, aut odium, vel crudelitatem ad hoc vt mutuum dicatur iuſtum, vel iniuſtum; vel ad hoc, vt iuſte aliquid ratione illius deſideretur, aut capiatur, ad inducendum reſtituendi neceſſitatem, vel ad liberandum ab ea. Tertio, quòd quamuis mutuatio poſſit eſſe bonum opus charitatis, aut malum ei repugnans, eo quòd fiat animo iuuandi, vel lædendi proximum; non tamen ob hoc dicetur iuſta, aut iniuſta ad hoc vt neceſſitatem reſtituendi inducat, aut ab eadem liberet. quia, vt in Manual. Confeſſ. cap. 24. num. 5. diximus, ſola peccata contra iuſtitiam ſpecialem inducunt reſtituendi neceſſitatem. Quarto, quòd videtur doctrina noua, & contraria l. vlt. C. ſi quis teſtar. aliquem prohibuer. & concluſioni S. Thomæ, quæ fundatur in ea, 1.2. q. 6. art. 6. quam in Manual. cap. 17. num. 15. & 6. ad aliud propoſitum accommodauimus: puta, quòd neque miſericordia vel pietas, neque amor, vel preces blandæ ſine mendatio, & fraude adhibitæ inducunt neceſſitatem, aut vim ſufficientem, ad hoc, vt quis dicatur coacte feciſſe aliquid ad effectum, vt poſſit reſtitutionem petere, aut ab ea liberari. Quare ad prius argumentum reſpondeo, concedendo quidem, quòd qui mutuat motus caritate, & miſericordia ad opitulandum proximo, non dicitur mutuare compulſus coactione, quæ reſtitutionem inducat, aut tollat. Concedendo etiam, quòd qui ſponte mutuat, non dicitur impediri à lucro quærendo, per alium, ita vt ille teneatur ei reſtituere illud, eo ſolo, quòd impediuit eum; ſed negando, quòd qui ſponte à lucrando ceſſat,

vt ſubue-

vt ſubueniat alij, non poſſit iuſte accipere tantum, quanti res mutuata ſibi valebat;& quenti ſpes lucrandi iuſte poteſt æſtimari: nam & carpentarius, latomus, aut alius operarius, qui ceſſat à ſuo lucro,& officio, meis precibus, vt me comitetur aliquo proficiſcentem ſponte quidem deſiſtit a lucrando: ſanctè tamen à me exigere poſſet, id quod probabiliter lucrifeciſſet. Qui etiam ſponte vicino modium tritici ſeminalis ad ſeminandum parati mutuat, iuſte exigere poteſt ab eo tantum, quantum ſibi tempore, quo dedit valebat; licèt alijs non tantundem valeret, per ea, quæ paulo ante num. 54. dicimus. Qui etiam ſponte dat cuipiam triticum ſatum, iuſte poteſt accipere pro eo tantum, quantum illud cum ſpe veriſimilis fructus valet. Eadem igitur ratione nullam iniuſtitiam committit, qui ſponte omittit emere prædia, vel merces, vt pecunias, quas ad id paratas, aut expoſitas habet, mutuet alteri petens lucrum, quod illius cauſſa omittit, aut quantum illa pecunia, cum illa commoditate valet. nec eſt vlla vi opus ad id excuſandum, nec eſt vſura: quia nihil accipit vi mutui; ſed ratione lucri, quod propter mutuatarium non facit; & in effectu ſunt duo contractus; alter mutui, alter facio, vt des, hoc eſt lucrari ceſſo, vt tibi mutuem, & illud rependas, iuxta l. naturalis. ff. de præſcri. verb. aut eſt venditio illius lucri veriſimilis, iuxta mentē S. Tho. 2.2. quæſt. 78. art. 2. ad 1. Ad poſterius argumentum reſpondeo, quòd dictum Caiet. aſſumptum in eo, ſolum intelligitur de illo, qui ſuam pecuniam quam habet ad lucrandum paratam ſimpliciter ab illo fine tollit, non dando eam alteri ad iuuandum eum, & poſtea tantum pro illa vult, quāti cū illa commoditate lucrandi valet: noſtra vero concluſio intelligitur de illo, qui pecuniam cum lucrandi commoditate coniunctam dat alteri. Concludamus itaque licitum eſſe mutuanti aliquid amplius accipere, non ſolum ratione intereſſe damni emergentis: ſed etiam lucri ceſſantis; neque ſolum ratione eius, quod moram, aut culpam in ſolutione commiſſam ſubſequitur: ſed etiam eius, quod ante euenit. Quæ tamen concluſio intelligenda eſt, dummodo dolus, & fraus palliandi vſuras abſit: & modo, non tamquam res adquiſita, ſed tamquam in ſpe poſita, & quæ impediri multis modis poteſt, æſtimetur, maxime ſi mutuatur cum pacto de reſarciendo illud intereſſe: nam etiam Sot. in dicta quæſtio. 1. art. 3. lib. 6. pro indubitato ponit, quòd intereſſe lucri ceſſantis, accipi, & peti poteſt, quando à principio mutuationis promiſſum fuit illud.

SVMMARIVM.

53 *INtereſſe capi non poteſt ſecundum aliquos, niſi concurrant ſeptem, quæ tamen omnia non ſunt neceßaria.*

54 *Intereſſe ante tempus, quo lucrifieret capi non poteſt.*

53 DECIMOSEXTO noto ex prædictis, quòd non ſunt neceſſariæ tot conditiones ad iuſte capiendum intereſſe lucri ceſſantis ex mutuo, quot Conradus in q. 30. de contract. & quidam alij alibi requirunt, ſed aliquot ſic. Prima enim eſt, vt hic lucrandi modus non tantum ſibi placeat, quantum negotiationis; quod tenet etiam Syl. verb. vſura.q.19. quæ tamen non videtur neceſſaria. Tum quia nulla lege vel ratione probatur, quòd vnus modus lucrandi de ſe iuſtus fiat iniuſtus ex ſola voluntate æque libenter vtendi eo, atque alio: quamuis ille eſſet melior. * Quod poſt hæc noſtra ſcripta tradidit Sotus lib.6.q.1. art.2.de iuſt.& iure; & addit, & quidem recte eod.lib.q.1.art.3.de iuſt. & iure, nihil referre an mutuãs ſit rogatus, & quæſitus à mutuatario; an vltro mutuet: modo id quod ad iuſtitiam commutatiuam pertinet ſeruetur. Nam, vt ſupra dictum eſt, iuſtum & iniuſtum non in bonitate, aut prauitate animorum, & intentionum, ſed in rerum, & operum externorum æqualitate, & inæqualitate conſiſtit, ſecundum Ariſtotelem 2.& 5.Ethicor.& D. Thom. receptum 2.2.q.58.art.10.& q.59.artic.2. Secunda conditio eſt, quòd intereſſe ſit verum, quæ neceſſaria eſt iuxta mentem gloſæ, & omnium dict. cap. conqueſtus. Satis tamen eſt, vt tempore mutui lucrum pactum ſit veriſimile, quamuis poſtea non ſubſequatur, vt recte Medina dixit in Codi. de reſtitutio. fol. 132.*.

54 Aduertendum tamen eſt, quòd per extrauag. Pij V. editam ſuper cambijs, & relatam à nobis in Manual. Confeſ. cap. 17. num. 300. (& referendam, Deo propitio, in Commentario cap. vlt. de vſuris. in quo de cambijs agetur) vetitum eſt, ne poſt illam campſores poſſint ab initio conuenire de certo intereſſe; quam tamen ad mutuantes extra materiam cambiorum non extendi ſuper eadem extrauagante annotauimus. * Tertia quòd mutuatio, vel non ſolutio ſit cauſa amiſſionis lucri, ſecundum omnes; qualis non eſt (ſecundum Caiet. & Medi. vbi ſupra) quando mutuans aliam pecuniam habet, qua negotietur; quanto minus erit ſi mutuator non erat negotiaturus, nec frugifera empturus; etiamſi nõ mutuaſſet, argumento auth. multo magis. C. de ſacroſanct. eccleſ. Quod valde ponderandum eſt circa illos campſores, qui non negotiarentur, etiamſi non cambirent; attamen dicunt ſe pro intereſſe capere aliquid vltra ſortem, quam mutuant. * Quæ tamen limitatio Caiet. non procedit, ſi aliam pecuniã ad alios fines, veluti, ad fortuitas neceſſitates deſtinaſſet, neq; negotiationi committere vellet, quod prudentiæ eſt. Quarta vt mutuans non ſit dandis vſuris aſſuetus; quæ tamen non procedit in foro conſcientiæ: in quo veritas præualet præſumptioni, cap. tua. de ſponſal. & fieri poteſt, vt quis in alijs vſurarius ſit, & in hoc non. Quinta vt non recipiat intereſſe, priuſquam labatur tempus intra quòd illud veriſimiliter lucri factum fuiſſet; quia ſubrogatum ſubire debet naturam, ſeu conditionem eius, cui ſubrogatur l. eum qui. §. qui iniuriarũ.ff. ſi quis cautio. & capit. eccleſia. vt

lite

lite pend. nihil inno. & id quod accipitur pro intereſſe ſubrogatur ipſi intereſſe; quod tamen nõ percipitur ab initio mercium, vel prædiorum emptorum: ſed poſtea tempore meſſis vel vindemiæ, vel nũdinarum, vel alio tempore, in quo merces venduntur. Per conſiderationes tamen Medinæ vbi ſupra, intereſſe lucri veriſimilis à principio conuentum, poteſt capi etiamſi in fine, dum recipit, conſtet, nullum lucrum factum fuiſſe, argumento cap. in ciuitate. de vſuris. Sexta, vt mutuatarius non egeat extreme: quæ etiam non videtur neceſſaria; quia non tenetur ex præcepto ſubuenire illi gratis: immo ſatisfacit mutuando, vt cum poterit ſoluat, per ea, quæ diximus in Manual. Confeſ. cap. 17. num. 60. & mutuare ſine intereſſe eſſet donare. Septima, vt mutuans ob hoc non incurrat infamiam vſurarij apud ſimplices, æſtimantes illud intereſſe, eſſe vſuram ob ſimilitudinem; cum omnis ſpecies mali fugienda ſit, 1. Theſſ. 5. & cap. cum ab omni. de vita & honeſt. cler. quæ conditio, quamuis ad euitandum peccatum ſcandali neceſſaria ſit; non tamen ad euitandam vſuram, & obligationem reſtituendi, quæ ex ſola iniuſtitia naſcitur; per tradita in præfato Manual. Confeſ. cap. 17. num. 6. quale non eſt peccatum ſcandali, quod eſt contra charitatẽ S. Thom. 2. 2. q. 43. in prin. Octaua, quòd cauſſa principalis mutuandi ſit ſubſidium neceſſitatis vitæ, ſalutis, honoris, aut bonorũ proximi: quæ tamen eſt nõ neceſſaria, licèt ſit honeſtiſſima, per dicta in prima conditione. Nona, vt non capiat neque paciſcatur totum intereſſe, quod veriſimiliter expectatur ceſſantibus impedimentis caſualibus, ſed ſolum tantum, quantum valet illa veriſimilis expectatio conſideratis, impedimentis præfatis: nam qui prædium ſatum vendit; non poteſt tanti vendere, quanti valet triticum, quod veriſimiliter colligendum ſperatur, ceſſantibus prædictis impedimentis: ſed quanti valet veriſimiliter illa ſpes, ſubiecta illis, quibus impediri poteſt, vt dictum eſt poſt S. Tho. in præced. notab.

Credimus tamẽ, quòd qui mutuat pecunias negatiationi, aut rei frugiferæ emendæ deſtinatas, ea lege, vt ei ſoluatur pro intereſſe tantum, ſiue ſit multum, ſiue parum, ſiue nihil, quantum alij eiuſdem artis altera tãta pecunia lucri fecerint: aut quantum fructus rei frugiferæ, quam emere volebat impenſis deductis valebunt: quia hoc intereſſe non tanquam iam lucrifactum, ſed in ſpe lucri poſitum exigitur.

SVMMARIVM.

55 *MVTVANS licite capit id, quod ſoluit, quia non eſt ei ſolutum.*

56 *Mutuanti an liceat capere intereſſe non promiſſum.*

57 *Vſura non eſt capere quantum reddidiſſet prædium, quod ob mutuum non fuit emptum, quamuis non tantum fuiſſet mutuo datum &c.*

58 *Vſura eſt lucrum, quod capit mercator pro intereſſe pecuniæ mutuatæ, qua non erat negotiaturus, nec frugifera empturus.*

55 DEcimo ſeptimo noto ex textu, & prædictis, quòd qui cogitur ſoluere intereſſe, vel vſuras creditori ſuo, eo quòd mutuatarius non ſoluit ei mutuum ſtato die, licitè poteſt ab eo recipere illud, quod ſic ſoluit; ſecundum Innocen. recept. in cap. 1. de vſur. quem commendat Iaſon in l. nummis. ff. de in lit. iuran. & etiam compenſationem iacturæ, quam fecit vendendo res ſuas minoris, quàm valerent: aut emendo triticum, aut vinum, maioris eo quòd ſtato die debitor ei non ſoluit, quia id non accepit vi mutui; ſed ratione intereſſe damni emergentis, quod debetur: dummodo ſecundum aliquos concurrant duo; nempe quòd monuerit debitorem damnum emerſurum: & quòd quæſierit mutuum gratuitum ſufficiens ad vitandum illud, & non potuerit inuenire: quorum tamen poſterius non videtur neceſſarium: quoniam nulla lege, nec vlla efficaci ratione probatur, creditorem mutuantem teneri ad mutuum gratuitum quærendum, quo liberet mutuatarium a damno, quod ob non ſolutionem incurreret. Sed neque prius videtur neceſſarium: tum quia intereſſe intrinſecum, ſiue intra rem, quale eſt incrementum pretij vini, tritici mutuati, ſine alia vlla monitione, mora facta, debetur, argum. l. vinum. ff. ſi certum pet. & l. 3. §. fi. ff. de eo quod certo loco. tum quia etiam intereſſe extrinſecum, (quod appellat Bart. communiter receptus extra rem, in l. 1. C. de ſenten. quæ pro eo quod. num. 12.) frequenter debetur ſine alia promiſſione: vt cum in re, quæ debetur non inuenitur intereſſe intrinſecum, qualis eſt pecunia numerata, l. nummis. ff. de in lit. iuran. & declarat Bart. vbi ſupra, num. 21. licèt quando in re debita poteſt conſiderari intereſſe intrinſecum regulariter non veniat extrinſecum, per l. ſi ſterilis. §. cum per venditorem. ff. de actio. emptio. ſaltem in emptione, & venditione, vt ſentit Alciat. in dicta l. 1. C. de ſent. quæ pro eo, & cap. vlti. & tunc non ſufficeret admonitio, quia requireretur ſolutionis promiſſio, ſaltem, quo ad exigendum, licèt non quoad ſponte oblatum accipiendum.

56 Decimooctauo noto ex textu, & prædictis, quòd volens emere aliquod prædium, aut domum, quæ ſibi aliquid annuatim redderet, pecuniam, qua id, vel eam empturus erat, mutuat alteri præſertim promittenti recompenſationem, poteſt accipere, & petere ab eo prouentum, quem ex illa, vel illo facturus erat, quoad pecunia reddita fuerit, ſecundum S. Antoninum 2. par. tit. 1. cap. 7. §. 15. quem communis ſequitur. tum quia is æquatur mercatori mutuanti pecunias ad emendas merces paratas. tum quia illud accipit ratione intereſſe lucri ceſſantis; ſicut mercator. tum
57 quia, qui vendit aliquod prædium, & tradit illud emptori, qui non ſoluit; poteſt accipere loco intereſſe tantum, quantum reddit illud, etiam ſi

pretium

pretium ſoluendum deponeret, l. 2. C. de vſur. vbi glo. ſecuta Azon. & recepta per alios ait, id etiam iure canonico procedere: quod tamen videri poteſt limitandum ſaltem in foro conſcientiæ, quãdo illæ pecuniæ pro, quibus prædium dabatur, iuſtum illius pretium eſſent: quia ſi prædium mille aureis valet, & propter neceſſitatem, aut alias rationes (quæ donationem non contineant) 5oo. illi detur non poſſet accipere plus, quàm dimidium prouentus illius, per ea, quæ ad aliud propoſitum in cap. nouit. de iudic. not. 6. a num. 21. ſcripſimus. ſi quidem in foro conſcientiæ illa pecunia, niſi dimidium illius cenſus emi non poterat. Addimus tamen, quòd ſi tu omnibus illis pecunijs non indiges, ſed ſeptingentis; quibus tamen à me mutuo tibi datis prædium, aut merces, quas expediret emere non poſſem, & omnibus ſic; & vt tibi mutuarem à lucro ceſſaui; accipere potero intereſſe mille aureorum, vt recte Medina conſiderauit in codice de reb. reſtitu.

58 Decimonono noto ex textu, & prædictis, quòd non poſſunt quidquã capere iuſte ratione intereſſe lucri ceſſantis hi, qui nolunt, vel non poſſunt negotiari, nec res frugiferas emere, & mutuant ad intereſſe. Neque illi mercatores, qui certa pecuniæ ſumma negotiantur, & non maiori; & aliã quam habent, mutuant ad intereſſe. Neque hi, qui multas pecunias in nundinas important, & emptis mercibus ſuo propoſito ſufficientibus reliquas pro intereſſe mutuant. Neque, qui ab alijs ſumunt grandes pecuniarum ſummas, quas alijs, atque alijs ad intereſſe tribuant nolentes illis negotiari, nec cenſus, vel alia frugifera emere (quamuis aliàs ad negotiationem habeant) quia clarum eſt, nullos præfatorum poſse prætendere vllum intereſſe verum, vel veriſimile lucri ceſsantis, ſed ſolum fictum & inane. An autem ratione cambij, vel alia iuſta capere poſſint aliqui, dicetur in commentario cap. fin. de vſur. vbi de cambijs agitur.

SVMMARIVM.

59 *Mons Pietatis, & alia ſimilia qualia ſint.*

60 *Mons pietatis approbatur per Concilium, & Papam Leonem ex certa ſcientia, & modo ſpecialiſſimo.*

61 *Cuſtodia rei conuenit ei, ad quem eius emolumentum principaliter pertinet, & cui pereat.*

62 *Mons Pietatis non accipit a pauperibus propter mutuationem; ſed propter cuſtodiam.*

63 *Montes pietatis communiter inſtituti non deſinunt eſſe liciti, eo quòd poſſent melius inſtitui.*

59 Vigeſimo noto, ex textu & prædictis, quòd non ſine magno colore viſum eſt aliquibus vſurarium id, quod in montibus pietatis, & aliquot

aliquot alijs ſimilibus operibus exercetur ad ſubueniendum pauperibus in Italia & alijs terris inſtitutis, quod magnis viribus nititur probare Caietanus in opuſculo de monte Pietatis; quem ſequitur Sot. lib. 6. q. 1. art. 6. de iuſt. & iure: quia inſtituuntur hoc modo. Prælatus aliquis, aut Dominus aut opulentus homo, aut Ciuitas donat, aut relinquit aliquam quantitatem tritici, vel pecuniæ numeratæ alicui loco, vel reipub. ea lege, vt mutuo dentur pauperibus, pignoribus acceptis, vt exiguum aliquod ſoluant ſingulis menſibus pro quantitate accepta, & pro tempore, quo eam non ſoluerint pro victu, & ſalario miniſtrorum, qui ſunt habituri curam cuſtodiendi dictum triticum, aut pecuniam mutuandi, & recuperandi, ſeruandi, & reſtituendi pignora tempore oportuno: ita quòd aliquid amplius vltra ſortem mutuo datã ſingulis menſibus capitur ad prædicta onera ſuſtentanda. quod, vt dixi, viſum eſt vſurarium
60 aliquibus, præſertim Caietano, & Soto in locis præictis. Primo quidem quia mutuans palam capit aliquid vltra ſortem mutuo datam. Secundo, quia alioqui liceret cuilibet homini pio, & priuato deputare aliquam pecuniam, aut triticũ ad mutuandum pauperibus, ea lege, vt caperet aliquid vltra ſortem pro ſalario, labore, cura cuſtodiendi, mutuandi, pignora capiendi, & reſtituendi ea tempore oportuno: quia eadem in vtroque ratio militat, quod tamen ſecundum omnes eſt falſum. Tertio, quòd non videntur pauperes teneri cuſtodiri magis pecuniam, aut triticum, quod ſibi de illo monte pietatis mutuo dandum eſt; quam triticum, & pecuniam præfati homines; quia non eſt ſuum, agumento l. 1. & l. neceſſario. ff. de peric. & commod. rei vend. & l. incendium. C. ſi certum pet. §. is cui. inſt. quib. mod. re contrah. obl. nec eſt futurum ſuum, quo ad vſq; mutuo acceperit. Quæ licet ſimul cum auctoritate Caiet. fuerint in cauſſa, cur neque in cathedra prælegendo, neque extra illam reſpondendo ſuper hoc contrariam ſententiam aſſeruerim: nunc tamen eam aſſero. Primo quidem, quòd Leo Papa X. in Concil. Lateranen. ſeſſ. 10. (cuius tenorem etiam doctiſ. Ioan. Medina refert fol. 113.) per bullam patentem approbauit prædictos montes; & declarauit, eos eſſe licitos, & ſanctos, affirmans idem feciſſe ſuos prædeceſſores Paulum II. Sixtum IIII. Innocen. VIII. & Iulium II. & non vtcumque, & in forma communi approbauit, vt aliqui cenſent; ſed ex certa ſcientia. De quarum approbationum differentia late tradunt Panor. & Dec. in rub. & cap. 1. & cap. venerabilis. de confir. vtil. vel inut. & alij alibi. neque vt cumque approbauit, & declarauit ex certa ſcientia; ſed receſendo argumenta vtriuſque partis, & laudãdo multũ montium huiuſmodi inſtitutores, & concionatores, qui eos perſuaſerunt, & Pontifices Maximos, qui magnas indulgentias eorum amplificatoribus conceſſerunt.

Secundo, quòd reſponſio, qua Caiet. præfato Concilio reſpondet, parum modeſta videtur: & qualem magnus ille, idemq. in Concilia œcu-

menica & Maxi. Pontifices maxima obſeruantia D. Thom. Aquinas non dediſſet; & quæ a doctiſs. Medina ſatis confutatur; & ego minus auderem dicere id, quod præfatus Sot. vbi ſupra dixit, nempe omnia illius Concilij minime recepta fuiſſe. Tum quia ſignificat, præfactam approbationem parum nos obligare. tum quia licet illa reſponſio vtcũque aliud valere poſſet, quo ad declarationes legum humanarum, quas Concilium fecit; cuiuſmodi eſt exemplum, quod ibi ille ponit: nihil tamen valet quo ad declarationes legum diuinarum, quæ ob id, quòd non ſuſcipiantur, non deſinunt eſſe veræ, nec obligare. Non enim quiſquam dicere poteſt Concilium in iſta declaratione errare potuiſſe; cum hæc declaratio pertineat ad legem diuinam, & ad materiam definiendi, an aliquid ſit peccatum mortiferum, nec ne; in qua Concilium non poteſt errare c. maiores. 24. q. 1. cum alijs citatis ibidem a glo. immo neque Papa, quatenus eſt Papa, vt habet receptior ſententia S. Tho. 2. 2. q. 11. art. 2. pro qua facit c. hæc eſt. & c. quoniam vetus. 24. q. 1. quæ latius retulimus in c. nouit. de iudi. nor. 3. nu. 45. & ſeq.

61 Tertio, ꝙ inter oẽs tã illos, quàm nos cõuenit, iuſtũ eſſe, vt miniſtri, quibus iniũctũ eſt onus cuſtodiẽdi, mutuãdi, & recuperandi mutuo datũ; aut recipiendi, ſeruandi, reſtituendi pignora pauperibus, ſuam mercedem honeſtam habeant: & hanc illos habere debere ab eo, qui ad illud tenetur: & diuerſitas in eo conſiſtit, quòd Caiet. & eius ſequaces dicunt, quòd ipſi montes, aut Ciuitates, quæ ipſos ſuſcipiunt, eam ſoluere tenentur, & non pauperes. Nos autem dicimus, quòd pauperes ad quos emolumentum illorum montium peruenit tenentur, & non ipſi montes, aut Ciuitates in quibus ipſi conſtituuntur: quia id palam ſenſit Conc. in dicta ſeſſ. 10. dum pro ratione ſuæ deciſſionis ſubijcit illa verba, *Qui commodum ſentit, onus quoque ſentire debet*. quæ eſt vna pars illius regulæ iuris, lib. 6. Qui ſentit onus, debet ſentire commodum, & e contra. Et patet prædictas pecunias, & præfatum triticum, non eſſe data, vel relicta Ciuitatibus, vel ciuibus ad commodum eorum, quatenus ſunt tales; ſed ad commodum pauperum; etſi perirent, aut imminuerentur illis ſolis perirent, aut diminuerentur, & non alijs: & ſecundum ius ad illum pertinet cuſtodia rei ad cuius commodum & vtilitatem cuſtoditur, & cui perit, aut lucri fit, l. 1. & l. neceſſario ff. de peri. & commo.

Quarto, quia iuſtum, & firmum eſſet legatum, aut donatio, quibus aliquid pauperibus cum aliquo onere relinqueretur, aut donaretur, argumento l. id quod pauperibus. C. de epiſco. & cleri. & l. ſi quis ad declinandam. eod. tit. & conſequenter iuſte illis donari, & relinqui decem millia aureorum, cum onere, vt illa ſemper ſeruentur in archa, aut chirographis aſſecuratis iuſtis pignoribus, vt eis in vſus ſuos vtantur accipientes mutuo pignoribus datis, & ſtatis temporibus ſoluendo, & nunc alijs, nunc vero alijs ſint vſui, & vtilitati. Et cum illorum ſolum commodis

ſeruiant,

ſeruiant, ad illos ſolos etiam pertinebit illorum cuſtodia; & conſequenter illi debent contribuere, & conferre id, quod fuerit neceſſarium ad ſoluendam iuſtam mercedem miniſtris, qui datis idoneis fideiuſſoribus curam & laborem cuſtodiendi, & mutuandi pecuniam, vel triticum; chirographos, & pignora recipiendi, & cuſtodiendi; ſolutiones recuperandi, & pignora reſtituendi. At nulla æquabilior, neque iuſtior contributio, & collatio, ſiue collecta fieri poſſe videtur; quàm inſtituendo, vt ab vno quoq; pro ſingulis menſibus, quibus mutuum durauerit, certum quid tribuatur, quod ita exiguum ſit, vt veriſimiliter non excedat iuſtã præfatorum miniſtrorum mercedem.

Non obſtant in contrarium adducta. Ad primum enim reſpondeo,
62 quòd pauperes mutuum accipientes nihil ſoluunt ratione mutui; ſed ratione cuſtodiæ, & adminiſtrationis montis, qui eorum commodis cuſtoditur & regitur: nam & Sotus confitetur, poſſe quem accipere aliquid à mutuatarijs pro officio, & obligatione, qua teneretur ad mutuandũ eis; quod ipſum ante illum dixit ſingulariter Scotus in 4. diſt. 15. quæſt. 2.

Ad ſecundum reſpõdeo, magnum diſcrimen eſſe inter hominẽ pium, de quo in argumento, & montem pietatis: quia illius pecunia ſua eſt; etſi nollet mutuare, non poſſet ad id cogi: dominium autem pecuniæ montis pietatis penes communitatem pauperum eſt, aut penes aliam, ea lege, vt tota eius vtilitas pauperibus cedat. Per quod in effectu fit ſua, & adminiſtrator montis habet officium, & obligationem mutuandi; & ad id cogi poteſt.

Ad tertium reſpondeo negando cuſtodiam illius montis, ad alios quã ad pauperes principaliter pertinere: cum ſaltem principaliter ſola ipſorum vtilitas in eo reſpiciatur, quod præfatum Concil. in præfata ſeſſio. exprimit illis verbis, *Cum pauperes commodum ſentiant; etiam inpenſam, quæ parua eſt, ſentire debent*. Quare nihil videmus, quod in re tam ſancta, & per tantum Conc. approbata, damnandum ſit. Contra vero videmus multa laudanda, quorum laudibus, alij ad alia ſimilia pia incitentur. Non obſtat quòd melius eſſet conſtituere aliquem redditum annuũ, quo ſine onere aliquo pauperibus mutuaret. Tum quia hoc eſſe melius illo non arguit illud eſſe malum, cum bono vino detur melius, l. vbi autem non apparet. ff. de verbor. oblig. & virginitas, quæ melior eſt matrimonio, cap. virginitas. 32. quæſt. 1. non arguit, illud eſſe malum: cum ſit vnũ de ſeptem ſacramentis Eccleſiæ Chriſtianæ, iuxta gloſ. cap. veniens. de tranſact. redactum in canonem in ſeſs. 24. Concil. Trid. * Tum quia ſatis eſt, quòd Concil. Lateranen. iudicauit, præfatum modum conſtituendi montem eſſe bonum. Tum quia pecunia, qua conſtituendus eſſet annuus reditus in ſtipendium pro adminiſtratione adimeretur monti, & diminueret illum. Tum quia ex illa ſola pecunia, qua præfatus reditus conſtaret, poſſet conſtitui mons alius paruus alicui populo ſatis aptus.

SVMMARIVM.

64 *VSura non eſt accipere fructus pignoris pro ſoluenda dote dati, noua ratione, ſex alijs reiectis etiamſi maritus non ſit gener.*

65 *Bona omnia ſunt communia inter maritum & vxorem in Luſitania.*

66 *Dotem qui promittit, & non ſoluit, videtur promittere emolumentum, quod mediocriter ex illa quæri poteſt.*

67 *Vſura non eſt accipere certum quid pro dote promiſſa ſingulis annis.*

68 *Quod etiam vidua capere poteſt, &c. & talia ſtatuta valent.*

64 VIgeſimoprimo noto ex textu, & ſupradictis, quòd gener licite poteſt accipere fructus pignoris fructiferi traditi ſibi a ſocero in cautionẽ dotis ſoluendæ, vt eſt caſus cap. ſalubriter. de vſuris. & l. pater. ff. de doli mal. excepto. quia non capit eos vi mutui veri, vel palliati: ſed alia ratione, quæ à varijs varia redditur, vt in cap. 1. lib. 1. variarum reſolutionum, refert diligentiſſime doctiſſimus doctor Didac. a Leiua, & Couarr. qui iam pridem multis annis auditor noſter fuit ſtudioſiſs. in hac Academia Salmãticenſi, eo maiore hanc noſtram diutinam peregrinationem honorans, quo id candidius in ſuis præclaris operibus, teſtatur: nunc autem in magnum ſuarum litterarum, & virtutum teſtimonium Epiſcopus factus eſt Reuerendiſs.* quique poſtea euectus in illuſtriſſimum totius Caſtellæ Præſidem, cum omnium magno deſiderio, hanc miſeram vitam, ante vnum circiter annum, in alteram, vt merito creditur, felicem commutauit*; quæ tamen ratio ſatis iuſta nobis adhuc non videtur inuenta: nam illa, quæ eſt communis (ſcilicet quòd illos accipit ratione damni emergentis, aut lucri ceſſantis) non conuenit. tum quia non quadrat textui; tum quia ſi conueniens eſſet, concluderet, nullum eſſe diſcrimen inter dotis, & alterius rei debitum; quod abſurdum eſt. tum quia quando certum eſſet, aut veriſimile, maritum nullum damnum ſuarum facultatum paſſurum ob dotem non ſolutam, neque lucrum facturum ob illam ſolutã, prædictos fructus accipere non poſſet. tum quia etiam quando ob id aliquod damnum pateretur, vel aliquod lucrum, veriſimiliter faceret, nequiret capere fructus, niſi poſita ratione inter illud damnum, vel lucrum, & valorem fructuum: & niſi damnum vel lucrum exæquaret valorem fructuum: quod repugnat antiquiſſimæ conſuetudini, quæ nunquam eiuſmodi rationes, & calculum admiſit: cum tamen conſuetudo ſit optima legum interpres, cap. cum dilectus, de conſuetud. Minus conuenit ſecunda ratio, quam reddit Ioan. ab Anania, in dicto cap. ſalubriter. nu. 8. cui nonnulli conſentiunt, ſcilicet, quòd accipit eos ratione damni emergentis, quod patitur in ſuſtentanda vxore: quia vxorem ſuſtentare non eſt pati damnum, ſed debitum officium præſtare. Non ſa-

 tisfacit

tisfacit etiam tertia eademque noua ratio Medinæ in Codi. de reſtitutio. quæſt.1.de vſuris. puta, quòd ſocer videtur donare illos fructus pignoris: quia præfatū c.ſalubriter.nulli donationi innititur. Nō etiam ſatiat quarta, eademque nouiſſima Soti, quam reddit lib.6.quæſt. 3.art.2. de iuſti. & iure. nempe, quòd maritus tenetur ad onera matrimonij ſuſtentanda: quorum vnum eſt dotis cuſtodia. Tum quia contextus non ſe fundat in
65 cuſtodia dotis. Tum quia ſequeretur, quòd in Luſitania & in alijs terris vbi omnia bona inter coniuges fiunt communia, non haberet locum prefatum cap. ſalubriter. quod contra omnem morem, & conſuetudinem eſt. tum quia nullus vnquam alius vſque ad ipſum dixit, cuſtodiam dotis eſſe onus matrimonij: quin potius ipſius cuſtodia, & rectus eius vſus, ſunt leuamen,& adiutorium,ſicut & ècontrario perditio eius,& ſumptus, quos in alendo ſe, ſuaq; vxore,ac domo facit, ſunt onera eius. Neque etiā eſt idonea illa ſexta doctiſſimi Fortunij, quam reddit in illatione 6.de vlti. fin. iuris. quem olim ſequuti fuimus in hac ipſa Academia celeberrima, dum prælegeremus tit.de vſuris. & præfatum cap. ſalubriter. nempe, quòd pater tenetur ad alendam, & ſuſtentandam filiam ſuam; & ita fructus pignoris videtur donare pro alimentis eius, donec dotem ſoluat. non inquam hæc eſt idonea. tum quia ſequeretur,quòd illi textui non eſſet locus, niſi in genero recipiente pignus pro dote filiæ dotantis;.quod etiam ipſemet fatetur, ſed minus bene: quia is intellectus nimis reſtringit illum textum; ſemper enim ſeruatus eſt in omnibus frugiferis pignoribus pro ſoluenda dote acceptis, ſiue dentur pro dote filiæ, ſiue ſororis, vel neptis, ſiue cuiuſlibet alius extraneæ, quod palam ſentit lex Luſitana lib.4.tit. 14.§. e pacto. tum quia ratio, quam inſinuat peræque omnes videtur includere. Quare videtur reddenda ſeptima ratio, quæ nobis videtur conuenientiſſima,quòd attento,quòd dos traditur in vxoris patrimonium ad ſuſtentationem onerum matrimonij, l.Pomponius.ff.famil.erciſcun. & quòd intentionis dantis dotem eſt, vt illa ſeruetur, & non conſumatur, l.vbi adhuc. C. de iure doti. & quòd oneribus matrimonij inſeruiat, cap. per veſtras. de donatio. inter vir. & vxor. attentis item alijs multis priuilegijs dotis; de quibus ampliſſime per Bald.Nouel. de dote,
66 qui eam dat, aut promittit, non ſolum illam dotem expreſſe promittit: ſed etiam præſumitur tacite promittere pro prædictis oneribus tantum emolumentum, quantum ex dote illa ſoluta ſalua exiſtente poteſt facere, ſiue decerpere aliquis homo mediocri prudentia, & diligentia præditus ab illo tempore,quo illa eſt ſoluenda, & ab eo,quo incipit maritus prædicta onera ſuſtinere vſq; ad ſolutionem,nulla habita ratione alterius damni, vel lucri ceſſantis mariti: & ita dans, & accipiens dotem dato, & accepto pignore frugifero pro ſecuritate dotis promiſſæ, videntur tacite paciſci, vt omnes, & ſoli fructus illi pignoris capiantur pro ſolutione illius emolumenti tacite promiſſi.Ad quod nos mouent primo prædictæ atten

tiones,

dones, & conſiderationes, quæ colliguntur ex dicto cap.per veſtras. & cap.fi.de diuor.& dicta l. vbi adhuc.& l.pro oneribus.C.de iure dotium. & d.l.Pomponius.

Secundo, quòd qui promittit centum clericis alicuius eccleſiæ cum onere dicendi vnam miſſam in qualibet hebdomada,& quòd illa maneāt ſemper ſalua:& quòd incipiant dicere miſſas à tempore promiſſionis; & non ſoluit illa ſtatim,ſatis profecto videtur promittere ſe ſoluturum reditus illorum centum pro miſſis, quæ dicentur vſque ad illorum traditionem; qui enim promittit aliquid,videtur promittere id,ſine quo promiſſum conſiſtere non poteſt, argum.l.2.ff.de iuriſd.om.iud.cap. præterea. de offic.deleg.

Tertio, quòd huic noſtræ ſententiæ generalis conſuetudo conſentit: & quòd contex. d. cap. ſalubriter. inſinuat in illis verbis, *Cum frequenter dotis fructus non ſufficiant ad onera matrimonij ſuſtinenda*. illa enim verba videntur ſignificare, eum, qui aliquam dotem promittit, obligari ad ſoluendum tantum fructum ſiue reditum pro illa dote, quouſque ſoluatur ad ſuſtentandum onera matrimonij, quantum aliquis homo mediocris prudentiæ, & diligentiæ ex illa dote, ſalua ea manente, colligere poteſt. Per hanc decidendi rationem ſine vllo ſcrupulo reſpondimus contra id, quod antea tenuimus in d. cap.ſalubriter. cum illud,vt dictum eſt interpretaremur hic Salmaticæ ſecuti Fortu. in prædi. nempe quemlibet maritum, quamuis non ſit gener eius, qui tale pignus dedit, poſſe fructus eius percipere, non computando eos in dotem promiſſam in quàmlibet longum tempus ſolutio dotis differatur, modo obligatio dotem ſoluendi eſſet ad præſens tempus, niſi contrarium expreſſe actum fuerit,ſcilicet vt cōputentur in partē dotis fructus pignoris:quia quælibet diſpoſitio in dubio intelligitur facta ſecundum ius, & conſuetudinem,cap.cum dilectus. de conſuetud.& cap.cauſam quæ. de reſcr. p. cap.cum M. de conſtit.l. fina. C. de fideiuſſor. cum multis additis per Feli. in d. cap.cauſſam quæ.
67 & per alios alibi. Per eandem rationem decidendi concludimus, maritum poſſe paciſci cum eo, qui dotem promiſit,& non ſoluit; vt quoad vſque ſoluatur in ſingulos annos, ad ſuſtentandum onera matrimonij, tantum,paulum plus, vel minus ſoluat, quantum aliquis mediocriter induſtrius ex illa dote, ipſa ſalua, capere poſſet; quod Panor. d. cap. ſalubriter.& alij multi relati à præfato D. Didaco vbi ſupra, & etiam Sotus tenent:quamuis contrarium viſum fuerit receptius Ioanni Lupo in repetit. cap.per veſtras.not.6. Per hanc eādem rationem defendi poteſt id, quod inſinuat Sotus lib. 6. quæſtio. 1. articu. 2.de iuſtitia & iure. puta maritum, qui dotem recepit, & hæredes eius in cauſa diuortij, teneri vxori viduæ, aut ſeparatæ ad alimenta præbenda, quæ de reditu dotis, ſalua manente illa, dari poſſunt, quoad vſque illi ea perſoluatur:quia quemadmodum,qui eam promiſit,viſus fuit in dubio ad id obli-

gari, quoad ſolueret: ſic videtur, quòd in dubio tacite, qui eam recepit viſus eſt ad idem obligari quoad vſque illam reſtituat ei: quia correlatiuorum eadem eſt diſciplina, quando eadem ratio, idem in vtroque ſuadet l. vnica. C. de cupreſs. lib. 11. & traditur late per docto. præſertim per Feli. in ſupraſcriptione prooemij Gregoriani. Nec vxor vidua vel ſeparata peccat accipiendo illud incrementum dotis, ea ſalua: quia non recipit illud vt vſuram ex mutuo palliato: ſed vt quoddam onus promiſſum, à dotante pro conſeruatione dotis acceptatum, tam contra ſe, quàm pro ſe ab accipiente illam; quod onus tamquam reale comitatur illam quo ad vſque deſinat eſſe dos, argum. cap. ex litteris. de pignoribus. & præf. cap. per veſtras. de donatio. inter virum & vxor. & l. vbi adhuc. & l. pro oneribus. C. de iure dot. & aliorum, quæ ad hoc ſupra citamus. Per hanc ean-
68 dem rationem poſſunt defendi ſtatuta illa terrarum, quibus cauetur, vt qui dotem promittit, & hæredes eius, quouſque illam ſoluant, & maritus qui recipit eam, & hæredes eius, quouſquè illam reſtituant vxori viduæ, aut ſeparatæ certum quid ex centùm ſingulis annis ſoluant: quia, ſicut dictum eſt, non iubent illud ſolui, vt vſuram mutui veri, aut palliati: ſed vt quoddam debitum certum ſubrogatum loco debiti incerti, quod pro conſeruatione dotis tacite promiſit, qui eam dedit, & etiam tacite repromiſit eandem accipiens, iuxta ſupra dicta; quæ omnia videntur eſſe memorabilia.

SVMMARIVM.

69 Cenſus perpetuus licite emitur.
70 quamuis recenter conſtituatur.
71 Et an qui in vita, aut decem, aut plures annos.
72 Et etiam qui pro voluntate venditoris conſtitui poſſit:
71 licet is ſimilior vſuræ, quàm alij ſit. & 72.
73 Bartholomæus à Caranza laudatur.
73 Cenſus redimibilis quot conditiones requirat.
74 quæ omnes an probentur quibuſdam extrauag.
75 Cenſus realis in perſona libera conſtitui nequit.
76 Nec perſonalis, nec ius pignoris.
76 præſertim quoad forum exterius. & 78.
77 Venditor nihil perdit re empta pereunte.
78 Emptio cum pacto de retrouendendo, & in minori pretio quando præſumitur vſuraria.
79 Emptio animalium, quæ non ſunt, vt vſuraria.
80 Cenſus realis pro rebus non neceſſarijs reipub. pernicioſa.
80 Et perſonalis pernicioſior, & ſeq.
81 Homo liber non datur in pignus, neque in ſeruitutem ob debitum ciuile,

82 *Et vt*

82 *Et vt venditio eius valet.*

81 *Exhortatio ad perſonales cenſus diſſuadendos.*82.*&* 83.

69 VIgeſimoſecundo noto, quòd ex tex. & prædictis colligitur, magnæ quſtionis eſſe;an & quando emptio, & venditio cenſus ſit, & cenſeri debeat vſuraria? de qua ſæpe in prælectionibus publicis, & conſilijs, atque reſponſis ad interrogata datis locuti ſumus: & tandem in Manua. Confeſ. Hiſpano, in cap. 17.nu.232. paulo latius ſcripſimus, quæ in hoc comment. dilactauimus; pro quibus poſtea in eod. Manu. latinitate donato ſolum inſeruimus extrauag. fel. rec. Pij V. infra relatam, remittendo nos ad hunc locum. Dicimus itaque primum, cenſum eſſe ius quoddam recipiendi aliquam pẽſionem pecuniæ, aut alterius rei vtilis in annum, menſem, aut aliud tempus, argumento cap. peruenit. de cenſib. & c.præterea.de iur.patr.Secundũ,ꝙ antiqui dubitarunt,vt refert Inno.in cap.in ciuitate.de vſur.an licita eſſet emptio hmõi cenſus etiam perpetui, & antiqui, & irredimibilis: quia paria eſſe videntur mutuare centum in viginti annos eo pacto, vt ſingulis annis mutuatarius reddat mutuanti quinq; pro lucro, & emere cẽſum annuũ quinq; pro cẽtũ:at illud palã eſt vſura per definitionẽ vſurę ſupra not. 5.datam:ergo & hoc,argum.l.illud. ff. ad l. Aquil. Sed contrarium ipſemet tenet Innoc. recep. ibidem per omnes: quia cenſus antiquus eſt res vendibilis,& conſequenter iuſto pretio emi poteſt, Inſtitu. de emptio. in princip.& §. 1. ſimilior tamen eſt
70 vſuræ quàm emptio alicuius prædij,ſecundum Pet. Anch. in diſputat.illa ſolenni, quæ incipit. Antiquis, & modernis temporibus. quam late refert Ioan. ab Anania in d. cap. in ciuitate. Tertium, quòd aliqui dixerunt, quòd non licet emere cenſum noue conſtituendum a cenſuario; quia non videtur emi iuſte antequam ſit: & quia videtur vere fieri mutuum, & fingi venditio contra tit. plus valere quod agitur. Sed communis tenet contra. Tum quia nondum nata poſſunt vendi, l.nec emptio. ff. de contrahen. emptio. & legari, l. cum Titius. ff. de tritico vino, oleo, leg. & ſtipulari, l.interdum. ff.de verb.oblig. Tum quia, in dubio nemo præſumitur fingere,& peccare,c.2.de reg.iur. Tum quia, qua ratione aliquis poteſt donare alteri reditum annuum duorum, vel trium aureorum ſuper aliquo prædio ſuo; eadem poterit & vendere illum ei vel alteri. argumento cap. dudum. il 2.de electio. quæ eſt ratio Conra.de contract. q.79.& aliorum. quæ tamen parum valet; quia in conſtitutione cenſus per donationem non poteſt eſſe vlla fraudis vſuræ ſuſpicio: & in ea, quæ fit per pecuniam ſic: quod à præfatis non animaduertitur: ſed omiſſa ratione illa probant alia præmiſſa concluſionem cõem; quamuis emptio cenſus noue conſtituendi ſimilior ſit vſuræ,quàm emptio cenſus antiqui.
71 Quartum, quòd licita etiam eſt emptio cenſus in vitam emptoris, aut venditoris, aut vtriuſque cum pacto, vt ſua morte finiatur etiam obliga-

tio reſti-

tio reſtituendi pretium, quo conſtitit, iux. Inno. & cõmunem in d. cap. in ciuitate.& late Panor. in diſpotat. 5. quamuis viſum fuerit alicui, Philippum Decium conſ. 123. contrarium ſenſiſſe; ſed ſi ſatis perpendatur, longe aliud eſt, quod dicit; & multæ aliæ coniecturæ occurrebant in caſu ei propoſito. Plus tamen obſtat extrauag. illa noua fel. rec. Pij V. infra relata nu. 98. in cuius. 18. gloſ. hoc tangemus. Quintum licitam etiam eſſe emptionem cenſus in certos annos, vt in ſex, decem, quindecim, aut viginti: quod preſpicuum eſt, quando penſio omnium illorum annorum non eſt maior; quàm pretium, quod pro illa accipitur: ſed ſi maior ſit; verbi gratia, ſi pro penſione decem in ſingulos annos centum aurei in quindecim annos darentur, ſuſpicio maior ineſſet: ſemper tamen ſi pretium fuit iuſtum, iuxta arbitrium boni viri emptio licita foret, nec cenſeretur facta ad palliandas vſuras, vt declarauit Cõrad. vbi ſupra q. 79. & 8. de hoc tñ idẽ videtur dicẽdũ, ꝙ de ꝓximo di-
72 ctũ eſt, per ṗdi extra. Pij V. & gloſ. 18. illi adiectã. Hæc tñ emptio ſimilior eſt vſuræ, quàm aliæ prædictæ. Sextum licitam eſſe emptionem cenſus perpetui redimibilis, id eſt, quem venditor tollere, ſiue redimere pro ſua voluntate poteſt: quod duo Pontifices in duabus extraug. ſuis declararunt: ſcilicet Marti. V. in extrauag. 1. de emptio. & Calixt. in extrauag. 2. eiuſdem titu. Notandum tamen eſt, prædictos Pontifices expreſſe non declaraſſe omnem emptionem cenſus, qui redimi poteſt, licitam eſſe, & pro tali habendam: quia ſolum declarant tales eſſe, quæ in ſuis extrauag. referuntur, & cum certis modis, & conditionibus erant factæ. Quarum prima eſt, quòd venditor certum prædium, in quo cenſus conſtitueretur aſſignabat. Secunda, quòd illud ſolum illius ſolutioni obligatũ remanebat, & non ipſe, neq; alia ſua bona. Tertia, quòd pretium iuſtum ſoluebatur. Quarta, quòd ſtatim illud totum tradebatur. Quinta, quòd venditori optio dabatur totum, aut partem, quando, & quomodo melius ſibi videretur redimendi. Sexta, quòd venditor ad redimendum cenſum non obligabatur. Septima, quòd prædicto prædio pereunte, cenſus periret. Octaua quòd prædium, in quo cenſus conſtituebatur redderet ſaltem tantum, quantum cenſus venditus valeret. Quas conditiones iamdiu in hac Salmãticenſi Academia præd. extra. prelegendo,
73 nos collegimus, ſed poſtea celeberrimus Doctor pater Bart. Caran. magnum Dominicanorum decus conterraneus noſter prefatas octo conditiones redegit in ſex, in ſumma Conciliorum pag. 618. in his, quæ ſunt paruæ formæ, & in alijs, quæ ſunt mediocris pag. 387. vbi poſtquam de Martino V. & Calixto III. tractauit, retulit præfatas eorum extrauagantes. * *Septimum*, quòd aliqui (de quibus nunc eſt Sotus lib. 6. quæſt. 5. art. 1. de iuſt. & iure) dicunt, in illis non probari ſecundam, & ſeptimam conditionem prædictarum; ſcilicet, quòd ſolum prædium ſuper quo cenſus conſtituitur, illius ſolutioni obligatum maneat: & quòd illo perdito

etiam

etiam cenſus perdatur. dicunt enim, contextum illarum extrauagātium non habere, quòd cenſus non poſſit à venditoribus exigi, ſi prædium cen ſui addictum periret; ſed ſolum habere, pretium pro cenſu datum exigi non poſſe: & quòd ſi auctores earum ſenſiſſent, quòd nec cenſus exigi poterat, etiam id expreſſiſſent: qui tamen noſtro iudicio male illas interpretantur.

74 Primo quidem, quòd non ideo id exprimere omiſerunt, quòd aliud ſentirent, ſed eo quòd de illo non dubitarent: viſum quippe fuit eis, quòd ſicut ſublato cemēto paries ei nitens corruit: ſic pereunte prædio cui cenſus inhæret, ipſe quoq; cenſus perit: quia ſublato fundamento, neceſſe eſt corruere fundatum, cap. cum Paulus. 1. quæſt. 1. & ideo ſolum dubitabatur; an qui pretia recepiſſent ad eorum reſtitutionem tenerentur; cum cenſus ob quos data fuerunt pereuntibus prædijs perirent, argumen. cap. cum ceſſante cauſa, ceſſat effectus. de appellat. & l. adigere. §. quamuis. ff. de iure patron. & ad hoc dubium Pontifices reſpondent, quòd non.

Secundo, quòd præfatæ extrauag. tamquam rem multum dubiam declararunt, quòd venditores cenſuum, pereuntibus prædijs, ſuper quibus fuerant impoſiti; non tenebantur ad reſtituendum pretia pro eis accepta: at non fuiſſet res valde, neque vllatenus dubia, ſi pereuntibus prædijs reſtaſſent obligati ad ſoluendum cenſus, qui acceperunt pretia eorum: nā quamuis illa non perijſſent, non tenebantur illi ad reſtituenda pretia, nec ad redimendum cenſus, vt ex illarum tenore conſtat. Octauum, quòd in prima & ſecunda editione Manua. Confeſ. nobis, ſicut & alijs multis viſum fuit, prædictas extrauag. non probare, illicitas eſſe emptiones redimibiles cenſuum, quæ fiunt abſque omnibus conditionibus, cum quibus factæ fuerunt illæ, de quibus ipſæ loquuntur: quia ſolum probant illas ſufficere, vt illæ iuſtæ ſint: non autem probare, illas requiri; cum longe aliud ſit aliquid requiri, & ſufficere, iuxta gloſ. ſingul. cap. ſtatutum. in princ. verb. canonicis. de reſcrip. lib. 6. Propterea in prædictis editionibus diximus, aliquas ex prædictis conditionibus non eſſe neceſſarias; & poſt hæc prædictus Sotus dixit in ſumma in lib. 6. q. 5. art. 1. de iuſt. & iure. nullam prædictarum conditionum eſſe neceſſariam præter illam iuſti pretij; & illam, vt venditor ad redimendum cenſum non teneatur. Nonum, quòd poſt ſeriam meditationem viſum eſt nobis primam octo prædictarum conditionum eſſe neceſſariam. tum quia prædictæ extraua

75 gan. ambæ id ſignificant. tum quia in ea ſumus ſententia, vt cenſus in perſona libera conſtitui non poſſit, ſaltem ſine vſuræ præſumptione, vt mox in dicto ſequenti probauimus. tum quia hic de cenſu reali, qui in bonis conſtituitur diſputamus. tum quia accidens ſine ſubiecto conſiſtere non poteſt, l. ſi ſeruum. §. 1. ff. de actio. empt. Bald. in l. 2. C. de bono. poſſeſ. contra tabul. & cenſus reſpectu prædiorum, in quibus conſtituitur, eſt tamquam accidens. deniq; quia in nulla parte iuris agitur de cenſu reali, qui

li, qui ſuper re aliqua certa non eſſet conſtitutus. *

Admonemus autẽ nunc lectorem præfat. D. Bartho. à Caranza, virum alioquin vigilantiſſimum, aut certe correctorem ſuæ ſummæ per nonnullam incogitantiam dixiſſe, vbi ſupra, primam conditionem eſſe, vt vendens deſignet, & exprimat rem aliquam, quam vendat, & alius emat. tũ quia non habent extrauag. præfatæ, vt is, qui vendit cenſum, vendat prædium, ſuper quo ille imponitur. tum quia, alioquin vendens cenſum venderet eiam prædiũ: quod contra ius, & omnem morem eſt. alioquin enim cenſus conſtitueretur ſuper re, & prædio ementis, & non vendentis. Mẽs autem eius fuit dicere, quòd vendens debet deſignare rem aliquam ſuper qua imponat cenſum, & alius emat illum illi rei impoſitum.

76 Secunda etiam conditio, ſcilicet, quòd res illa ſola, ſuper qua cenſus imponitur, obligetur ad id neceſſaria videtur: tum quia prædictæ extrauag. id ſignificant, vt dictum eſt in ſexto dicto. tum quia, ſi perſona venditoris cenſus, & alia bona ipſius ad eius ſolutionem obligata manerent, non cenſeretur emptio cenſus realis, de quo agimus: ſed perſonalis de quo nunc non loquimur: aut eſſet conſtitutio pignoris, & obligatio ſecuritatis pretij accepti, & ſolutionis cenſus, quod vſura eſſet palliata: quia contra naturam eſt venditionis, & emptionis, vt venditor ſe, & ſua bona ad perpetuam ſecuritatem rei venditæ obliget: cum res empta periens poſt traditionem emptori pereat, & non venditori toto tit. ff.

77 & C. de peri. & commod. rei vend. Tum quia licèt venditor cenſus iuſte ſe, ſuaq. obligare poſſet, ad aſſecurandum, quòd prædium ſuper quo imponitur cenſus, eſt ſuum, & poteſt ſuper illo imponere illum cenſum; quia iure ad id tenetur ratione euictionis, tot. tit. ff. & C. de euictionib. & cap. final. de emptio. non tamen ex eo ſequitur, quòd, ſe debeat obligare ad ſoluendum cenſum illi prædio impoſitum, quamuis illud pereat; cum id iniuſtum ſit: ſicut venditor prædij tenetur quidem ad præſtandã cautionem de illius euictione; non tamen tenetur præſtare cautionem de ſoluendis fructibus eius, quamuis illud pereat, cum id iniuſtum ſit, & repugnans omni rationi iuris diuini, & humani.

78 Tertia conditio, ſcilicet quòd pretium ſit iuſtum, quamuis non ſit neceſſaria ad hoc vt emptio cenſus ſine illo facta in foro conſcientiæ dicatur vſuraria, ſi vere venditor habuit animum vendẽdi cenſum, & emptor emendi eum: ſed ſic quoad hoc, vt non ſit iniuſta inducens obligationem ad reſtituendum, per ea quæ late diximus in cap. nouit. de iudic. not. 6. num. 70. & ſequen. et ad hoc, vt in foro exteriori, non cenſeatur vſuraria: ſiquidem paruitas pretij, cum pacto de retrouendendo, præſumptionem vſuræ interdum inducit, vt in Manual. Conf. cap. 17. nu. 149. dictum eſt; præſertim in contractu emptionis & venditionis cenſus, qui ſimilior eſt aliquo modo contractibus vſurarijs, quàm aliarum rerum emptiones, vt ſupra eod. comment. nu. 77. & 78. dictum eſt.

Quarta,

Quarta, ſcilicet, vt totum pretium ſtatim ſoluatur, etiam neceſſaria videtur, etiam in foro conſcientiæ: quia emptor non debet credere, quòd venditor ſponte dat dilationem ad ſoluendum pretium (licèt ipſe dicat) ſi quidem præſenti neceſſitate impulſus in ſuo prædio cenſus conſtituit: quemadmodum nec credere debet, eum, qui mutuum accipit, ſponte ſibi vſuras promittere, quamuis id ille affirmet, iuxta omnes poſt S. Thomam 2.2.q.78.art.1.ad 7.qui dicunt; eũ per quandam vim neceſsitatis promittere. Neceſſaria etiã videtur in foro exteriori: tũ quia illa dilatio partis pretij data ab homine compulſo neceſsitate ad vendendum cenſum, quandam ſimilitudinem mutui vſurarij ſignificare videtur propter ſimilitudinem maiorem, quam habet emptio cenſus; quàm aliarum rerum emptions, per prædicta in ſex prioribus dictis. Tum quia videtur minus iuſto pretio dare, qui ſtatim non ſoluit ei, qui neceſſitate ductus cenſum vendit, argumento cap. 1. de plus petitio. §. plus autem. inſti. de actioni.

Quinta, vt ſcilicet, in totũm, vel in partes redimi poſſit etiam neceſſaria dici poteſt ad effectum, quòd eſſet iniuſta emptio cenſus; niſi plus pro eo daretur, interueniente pacto, ne per partes redimi poſſit, quàm cum facultate redimendi per partes. Immo & ad effectum ne vſuraria cenſeatur, niſi plus detur, cum pacto de non redimendo per partes, quàm cum contrario: quia minus iuſto pretio datur, propter quod, & facultatem redimendi, quæ ex pacto de retrouendendo deſcendit, poſſet fieri, vt interdum vſuraria putaretur, vt ſupra tactum eſt.

Sexta, ſcilicet quòd vendens non tenebatur redimere, ſecundum omnes eſt neceſſaria.

79 Septima, ſcilicet, quòd perempta re cenſuaria perit cenſus, ex ſecunda ſequitur, & per eam probatur eſſe neceſſaria.

Octaua, ſcilicet, vt prædij reditus æquet, aut ſuperet cẽſum in eo cõſtitutũ nonnullis non videtur neceſſaria: tũ quia magis emptori cenſus quã, vẽditori fauet: ſiquidem venditor liberatur relinquendo prædium cum ſuo cenſu emptori, per ſecundam conditionem. Tum quia illa ex prædictis extraua. non videtur colligi; neque nos quando eas Salmanticæ prælegebamus eam collegimus: ſed non eſt verum. Tum quia nemo emit cenſum ſuper prædio aliquo quod ſciat non reddere tantum. tum quia pro conſtituto habetur, vt diximus in Manua. Confeſ. cap. 17.nu. 229. (ſecuti Angel. verb. vſura 1. §. 7. & Maior. in. 4. diſt. 15. queſt. 46. & Sil. verb. vſura 2.q.6.) eum, qui emit prædia, aut pecora, ab his, qui non habẽt, aut plura, quã habent, & ea eiſdẽ locat vſurariũ eſſe; cui ſatis ſimilis eſt is, qui emit cenſum ſuper prædio, quod non eſt, aut non tantos prouentus affert, quantus eſt cenſus. Decimum, quòd per dicta concludimus tenendum eſſe, omnes prædictas octo conditiones reſpectibus prædictis neceſſarias eſſe.

Primo per rationes ad earum probationes adductas.

Secundo, quia ſicut ſupra inſinuatum eſt eodem commentario § nu.76.& 79.omnis emptio cenſus, etiam antiqui, aliquam ſimilitudinem cum vſuraria habet, & multo maiorem emptio noui, qui per eam conſtituitur, quamuis ſit perpetuus, & ſine pacto facultatis redimendi, & tollendi;& longe maiorem emptio cenſus, cum pacto facultatis tollendi, & adimendi. quæ adeo magna eſt, vt in prædictis extrauag. dicatur quòd etiam factæ cum prædictis conditionibus, quæ vſuræ præſumptionem, & iniuſtitiam diminuunt, pro vſurarijs à multis habebantur, & pro talibus diſſoluebantur, quouſq; per eas declaratum fuit, eas, quæ cum illis factæ eſſent, licitas eſſe, ſignificando, reliquas non eſſe pro talibus habendas.

Tertio, quia pactum, quod de retrouendendo appellatur in qualibet cuiuſcunque rei emptione adeo magnam vſuræ ſuſpicionem affert, vt ipſum, & defectus iuſti pretij, pro vſuraria haberi eam faciat, iuxta gloſ. ſingu. cap. conqueſtus. de vſur. communiter recept. ſecund. Anton. Burgen. capit. ad noſtram. de emptio. & Decium conſil. 167. Et conſtitutio noui cenſus ad habendam per eam pecuniam ſine prædictis conditionibus, videtur tantam aut maiorem vſuræ ſuſpicionem inducere, quàm pretij paruitas. Ergo illa cum pacto facultatis redimendi (quod in effectu eſt de retrouendo) pro vſuraria cenſeri debet, ſi fiat ſine prædictis conditionibus, quæ hanc præſumptionem tollant.

Quarto, quòd quamuis hæc ſententia neceſſario probari non poſſet contra eum, qui mordicus contrariam defenderet, tenenda tamen eſt: quia neque contraria probari poſſet contra eum, qui hanc tueretur. Et hæc eo maiore fauore digna eſt, quo magis facultatem dandi, & accipiē-
80 di cenſum reprimit: quoque magis conuenit vtilitati animarum, & conſeruationi rerum priuatarum: immo, & publicarum: ſunt enim plurimi, qui ſua bona huiuſmodi cenſibus onerāt ad quædam minime neceſſaria, & ad quædam ſuperflua; immo & mala; qualia ſunt profana, vana & interdum noxia, vel turpia: quo fit, vt dum nec cenſus conſtitutos ſoluere poſſint, nec licentioſe viuendi conſuetudinem ſuſtentare, facile fidem fallāt, & decoquant, & relictis vxoribus, & liberis, cum magno publicæ, priuatæque rei detrimento ſolum vertant, & peregre in longinqua proficiſcantur: quæ materia delinquendi eſt amputanda, cap. ex parte. de conſuetud. l. conueniri. ff. de pactis dota. & reſpub. fouenda, cap. ſi diligenti. de foro compet. etiam in his, quæ mediate tantum illam contingunt, l. 1. ff. ſolut. matrimo. Confirmantur prædicta, eo quòd Innoc. IIII. grauiſſimus auctor, quamuis fuerit in primis eorum, qui dixerunt, licitam eſſe hanc emptionem cenſuum nouorum: addit tamen omnes Chriſtianos ſe ab illa debere abſtinere, ; in quo nemo illi aduerſatus eſt. Ex quibus omnibus iuſtum eſſe intelligitur ſtatutum quoddam ſanctæ Mariæ Guadalupæ, cum eo, quod in eius copioſo commentario dicitur. Vndecimum,

quòd

81 quòd ex his ſequitur, non eſſe tenendum id, quod prædictùs Sot. tenuit lib. *6*. quæſt. 5. art. 1. de iuſtit. & iure. & Couar. lib. 3. cap. 7. variar. reſolut. nempe licere alicui cenſum conſtituere ſuper ſua ſola perſona, ſine deſignatione aliquorum bonorum; quod etiam ante tenuit Conrad. de contractib. quæſt. 74. & 75. Contra quos faciunt primo concluſio præcedens, & omnia eius fundamenta.

Secundo, quòd contrarium eius, quod Sotus dicit, affirmant Innocen. Hoſtien. Ioan. And. Anchar. Ant. & Card. Panor. & Ioan. Anania in cap. in ciuitate. de vſur. & Panor. in diſput. 5. colum. penul. & Angel. in ſumma verb. vſura. §. 78. Barth. Caſſan. in catal. glor. mun. par. 12. concl. *99*. Laur. Rodul. in cap. ſalubriter. de vſur. 2. par. quæſt. 12. S. Anton. 2. par. tit. 1. cap. 8. & fere omnes.

Tertio, quia eſt inuentio noua, qua numquam Reſpub. Romana, ſaltem poſtea quàm Chriſtiana facta fuit vſa eſt; nec paſſa, vt cenſus & penſio in perſona libera conſtituerentur, quo modo in prædio aliquo conſtituitur. Quare tamquam res inſolens, & noua, malique exempli ablegandа eſt, ca pit. ex parte. de conſuet. & cap. quis neſciat. 11. diſt.

Quarto, quia eiuſdem Reipub. Romanæ legibus cautũ eſt, ne liber homo pignori detur, cap. 2. de pignorib. l. ob æs alienum. C. de obligationib. & actionib. & l. 2. C. quæ res pignori oblig. poſſint. neque in eo ius reale, quod ius pignoris dicitur, conſtituatur: adeo, vt creditor, qui tale pignus accipit pœnam incurrat, auth. immo. C. de obligationib. & actioni. §. quia vero. auth. vt nulli iudi. coll. *9*. et certum eſt, ius cenſus maius onus, quàm ius pignoris eſſe: quia per pignus nihil aliud dat debitor, quàm debiti ſecuritatem, & per cenſum ſic: vt colligitur ex l. 1. ff. de pignorib. cap. 2. de vſur. adiuncto cap. conſtitutus. de relig. domib. & ob id qui pecunias habet mauult emere cenſum, quàm eas pro pignore dare.

Quinto, quòd quamuis, ſecundum leges Reipub. ſeu veteris teſtamenti Hebræorum, poterat ſe debitor, filioſque ſuos in quandam ſeruitutem tradere, vt ſacra ſcriptura ſignificat Leuit. cap. 25. & 4. Reg. 4. licèt non eſſet vera omnino ſeruitus, vt dicit S. Thom. 1. 2. quæſt. 105. art. 4. quamuis item tempore, quo leges duodecim Tabular. inſtitutæ fuerunt Romæ; quo tempore adhuc Reſpub. inculta, & minus humana, & minus morata erat debitor, qui vnde ſoluere non habebat, ſe ad tempus creditori in ſeruitutem dabat, vt Bud. in annotationibus ad Pandect. tit. de in diem addict. & alij declarant: ex illa tamen duritia multa mala, & magnum periculum Reipub. Romanæ eueniſſe, narrat Titus Liuius, lib. 1. ab vrbe condi. qui lib. 7. ſcribit, iuſſum fuiſſe; ne quis fœneraretur. Et lib. 8. ait ob quandam crudelitatem, & turpitudinem, quam quidam creditor in adoleſcentem quendam ſuum debitorem exercuit, omnes debitores ab obligatione corporum Senatum liberaſſe, ſanciendo, vt bona debitorum, & non corpora accipi poſſent. Et Solon videns, quòd homines propter faci

litatem conſtituendi ius pignoris in ſuis perſonis inueniebant,qui ſibi mu-
tuo ad vſuras darent, & ſe illis onerabant; ſtatuit, vt nemo pignori ſuum corpus ob mutuum acceptum dare poſſet, vt refert Plutar.lib.de vitanda vſur.quanto magis ſanxiſſet, ne cenſus conſtitueretur; cum (ſicut dictum eſt) cenſus ſit grauius onus pignore?

Sexto, quia facultatem conſtituendi cenſus in ſolis perſonis inducere, eſſet, nos ipſos ad illam duritiam antiquã magnorum malorum fontem reducere.

82 Septimo, quòd quamuis teneremus, poſſe aliquem ſe vendere, aut ſe alicui ad tempus, aut perpetuo in ſeruum tradere; eo quòd licitum ſit,ſecundum ius naturale, & diuinum, & non prohibitum humano: tamen non ideo licitum eſſet in ſe manente libero ius cenſus conſtituere: quia lex humana iuſta vetat, ne in perſona libera ius pignoris poſſit conſtitui, libera ea manente: & conſequenter nec ius cenſus quod maius,quàm pignoris eſt. Neque dubium eſſe poteſt, quin interrogatus legiſlator idem de cenſu, quod de pignore reſpondiſſet;& ita habendum pro lege, iuxta gloſſ.ſing.l.tale pactum.§.qui prouocauit.ff.de pactis.

Octauo, quòd quamuis ratione partis aduerſæ probarent, hunc cenſum redimibilem in ſola perſona abſq; alia bonorum deſignatione corã Deo licite conſtitui poſſe: apud homines tamen cenſeretur conſtitui ad palliandas vſuras. Nam ſi alicuius prædij emptio cum pacto facultatis redimendi dum libuerit ſæpe vſuraria cenſetur, cap.ſignificante. & cap. illo vos. de pignorib. et ſi aliquot grauiſſimi doctores tenuerunt emptionem cenſus noui, etiam perpetui, & ſuper prædijs abſque perſonæ obligationem conſtituti vſurariam habendam eſſe: etſi alij multi tenuerunt, ſaltem emptionem cenſuum redimibilium talem exiſtimandam eſſe,etiã cum prædictis octo conditionibus, hãc præſumptionem minuentibus fieret: et ſi adeo magnum dubium fuit,vt à duabus ſummis Pontificibus oportuiſſet reſolui in præfatis extrauag. 1.& 2.de emptio. quòd eſſet licita illa, quæ cum prædictis conditionibus fieret: quis dicere audeat, cenſum in perſona ſola conſtitutum cum facultate redimendi non eſſe cenſendum vſurarium?

Nono,quòd cõtraria opinio præcludit viam mutui gratuiti petitioni; eo quòd quiuis pecunia egens erubeſcet petere gratuito ab alio, cum reſponderi ei poſſit, conſtituat iuſtum cenſum pecuniæ,quam petit: quod per viam emptionis, & non mutui recipiat; cum ſupra ſuam perſonam tam facile illud conſtituere poſſit, quàm facile poteſt eam ſolutioni eius obligare. Et ita quadamtenus ianuã charitati claudit, & cupidati aperit; pauci enim gratis mutuarent cum mallent in pretium cenſus tradere, oſtiumque vſuris palliatis aperire.*

83 Multa denique alia inconuenientia inferri ex contraria opinione monſtrabam hoc in loco ſermone Hiſpano, quo à Chriſtiana repub. ex-

plodere

ploderetur, & nemini arrideret: ob quæ ſcio in prætorijs Hiſpaniæ tam ſæcularibus præſertim ſupremis, quàm Eccleſiaſticis decretum fuiſſe, huiuſmodi cenſum perſonalem vere, vel præſumptiue ſaltem vſurarium eſſe iudicandum. In quorum omnium locum ſubijco extrauag. illius opinionis expultricem, quam fel. rec. Pius V. poſt noſtrum in vrbem appulſum edidit, auditis ſatis, & perpēſis, quæ nos in hoc 22. notab. notabiliter ſcripſimus, ſuggerente illa ei eruditiſſimo probatiſſimoq. viro Doctore Cornejo, ſiue Cornelio Luſitano, vtriuſq. ſignaturæ referendario, qui noſter olim fuit auditor ardentiſſimus, & ob id minerualibus inſignibus magno cum gaudio à nobis ibidem donatus: quem tandem egregiam laudem in vrbe meritum, ad præmia æterna, vt pie creditur, à ſummo Rege gloriæ Chriſto vocatum, non ſine magno, ſed pio dolore in eadem extulimus.

SVMMARIVM.

84 *EXTRAVAGANS Pij V. de modo conſtituendi cenſus.*
85 *Cenſu in conſtituendo ſeruanda octo etiam olim ſeruata.*
85 *immo & alia todiem.*
86 *Cenſus vt non poteſt poni ſuper omnibus bonis.*
87 *Cenſum ſuper cenſu poni poſſe.*
88 *Cenſus pretij ſolutio præſens, vt fraudatur.*
88 *Et quòd non ſufficiat teſtatio Notarij de confeſſione receptionis.*
89 *Solutio anticipata vt valet hic minus.*
89 *Compenſationi cur non eſt hic locus.*
90 *Fortuiti caſus renuntiatio in hoc caſu non valet; & optatur, nè etiam in alijs contra ius ordinarium renuntiaretur.*
91 *Cenſuariam rem vendi potius emptori, quàm alij ſubdurum. & 92.*
93 *Laudemium ob rem cenſuariam venditam vt debetur.*
94 *Cenſus pretium nequit eſſe debitum, nec debendum.*
95 *Cenſus contractus, & emphyteuticus in hoc differunt.*
96 *Cenſum redimendi facultatem nec immemorialis tollit.*
97 *Præſcriptio immemorialis, vt fortior centenaria.*
98 *Formam contra, vel præter datam facta non valent.*
98 *Cenſus qui contra formam extrauagantis conſtituti valent.*
68 *Cenſus perpetuos quales non includit hæc extrauagans.*

PIVS

PIVS EPISCOPVS SERVVS SERVORVM Dei, Ad perpetuam rei memoriam.

84 CVM *onus Apoſtolicæ ſeruitutis obeuntes cognouerimus, innumeros celebratos fuiſſe, & in dies celebrari cenſuum contractus; qui ne dum non continentur intra limites a noſtris anteceſſoribus eiſdem contractibus ſtatutos; verum etiam, quod deterius eſt, contrarijs omnino pactionibus, propter ardentem auaritiæ ſtimulum, legum etiam diuinarum manifeſtum contemptum præ ſe ferunt: non potuimus, animarum, prout tenemur, ſaluti conſulentes, & piarum mentium petitionibus etiam ſatisfacientes, tam graui morbo, letiferoque veneno ſalutari antidoto non mederi. Hac igitur noſtra conſtitutione ſtatuimus, cenſum, ſeu annuum redditum creari, conſtituive nullo modo poſſe, niſi in re immobili, aut quæ pro immobili habeatur, de ſua natura fructifera, & quæ nominatim certis finibus deſignata ſit. Rurſum, niſi vere in pecunia numerata, præſentibus teſtibus, ac Notario, & in actu celebrationis inſtrumenti, non autem prius recepto integro, iuſtoque pretio. Solutiones, quas vulgo anticipatas appellant, fieri, aut in pactum deduci prohibemus. Conuentiones directe, aut indirecte obligantes ad caſus fortuitos eum, qui aliàs ex natura contractus non tenetur, nullo modo valere volumus; quemadmodum nec pactum auferens, aut reſtringens facultatem alienandi rem cenſui ſuppoſitam; quia volumus rem ipſam ſemper, & libere, aut ſine ſolutione laudemij, ſeu quinquageſimæ, aut alterius quantitatis, vel rei, tam inter viuos, quàm in vltima voluntate alienari. Vbi autem vendenda ſit, volumus Dominum cenſus alijs omnibus*

præferri,

præferri, eique denunciari conditiones, quibus vendenda ſit, etiam per menſem expectari. Pacta continentia moroſum cenſus debitorem teneri ad intereſſe lucri ceſſantis, vel ad cambium, ſeu certas expenſas, aut certa ſalaria, aut ad ſalaria, ſeu expenſas medio iuramento creditoris liquidandas, aut rem cenſui ſubiectam, ſeu aliquam eius partem amittere, aut aliud ius ex eodem contractu, ſiue aliunde adquiſitum perdere, aut in aliquam pœnam cadere ex toto irrita ſint, & nulla. Immo & cenſum augeri, & nouum creari ſuper eadem vel alia re, in fauorem eiuſdem, aut perſonæ per eum ſuppoſitæ pro cenſibus temporis, vel præteriti, vel futuri omnino prohibemus. Sicut etiam annullamus pacta continentia ſolutiones onerum ad eum ſpectare, ad quem aliàs de iure, & ex natura contractus non ſpectarent. Poſtremo cenſus omnes in futurum creandos, non ſolum re in totum, vel pro parte perempta, aut infructuoſa in totum, vel pro parte effecta, volumus ad ratam perire; ſed etiam poſſe pro eodem pretio extingui: non obſtante etiam longiſſimi temporis, ac immemorabili, immo centum & plurium annorum præſcriptione, non obſtantibus aliquibus pactis directe, vel indirecte talem facultatem auferentibus quibuſcunque verbis, aut clauſulis concepta ſint. Cum vero traditione pretij reditus extinguendus erit, volumus per bimeſtre ante id denunciari cui pretium dandum erit: & poſt denunciam, intra annum tamen, etiam ab inuito pretium repeti poſſe: & vbi pretium, nec volens intra bimeſtre ſoluat, nec ab inuito intra annum exigatur; volumas nihilominus quandocumque reditum extingui poſſe, præuia tamen ſemper denuncia, de qua ſupra: & non obſtantibus his, de quibus ſupra, idque obſeruari mandamus, etiam quod pluries

ac plu-

ac pluries denunciatum fuiſſet, nec vnquam effectus ſecutus fuiſſet. Pacta etiam continentia pretium cenſus extra caſum prædictum ab inuito, aut ob pœnam, aut ob aliam cauſam repeti poſſe omnino prohibemus; contractusque ſub alia forma poſthac celebrandos fœneraticios iudicamus. Et ita illis propterea non obſtantibus, quidquid vel expreſſe, vel tacite, contra hæc noſtra mandata dari, remitti, aut dimitti contingat, à fiſco volumus poſſe vendicari. Hanc autem ſalutiferam ſanctionem, nedum in cenſu nouiter creando, verum etiam, quod in creato quocumque tempore alienando, modo poſt publicationem conſtitutionis creatus ſit, perpetuo & in omnibus ſeruari volumus. Declarantes pretium ſemel cenſui conſtitutum, numquam poſſe ob temporum, aut contrahentium qualitatem, ſeu aliud accidens, nec quoad vltimo contrahentes minui, vel augeri. Et licet legem ipſam ad contractus iam celebratos non extendamus, illos tamen omnes, in quos ſub alia forma peruenerunt cenſus, hortamur in Domino, vt ſingulos contractus cenſuræ bonorum religioſorum ſubijciant, & animarum ſaluti conſulant. Non obſtantibus, &c. Dat. Romæ Anno 1568. 14. Kalen. Februarij.

85 QVoniam quidem in Manua. Confeſſar. cap. 17. nu. 234. diximus nos huic extrauaganti hoc in loco addituros eſſe aliqua; quoniam item quidam amici Illuſtriſſimi ordinis Societatis Ieſu, viri egregia pietate, & eruditione, attullerunt ad me multa circa præfatam extrauagantem dubia, quæ ſibi, & alijs ſui ordinis poſt eam editam occurreruen. paulo maiorem, quàm putaram commentariũ in eam faciam. Addnt, do primo 17 gloſ. Deinde quærendo, & breuiter decidendo multa, quæ ad hanc Extrauagantem propius attinent.

Prima igitur gloſsa fuerit, quod per eam probatur ſeruandas eſſe, in cuiusq; cenſus conſtitutione, omnes octo conditiones, quas ſupra à nu. 73. diximus ſeruatas fuiſſe in conſtitutionibus cenſuum; de quorum iuſtitia, vel iniuſtitia, interrogati reſponderunt Martinus V. & Calixtus III. in præfa-

in præfatis Extrauagantibus 1. & 2. de empt.

Prima quidem, quòd cenſus debet conſtitui ſuper re certa, probatur in illis verbis, *niſi in re immobili, &c.*

Secunda, quòd illa ſola res remaneat illi cenſui ſubiecta, ibi, *rem cenſui ſuppoſitam.*

Tertia, quòd pretium iuſtum detur. ibi, *iuſtoq; pretio.*

Quarta, quòd totum pretium ſimul ſoluatur. ibi, *non prius, &c.*

Quinta, quòd venditor poterat redimere totum vel partem. ibi, *extingui poſſe.*

Sexta, quòd venditor non obligetur ad redimendum. ibi, *ab inuito.*

Septima, quòd re cenſuali pereunte cenſus pereat. ibi, *re in totum, vel in parte perempta.*

Octaua, quòd res cenſualis reddat tantum, quantus eſt cenſus. ibi, *frugifera:* quamuis enim non dicatur expreſſe quantę frugis debeat eſſe; ſatis tamen ſignificatur, quòd debeat eſſe tantę, quantus eſt cenſus; alioqui non ſatis apte diceretur, *frugifera*, iuxta materiam ſubiectam, iuxta quã verba ſunt intelligenda, l. ſi vno. §. 1. ff. locati. & cap. intelligentia, de verb. ſignif.

Gloſ. 2. quòd hęc extrauag. probat, quòd non ſolum non poteſt conſtitui cenſus ſuper ſola perſona conſtituentis iuxta conditionem primam vt ſupra eodem, nu. 75. contra Sotum probauimus: ſed neq; ſuper aliqua alia re corporali, vel ſpirituali; niſi ſit res immobilis, aut quę pro immobili habeatur, ſitq; frugifera, & finibus certis deſignata, quod colligitur ex illis verbis, *ſtatuimus, &c:*

86 Ex quo infertur, non valere cenſum, quem quis ponit generaliter ſuper bonis ſuis, nec vniuerſaliter ſuper omnibus bonis ſuis, nullo certo prędio cum ſuis limitibus ſiue confrontationibus deſignato; immo neque aliquo prædio deſignato, quod pridem vidi Legione Hiſpaniæ practicari. Tum quia hæc extrauagans clare habet, non poſſe conſtitui, niſi in re immobili deſignata; at per illum modum conſtituebatur non ſolum in re deſignata, ſed etiam in omnibus alijs bonis conſtituentis illum. Tum quia ratio, qua Pius Quintus fuit motus ad ſtatuendum, debere rem eſſe certis fiinibus deſignatam, fuit, vt perdita, vnl pereunte illa periret & cenſus: etſi ſuper ea, & alijs bonis non deſignatis conſtitueretur, non periret, quod infra paulo latius repetitur, donec alia quoque perirent.

87 Secundo, ſequitur poſſe cenſum conſtitui ſuper annuo reditu; quia licèt ille non ſit proprie res immobilis; habetur tamen pro re immobili per text. iuris optimum clement. exiui. §. cumque annui redditus de verb. ſigni. cui concordat cap. 1. adiuncta glo. recepta in verbo iura, de reb. eccleſ. non alienan. lib. 6. & conſequenter poſſet conſtitui cenſus ſuper cenſu

H maiore,

maiore, vel æquali iam antea conſtituto, per quod reſoluitur vnum de prædictorum Patrum dubijs.

88 Gloſ. 3. quòd hæc extrauag. addit duas alias nouas cõditiones ad cenſus conſtitutionem requiſitas vltra prædictas octo, nempe, quòd pretium cenſus ſoluatur in pecunia numerata; & coram notario, & teſtibus, qui videant illam realiter tradi : quæ forma nouiſſima eſt, cui tamen audio fieri fraudem duobus modis. Altero monſtrando quandam quantitatem pecuniæ, quam non numeratam tradit venditori cenſus, qui confitetur recipere integrum pretium cenſus à ſe conſtituti, per quod non videtur fieri ſatis contextui huius extrauagantis, quæ ſic habet, *Rurſum niſi vere in pecunia numerata præſentibus teſtibus, ac Notario, & in actu celebrationis inſtrumenti, non autem prius recepto, integro, iuſtoque pretio*. Per quæ ſignificatur, quòd notarius, & teſtes debent videre ſolui pretium integrum in pecunia numerata, ad quod non videtur ſufficere oſtenſio, & traditio partis pecuniæ, etiam cum confeſſione vendentis cenſum, quòd recipit totam, argumen. l. 1. & vltimæ. C. de dote cauta non num. quatenus probat, maius eſſe probare ſolutionem factam numerãdo pecuniam realiter, quàm probare, quòd pars fuit confeſſa eam recepiſſe. Videtur etiam, quòd non poteſt pars remittere ſaltem in præiudicium fiſci, ne teneatur emptor ſoluere totum pretium in numerata pecunia adnumeratum, vt vocant per verſiculum, & ita. Altero modo fit quòd emens monſtrat totum pretium, & tradit illud totum numerando, ita quòd notarius, & teſtes poſſunt ferre teſtimonium de numeratione totius pretij; ſed poſtea per conuentionem antea ſecreto initam illico in abſentia eorum reſtituit vendens partem pecuniæ, quam prius ab emente receperat; & debebat. Harum autem cautelarum prior videtur parum tuta in foro exteriori, eo quòd non probatur per eam realis numeratio toti pretij, quam extrauagans requirit. Altera vero tutior eſt, niſi probari poſſet, quòd ante traditionem totius pretij fuit conuentum, vt accipiens illud redderet ſtatim illam partem, quæ debebatur emptori cenſus: quoniam qui ſic ſoluit, vt ſtatim reddatur ei ſolutum non liberatur, l. qui ſic ſoluit. ff. de ſolut.

Eſt tamen quęſtio quotidiana, & magni ponderis: An prę ſuppoſito, quòd vendens cenſum debet emptori centum antea ob aliquas cauſſas recepta, & poſtea recipit illa centum in partem pretij, per alteram pręfatarum cautellarum, an emens tuto in foro conſcientię poſſit percipere cenſum ita conſtitutũ, & ſolutũ? Et videtur ꝙ ſic: tum quia vere corã Deo totum pretiũ ſoluit; tum quia magis prodeſt vendenti cenſum, qui antequam conſtituat illum temporibus opportunis, tradit partem pretij eius, & expectat ſolutionem aliquando ſeſqui anno, & aliquando anno, vel biennio ſine vllo lucro, quàm qui ſoluit totum in ipſa conſtitutione cenſus, incipiendo ſtatim lucrari, argumento cap. 1. de plus peti. &. §. ſi

quis

quis agens. Inſtit. de actio. Tum quia lex fundata in pręſumptione non habet locum in foro conſcientię,quando veritas eſt contraria, cap. is qui. cap.tua.cum eis annotatis de ſponſal. At is rigor ſoluendi totum pretium in conſtitutione cenſus in pecunia videtur inductus à Pio ad præcludendam viam malis dolis, & cautelis,quibus ementes cenſus male ſoluebant pretium in pannis, & alijs mercibus antea, vel tunc traditis, vel in pecunia numerata ad ludendum, aut in alios fines vanos, vel malos;& ita nõ videtur includere quoad forum conſcientiæ illos, qui bona fide vtilius, vel æque vtiliter anticipauerunt ſolutionem totius, vel partis cenſus, ac ſi in ipſa conſtitutione ſoluerent.

89 Gloſſ. 4. quòd hic eſt caſus, in quo, qui dat ante tempus, non videtur dare plus, immo minus;cum tamen regula contrarium habeat, iuxt.prædictum cap. primum.de plus petit. & §.ſi quis agens. Inſtitut.de actio.eſt item caſus, in quo non fit compenſatio etiam de liquido ad liquidũ contra regulam, l. vlt.C. de compenſat. licèt enim Ioannes conſtituturus, & venditurus cenſum Petro debeat ei mille quingenta;non poteſt tamen Petrus paciſci cum Ioanne, vt illa, quæ debet, vel eorum aliquam partem accipiat in ſolutionem alicuius partis mille quingentorum ſibi pro cenſu ſoluendorum. Ratio harum fallentiarum,videtur eſſe præcluſio viæ fraudis vſurariæ ſupra tactæ: ſicut & ratio, quæ contra petentem depoſitum non admittitur compenſatio, eſt exuberantia illa bonæfidei, quæ ſeruanda eſt in depoſiti redditione, iuxta cap. fin. de depoſ. & per alia iura per eius gloſ.citata.

90 Gloſſ. 5. quòd alia conditio,& ita vndecima requiritur in cenſuũ conſtitutione, ne ſcilicet derogetur vlli exceptioni caſus fortuiti, niſi ei, qui naturæ contractus conueniat; & conſequenter nota caſum, in quo renunciatio caſuum fortuitorum, non valet contra regulã legis,ſed & ſi.§.quæſitum.ff.ſi quis cautio.quatenus probat ſecundum communem intelligẽdi modum, quòd licèt generalis renunciatio non obſtet excipienti de caſu fortuito; nocet tamen ſpecialis: immo, & generatis, quoad caſus ſimiles, alijs ſpecialiter renunciatis, argumen.cap.qui ad agendum.de procurat. lib. 6. quod vtinam omnes Monarchæ in ſuis Monarchijs idem ſtatuerent, etiam in alijs materiis:quandoquidem quãplurimi partim ignorantia,partim incogitantia, partim deſiderio adipiſcendi aliquid ex timore ne illud aliàs eis negetur, faciunt renunciationes à iure exorbitantiſſimas, & Notariorum ſtylo ad formam obligationum Cameræ (quæ tot ſacris canonibus,& legibus derogat)ampliatiſſimas;& poſtea per eas omnia ſua bona, quibus ſe, ſuoſque ſuſtentabant,perdunt, decoquunt,& fugiunt, aut carceribus incluſi,fame pereunt: quibus renunciationibus nullis, quod ſciam,legibus,tam obuiatum eſt, quàm Luſitanis.

91 Gloſſ. 6. quòd duodecima conditio æquiſſima ſeruanda eſt in conſtitutione cenſus, nempe, quòd eum conſtituens, non ſe obliget, ad non alie-

nandum rem cenſui ſubiectam; propter quam memini pridem reſpondere cuidam viro doctiſſimo, qui multos cenſus emerat, & ſuſpicabatur eorum inſtrumenta non ſatis licite dictata, vt faceret tolli, vel remitti aliquot conditiones, quas tabellio inſtrumento inſeruerat, quarum vna grauiſſima erat, quòd dominus prædij cenſui ſuppoſiti, non poſſet illud vendere: immo caderet illud in commiſſum, ſi venderet illud ſine conſenſu ipſius: quod profectò nullatenus contractui cenſuali conueniebat; ſed ſolum contractui emphyteutico, cuius natura longe aliena eſt à contractu cẽſuali, per ea, quæ habentur in l. 1. & 2. C. de iur. emph. & in cap. cum dilectus. de reli. domi. & alibi ſæpe.

92 Gloſſ. 7. quòd additur decimatertia conditio, quæ eſt in fauorem emẽtium cenſus, ſcilicet, quòd præferantur alijs in emptione rei cenſuariæ; & adeo quidem, vt venditurus eam, teneatur denunciare ante menſem domino cenſus conditiones, & pretium, quæ ſibi offeruntur, quo poſſit eam, ſi voluerit emere, offerendo eadem: quæ profectò conditio, mea ſententia, iuſte potuiſſet omitti. Tum quia nullo iure alio illa probatur. Tum quia hoc fuit facere quadamtenus de contractu cenſuali contractum emphyteuticum contra notata in d. cap. cum dilectus. de relig. domib. tum quia domino emphyteuſis debetur illa prærogatiua ratione directi dominij, quod habet in re emphyteutica, iux. l. 1. ff. ſi ager. vecti. vel emphy. petatur & §. adeo. Inſti. de locato. quale emptor cenſus non habet, nec vnquam forſan habuit in re ſuo cenſui ſubiecta; ſed ſeruanda eſt hæc conditio; quia ea placuit principi, argumen. l. 1. ff. de conſti. princ. & l. proſpexit. ff. qui, & a quib. nec video vllam rationem, quæ magis iuſtificet huius oneris impoſitionem, quam quòd ipſa minuit facilitatem imponendi cẽſum prædijs, quæ multorum eſt occaſio malorum; licèt etiam multorum ſit cauſa bonorum, vt prædictum eſt.

93 Gloſſ. 8. quòd aliqui parum caute colligunt ex hac extrauaganti, quòd ex nulla venditione rei cenſui ſuppoſitæ debetur laudemium; quod ad ſummum eſt quinquageſima pars pretij, iux. l. 3. C. de iur. emphyteu. nõ enim fuit intentio legiſlatoris, liberare à laudemio prædia, quod alia ratione, quàm cenſuũ in eis poſitorum debetur; ſed quòd dominus rei cenſuariæ poteſt vendere illam non ſoluendo laudemium ei, qui habet cenſum in ea, niſi alia ratione teneatur ei. Conſtitutio enim Principis intelligenda eſt ſine præiuditio tertij, cap. ſuper eo. de off. deleg. & l. 2. §. ſi quis à principe. ff. ne quid in loc. pub. fiat.

Gloſſa 9. quòd hæc extrauagans inducit multa ſpecialia in ſolutione cenſus. Primum, quòd propter moram ſoluendi illum non incurritur vlla pœna amiſſionis rei cenſuariæ, vel partis eius, etiam ſi conuentio de illa incurrenda præcederet contra regulam, cap. ſuam. de pœnis, & l. ſtipulatio iſta. §. alteri. de verb. oblig.

Secundum, quòd non incurritur etiam obligatio ad intereſſe lucri ceſ-

ſantis, etiam ſi conuentio de illa incurrenda præcederet contra regulam l. 3. ff. de eo quod certo loc. & cap. conqueſtus, iuncta glo. de vſur.

Tertium, quòd non incurritur etiam obligatio ſoluendi certas impenſas, & certa ſalaria, & impenſas iuramento partis liquidandas contra regulam cap. 1. de pact. & l. 1. & l. iuriſgentium. & l. legitima. ff. de pact.

An autem idem ſit dicendum de ogligatione damni emergentis? Et videtur, quòd non: tum quia de illo nullam facit mentionem; tum quia non obſtant illa verba, quibus annullantur conuentiones de ſoluẽdis certis expenſis, & certis ſalarijs, & expenſis iuramento eius qui fecit, liquidandis: quoniam ſolum videtur reſpicere conuentiones illas duras, quæ ſolebant imponi ab emẽtibus cenſus, vt ſi die præſtituto nõ ſoluerit, cenſuatius teneretur ad ſoluendum certum, idemq. nimium ſalarium, & certas, eaſdemque nimias expenſas nuncio mittendo ad recipiendum cẽſum; quia illæ nimiæ coram Deo non debentur. Tum quia iure naturali debentur creditori à moroſo debitore impẽſæ moderatæ, & ſalarium iuſtum, iuxta illud Pauli ad Roma. 13. *Reddite omnibus debita*, & infra: *Nemini quidquam debeatis.* & iux. illud Luc. 10. *Dignus eſt mercenarius mercede ſua.* Et qui cauſam damni dat, damnum dediſſe videtur, cap. fin. de iniur. l. qui occidit. ff ad l. Aquil. in quibus fundatur damni emergentis obligatio. Quare iuſte poteſt petere emptor cenſus non ſolum illũ, ſed etiam damna, quæ paſſus eſt propter moram ſoluendi, mittendo nũtios, faciendo impenſas moderatas: non quidem ratione conuentionis de ſoluendo tantum, aut tantum pro ſalario, & impenſis, ſed ratione legis naturalis diuinæ, & humanæ; qua præcipimur ſoluere proximis debita iuſta, & damna eis à nobis iniuſte illata, aut quorum fuimus cauſſa.

94 Gloſſ. 10. quòd etiam alia conditio (quæ erit. 14.) neceſſaria eſt ad conſtituendum cenſum, nempe, quòd non conſtituatur pro cenſibus iam decurſis, & debitis, vel decurrendis, ob quos nec augeri poteſt cenſum antea poſitus, nec imponi nouus ſuper eadẽ re, & neque ſuper alia emptori priori cenſus: licèt dici poſſet hanc conditionem contineri ſub illa, quæ requirit, vt totum pretium ſoluatur tempore conſtitutionis cenſus, & quòd nullum debitũ accipiatur in ſolutione totius pretij, vel partis eius. Eſt aduertendum, quòd non probatur hic illud, quod aliqui putarunt, nempe, quòd conſtituens cenſum in aliqua re, non poteſt augere illũ cenſum; vel ponere nouum emptori prioris: quia ſolum ſtatuitur, vt non poſſit id fieri pro cenſibus decurſis, vel decurrendis. Quare ob pecuniã noue dandam recte poteſt augeri, vel nouus imponi.

Gloſſ. 11. quòd etiam eſt alia conditio (quæ erit. 15.) in conſtitutione cenſus neceſſaria, nempe, quòd coſtituens non ſe obliget ad ſubeunda alia onera, quæ aliàs iure ſubire non debet, præter quàm ad ſoluendum cenſum, puta, vt ſuſcipiat hoſpitio familiares eius, cui debetur cenſus, donec illa redimatur; pro quo faciunt per contrarium tres leges tituli C. ſine cen-

ſine cenſu vel reliq. fundum comparari non poſſe.

95 Gloſſ. 12. quòd cenſus creati, & creandi poſt hanc Extrauagantem poſſunt redimi in totum,& pro parte:& quòd non ſolum pereunt perempta re,cui ſunt impoſiti.; ſed etiam pars eorum pro rata partis peremptæ Et quòd paria ſunt, rem perire, vel infrugiferam fieri; quia ita perit cenſus ob hoc, vt ob illud, quæ nuſquam alibi ſic declarata ſunt. Et ex his, adiuncta.l.1.C.de iur.emphyt.colligitur vna grandis differentia inter cẽſum emphyteuticũ, & inter alios cenſus annuos alio modo comparatos.

Gloſſ. 13.quòd duo alia noua inducuntur;alterum in fauorem ementium, nempe quòd venditor volens redimere illum debet emptori denunciare ante duos menſes, quàm redimat; & illis lapſis poteſt cogi intra annum ad redimendum illum; alterum in fauorem debentium cenſus, videlicet, quòd denuntians velle redimere, ſi non redimat illum voluntarie in fine duorum menſium: nec cogatur intra annum redimere non poteſt poſtea cogi ad redimendum, nec poteſt repelli à redemptione eo, quòd ſemel, aut pluries denunciauerit, ſe velle redimere; ſi intra annum a renunciatione non cogatur id facere: & conſequenter colligitur hinc vna exceptio illius regulæ, quod ſemel placuit. de reg.iur.lib. 6. Caue tamen ne damnes obiter contextum huius legis propter verbum, denunciam, bis poſitum, pro verbo, denunciationem: quia id negligentia correctoris, & non barbare dictantis contigiſſe videtur.

96 Gloſſ. 14. quòd hic fit declaratio vtiliſſima debentibus cenſum nempe, quòd facultas redimendi, quandocunque volent, facta præfata denunciatione, non poteſt tolli ab eis pacto, nec præſcriptione etiam immemoriali, nec centum annorum: per quam declarationẽ ceſſat illa grandis difficultas,an facultas redimendi cenſum vlla temporis præſcriptione tollatur.

97 Gloſſ. 15. quòd alia eſt immemoralis præſcriptio, & alia centum annorum; quod eſt verum ſecundum omnes in cap.cum nobis. de præſcriptio.& in cap.1.eod.tit.lib. 6. Nota etiam quod contextus.ſignificat,præſcriptionem centum annorum eſſe maioris virtutis, quàm immemorialem; dictio enim, immo, eſt implicatiua,iux.gloſſam receptam in l.iuriſgentium.§.quinimmo.ff. de pact. ſicut & dictio, etiam:& implicat caſum dubitatiorem, iux.l.etiam.ff. de minor. et ita dum textus ait, *non obſtante præſcriptione immemoriali, immo nec centum annorum*, ſignificat hanc eſſe maioris virtutis, quàm immemorialem: ſed contrarium eſt verius Maioris quippe virtutis eſt immemorialis, quàm centum annorum;quia hæc non prodeſt ſine titulo ad præſcribendum ea, in quibus præſumptio iuris eſt contra præſcribentem: illa vero ſic, per textum iuncta gloſſa, & eis annotatis in cap.1.de præſcript.lib. 6. quia habet vim tituli cap. ſuper quibuſdam.§.præterea.de verb.ſignifi.& l. hoc iure.§.ductus aquæ. ff. de aqua quot.& æſt. quam non habet ſpacium centum annorum,ſecundum

omnes in dictis locis. Ideoque dicendum eſt verbum illud, immo, huius extrauagantis, implicare quidem aliū caſum, & ita probare id quod prænotatum eſt; nempe aliam eſſe præſcriptionem immemorialem, & aliam centenariam: ſed non implicare caſum vere dubitatiorem: ſed qui poſſet apparere dubitatior alicui, qui crederet præſcriptionem centenariam eſſe maioris virtutis, quàm immemorialem, eo, quòd opinio gloſſæ, Panormit. & communis in cap. cum nobis. de præſcrip. habet, quòd probata præſcriptione immemoriali, non eſt probata centenaria. Contra quam tamen præfatus Couarruuias validis argumentis tenet in cap. poſſeſſor. de regul. iur. lib. 6. 2. par. §. 3. num. 9. ſecutus Cardin. in cap. ſi diligenti. eodem titulo.

Circa quòd videntur tria dicenda. Primum, quòd procul dubio immemoralis eſt maioris virtutis, quàm centenaria, vt prædictum eſt. Secūdum, quòd ex præfata communi opinione, non infertur contrarium huius, vt palam eſt. Tertium, quòd mea ſententia, facile conciliari poſſunt præfata communis opinio, & contraria Card. & Couar. dicendo, quòd illa intelligatur de vera probatione: hæc vero de præſumpta, inter quas quoad hanc materiam præſcriptionis, eſt illa magna differentia, quòd præſcriptio immemorialis iudicanda eſt inualida, ſi probetur vere cum mala fide illa fuiſſe continuata; non autem ſi ſolum præſumptiue fuerit mala fide probata, vt colligitur ex citatis per præfatam Couarru. 2. part. §. 8.

Gloſſ. 16. quòd nullo pacto ſtatui poteſt, vt pretium a conſtituente cenſum inuito repeti poſſit ob pœnam, vel aliam cauſſam, niſi quando denūciauit velle ſe redimere; quia tunc intra annum cogi poteſt ad reddēdum pretium, vt prædictum eſt, nu. 95. *Ex quibus infertur, quòd opinio illa Inno. in cap. in ciuitate. de vſur. ſcilicet quòd poteſt conſtitui cenſus redimibilis, ita vt conſtituens teneatur redimere illum poſt tres, vel quinque, vel decem annos, non eſt nunc tenenda, vt inſinuatum eſt ſupra, nu. 78.*

98 Gloſſa 17. quòd conſtitutio cenſus facta ſub alia forma, quàm cōtenta in hac extrauaganti cenſenda eſt fœneratitia. Pro quo facit principium cap. prudentiam. de off. dele. quatenus habet, non ſolum facta contra formam eſſe nulla; ſed etiam facta citra formam; quod ibi Panorm. Felin. & alij vtiliter declarant. Aduertendum tamen, quòd contextus loquitur de contractibus tantum, & ita non videtur damnare conſtitutiones cēſuum etiam redimibilium, per viam legati, fideicommiſſi, vel aliam vltimam voluntatem in alia forma, quàm iſta factas, argumen. l. cum prætor. ff. de iud. & cap. nonne. de præſumpt. immo nec factas per omnes contractus: quia non includit factas per donationes, & alios contractus gratuitos; quamuis donatio inter viuos ſit contractus, ſecundum omnes, etiam nominatus, ſecundum verius loquentes poſt gloſſ. in l. legitima. ff. de pact. & in l. ſi quis argentū. §. fin. C. de donat. Idipſum videtur dicendum de con-

ſtitutio-

ſtitutione cenſus per viam dotis, vel ſponſalitiæ largitatis,ſeu donationis propter nuptias, vel donationis alicuius eccleſiæ, vel capellæ ad aliqua diuina officia facienda, licèt non ſint contractus gratuiti, argumen.l. pro oneribus.C.de iure dotium.cap.per veſtras. de donat.inter virum & vxor. & cap.1.de cenſibus.& cap. ſignificatum. de præben. immo videntur excludi omnes conſtitutiones cenſuum, quæ non fiunt per emptionem, & venditionem, vel alium contractum ſibi æquipollentem, per quem quis conſtituit alteri cenſum in re ſua ob aliquod pretium. Tum quia ſolum diſponit de ijs, quæ pretio accepto conſtituuntur, vt colligitur ex verſi. Rurſum. Tum quia ratio præſumptionis fraudis vſurarum, in qua fraudatur, ceſſat in illis: & conſequenter ipſa ceſſabit, arg. cap. cum ceſſante. de appellat. & l.adigere.§. quamuis.ff. de iure patronatus.

Gloſſa 18.quòd hæc extrauagans non ſolum videtur includere cenſus redimibiles poſt eam conſtituendos; ſed etiam irredimibiles. Tum quòd generaliter ſine vlla diſtinctione de omni cenſus conſtitutione, & venditione loquitur, & ita generaliter eſt intelligenda, argumento l. de pretio.ff. de publicia. in rem actio. & cap. ſolitæ.ſub finem, de maiorita. & obedi. Tum quòd etiã cenſus irredimibilis poteſt in fraudem vſurarũ conſtitui, & vendi: & ita ratio edendi hanc extrau.videtur habere locum in illo, & conſequenter ipſa, argumento l. illud. ff.ad l. Aquili. Dixi (poſt eam conſtituendos) quia conſtitutos antea non includit, etiam ſi ſint redimibiles, vt habet finis eius. Hanc autem ampliationem, ſiue declarationem reſtringo ad cenſus irredimibiles temporales, vel perpetuos,qui eodem fere pretio,quo redimibiles conſtituuntur,qui tamen vix iuſte poſſunt ſic conſtitui: & ita nunquàm, vel rariſſimè huic extrauagan.erit locus in cenſu perpetuo irredimibile iuſtè conſtituto: nõ enim videtur hæc extraua. includere illos perpetuos irredimibiles, qui longe maiore pretio, & quaſi duplo quam redim biles, coſtituuntur, eo quod nulla penitus facultas redimendi fiat venditori; quoniam in illis videtur ceſſare ratio præſumendi mutuum vſurarium, cum ceſſet facultas redimendi & paruitas pretij, quod illa facultas minuit, argumento cap. cum ceſſante cauſſa. cum concord.de appellatio. Hactenus de gloſſis: nunc autem de queſtionibus.

SVMMARIVM.

99 *CENSVS qualis contra formam imponitur per ſententiam.*
100 *Cenſus per ſententiam creatus an pro parte redimatur.*
101 *Creditor regulariter, an teneatur accipere debiti partem.*
102 *Obligatio dandi natura, & effectu diuidua.*
103 *Solutio partis debiti quæ incommoda.*
104 *Cenſus an ſolius pecuniæ numeratæ liceat.*

Prima

99 PRima quæſtio eſt, vtrùm cenſus annuus poſſit conſtitui per ſententiā iudicis condemnantem alteram partem ad ſoluendum mille, vel cenſum annuum, donec illa ſoluantur. Et pro parte affirmante, facit primo quòd huiuſmodi ſententiæ frequenter in Hiſpania feruntur, & exequuntur; quo verbo nunc vtimur in paſſiua ſignificatione, ſicut Vlpianus in l. qui pro tribunali. iuncta gloſſ. verbo exequentur. ff. de re iudicata.

Secundo, quòd licita eſt obligatio, qua quis obligatur ad aliquid faciendum ſub pœna, tam iure canonico, cap. dilecti. de arbit. & cap. ſuam. de pœn. quàm ciuili. l. qui fidem. ff. de tranſact. & l. cum proponas. C. de dolo, & non ſolum per contractum, vt in dictis legibus; ſed etiam per vltimam voluntatem, l. 1. C. de his quæ pœn. nom. & in §. fin. Inſt. de lega. Et quòd etiam per ſententiam arbitri id fieri poſſit, eſt caſus in d. cap. dilecti. & alijs iuribus allegatis ibidem; & etiam per ſententiam iudicis de iure canonico, caſus eſt in d. cap. ſuam.

100 Tertio, quòd debitor non ſolum tenetur ſoluere ſortem, ſed etiam interesse, quod paſſus eſt creditor, l. 1. C. de ſenten. quæ pro eo quod inter. profer. ergo iudex poteſt condemnare debitorem ad ſoluendum debitum, & intereſſe; at per ſententiam præfatam iudex illud prætendit: ergo poteſt id facere.

Quarto, quòd cui licet, quod eſt plus, licet quod eſt minus, c. cui plus. cum ibi citat. de reg. iur. lib. 6. At minus & vtilius debitori eſt quòd condemnetur alternatiue ad ſoluendū mille, vel cenſum eorū, donec illa ſoluerit, quàm ſimpliciter ad ſoluendum mille: ergo ſi poteſt condemnare ſimpliciter ad ſoluendum mille, poterit etiam condemnare ad ſoluendū mille, vel cenſum eorum, donec illa ſoluat.

Pro parte autem negante facit primo, quòd cenſus non poteſt conſtitui licetè alio modo, quam quo prædicta extrauagans determinat: & hic modus conſtituendi per ſententiam eſt longe alius ab eo.

Secundo, quòd per contrariam opinionem daretur via facilis ad conſtituendas vſuras: qui enim vellet mutuare centum, mille, vel plura ſub vſuris, & qui vellet ea ſic mutuari, facile poſſent conuenire, vt mutuaturus tradat illa mutuatario, & vocet eum ad iudicium, ad ſoluendum illa ei, & mutuatarius confiteatur ſe debere illa; ſed non poſſe ſoluere: & quòd eſt contentus, vt condemnetur ad ſoluendum ea, vel cenſum eorum annuum, donec ea ſoluerit.

Tertio, quòd non licet dare alteri aliquid conſiſtens in numero, pōdere, vel menſura, ſiue mutuare cum pacto pœnali, quòd ſi non ſoluerit ad certum terminum, ſoluat aliquam pœnam; id eſt dare tacite ad vſuram, vt ſentiunt Bar. & Salic. in l. cum proponas. C. de dolo, & ante ipſos Innoc. communiter receptus in d. cap. ſuam. & latius Ludo. Rom. in conſ. 510. nu. 13.

Pro concordia ab vtraque parte allegatorum, videtur diſtinguendum:

an lis fuerit mota ſuper rebus conſiſtentibus in numero, pondere, & menſura, an ſuper alijs; quod priore caſu non valet; poſteriore vero ſic. Ratio diuerſitatis colligitur ex ipſiſmet argumentis ſupra formatis, nempe, quòd pœna pecuniaria impoſita contra debitorem rerum mutuabilium præſumitur impoſita in fraudem vſurarum; impoſita autem ſuper alijs minime, niſi ſaltem fuerit impoſita à conſueto fœnerari, iux. gloſſ. in l. pœnam. ff. de vſur. Vnde ad argumentum primnm, pro parte negante formatum reſpondetur, quòd hæc extrauagans non habet locū, niſi in conſtitutione cenſus per contractum, vt in gloſ. 17. dictum eſt, & quæſtio mouetur ſuper cenſu per ſententiam conſtituto.

Nec obſtat, quòd per ſententiam quaſi contrahitur, l. 3. §. idem ſcribit. ff. de pecul. & quòd à contractu ad ſententiam arguitur, l. ſi procurator. ff. de procur. Tum quia id regulariter non videtur verum, l. inter ſtipulantem. §. 1. ff. de verb. obliga. nec vllo caſu, in quo ratio diuerſa, diuerſum ſuadet, & in propoſito noſtro eſt diuerſa ratio: quia in conſtitutione cenſus per contractum præſumi poteſt fraus vſuraria, quæ in ſententia iudicis nòn præſumitur, niſi cum ferret illam ſuper rebus mutuabilibus, qualem diximus non debere cenſeri validam, ſaltem in foro exteriori.

Per quòd ipſum reſpondetur ad alia duo argumenta pro parte negante facta. Ad argumenta vero pro parte affirmante facta, reſpondetur, illa ſolum probare cenſum poſſe conſtitui per ſententiam latam ſuper alijs rebus, quàm mutuabilibus. quod noſtra concordia concedit.

Quæ tamen diſtinctio, & concordia videtur ſeruanda in foro exteriori, non autem in foro conſcientiæ: quia ſi vere coram Deo, iudicis & partis victricis animus fuit, vt altera pars condemnaretur in aliqua ſumma, & obligare illam ad ſoluendum cenſum annuum pro vſu illius pecuniæ, in qua eum condemnauit: in neutro foro eſſet ſeruanda ſententia coram Deo, & in foro conſcientiæ: ſi autē fuit animus condemnandi debitorem in illa ſumma, & ad ſoluendum annuum cenſum, donec eam ſoluat, tamquam intereſſe, vel pœnam cōtumaciæ in vtroque foro valebit, ſi in vtroque caſu intereſſe, vel contumacia inueniatur, per illam rationem firmam, quòd lex vel diſpoſitio fundata ſuper præſumptione, non habet locum, quando rei veritas habet contrariū, cap. is qui fidem. & cap. tua. de ſponſalib. cum eis annotatis.

Neque obſtat dictum Innocen. in cap. ſuam. de pœn. quatenus habet adiectionem pœnæ non cenſeri in fraudem vſurarum factam, niſi cum creditor erat aſſuetus fœnerari; quia id eſt verū in alijs contractibus quā mutuo: in mutuo enim ſemper præſumitur adiecta in fraudē vſurarum iux. gloſ. in l. rogaſti. §. ſi tibi. ff. ſi certum pet. communiter recepta à Bart. & alijs.

101 Secunda quæſtio, an condemnatus ſoluere mille, vel cenſum eorum donec illa ſoluerit, ſuper alijs rebus, quàm mutuabilibus (ſuper quibus ta-

bus talem condemnationem fieri poſſe in prima quæſtione dictum eſt) poſſit ſoluere particulatim, & cogere creditorem ad recipiendam ſolutionem particulatim.

Pro cuius parte negante, facit primo l.tutor.§. Lucius.ff.de vſur.quatenus habet, debitorem centum per obligationem, & conſignationem quinquaginta non liberari à ſolutione vſurarum, quas debet pro centum.

Secundo facit l.plane.ff.fami.erciſc.quatenus habet particularem ſolutionem incommoditatem afferre.

Tertio, quòd creditor non poteſt petere partem ſummæ debitæ coram iudice, qui de tota ſumma cognoſcere poteſt, debitore id opponente, vt tradit Bart.communiter receptus in l.in commodati.§.duabus.ff. commod. qui habet commodantem duas res, poſſe petere vnam ex illis ſeparatam à commodatario; commodantem autem vnam, non poſſe petere partem eius.

Quarto, quòd communis opinio tenet hanc concluſionem cum glo.l. quidam exiſtimauerunt.ff.de reb.cred.

Pro parte vero affirmante, vrget primo hæc extrauagans, quæ determinat quemlibet cẽſuarium poſſe ſoluere particulatim pecuniam in pretium cenſus acceptam ad liberandum ſe à ſolutione cenſus pro rata. Nec obſtat, quòd iuxta vltimam gloſſam, huic extrauaganti non eſt locus in cenſibus, qui per alium modũ, quàm per emptionem & venditionem, aut alium contractum ei non æquipollentem conſtituitur: quia id verum eſt quatenus continet formam contrahendi cenſum; non autem quatenus continet formam diſſoluendi, & tollendi illum propter rationem diuerſitatis, eo, quòd in ſublatione cenſus, non timetur fraus vſuraria; ſicut in eius conſtitutione: & ita hæc extrauagans videtur niti iure humano antiquo, & communi, quatenus diſponit poſſe redimi cenſum per partes, præſupponendo quòd debitum quantitatis poteſt ſolui per partes.

Secundo vrget prædicta l. quidam exiſtimauerunt. quatenus ſine vlla reſtrictione generaliter habet, Prætorem humanius facturum, ſi coegerit creditorem ad accipiendam debiti partem, quæ offertur ei. Nec obſtat reſpõſio gloſſæ, & communis, quæ reſtringit legem illam ad debitorem, qui confitetur partem debiti, partem vero negat: quoniam ex nullis verbis legis, nec alius totius iuris colligitur illa limitatio; cum nulla talia ſint, quæ de tali confeſſione, vel negatione loquantur.

Tertio facit, quòd debitor Reipublicæ poteſt ſoluere particulatim ei debitum, l.vltima.C.de apoch.publ. lib. 10. quæ habet, receptores Reipublicæ confitendo ſe recepiſſe partem rei debitæ Reipublicæ adeo liberare debitorem quoad illam, vt exceptio non numeratæ pecuniæ nequeat ei opponi. Ad idem eſt caſus in l.placuit. C de collat. fund. patrim.quatenus habet rationales, ſiue receptores publicos teneri ad recipiendam de-

biti ſolutionem tributorum Reipublicæ debitorũ particulariter factam; modo tribus vicibus ſoluatur totũ:ergo a fortiori debitor priuatæ perſonæ poterit id facere,argum.auth. multo magis.C.de ſacroſan.eccl.& cap. cum in cunctis.de elect.

102 Quarto vrget, quòd obligatio de dando quantitatem eſt diuidua natura,& effectu;ita quòd præſtatio partis liberet debitorẽ à ſolutione illius quoad illam partem l. 2. §. & harum.ff. de verbo. oblig. ex quo Bart. ibi. nu.2.communiter receptus id colligit: & obligatio de qua loquimur, eſt de dando quantitatem: ergo eſt diuidua.

Quinto vrget l. ſi ſtipulatus ſum. §. qui decem.ff. de ſolut. vbi ſine vlla exceptione habentur hæc verba, *Qui decem debet, partem ſoluendo liberatur*.

Sexto, quòd nihil obſtat his duobus proximis argumẽtis dicere, quòd illa procedunt in ſolutione partis facta creditori eo volente. tum quia nulla eſt lex, neque canon,qui hoc ſic limitet tum quia prefatus §.& harum. ponit differentiam inter obligationem de dando quantitatem,& de dando hominem, & ait Iuris conſultus, quòd hæc eſt indiuidua effectu, id eſt, quòd non liberat ſolutio partis quoad partem; illa vero ſic. at conſtat quòd etiam debitor generis liberatur quoad partem volente id creditore,arg.l. ſatisfactio.ff.de ſolu.& l. ſi rem.§.omnis.ff.de pign.act.& l. 1. ff.qui ſatiſda.cogan. ibi, *Satisfacere alicui dicimur, cum eius deſiderium adimplemus*: ergo in obligatione dandi quantitatem ſolutio partis, etiã nolente creditore, liberat quoad partem. Equidem hoc argumentum adiunctum duobus proximis irrefragabiliter probat hanc concluſionem quam exerte affirmauit eruditiſſimus Alciatus in d. l. quidam exiſtimauerunt. nu. 12. faciens regulam, quòd regulariter poteſt cogi creditor ad capiẽdam ſolutionem partis oblatæ, niſi cum nimis minutatim offertur.

Septimo facit ratio, qua tam Paul. Iuriſconſultus, in d. §. & harum quàm comminiſcentes in illum ponunt differentiam inter ſtipulationẽ dandi quantitatem ab vna parte, & inter ſtipulationem facti, vel dandi hominem ex altera; quoad hoc, vt illa dicatur reguraliter diuidua, hæc autem reguraliter indiuidua: eſt enim illa ratio, quod raro contingit, vt ſolutio partis quantitatis, quoad illam ſit notabiliter incommodior, quã ſolutio totius quantitatis quoad totam quantitatem. Per quam rationẽ tollitur conſideratio illa magnæ incommoditatis, qua ſe munit cõtraria opinio ad dicendum, quòd particularis ſolutio multas incommoditates adfert: quia id non eſt regulariter verum,cum debetur quantitas.

Octauo facit conſideratio Philippi Decij, & Alciati in d. l. quidam exiſtimauerunt. ſcilicet, quòd ratio illius legis, nempe, vt diminuantur lites, æque habet locum in debitorem confitente totum debitum, ac in confitente partem tantum; quoniam per acceptionem partis oblatæ in vtroque caſu minuitur lis quoad illam partem. Cum ergo omnes fateãtur co-

tur cogendum eſſe creditorem recipere partem confeſſam, quando alia pars negatur, etiam cogetur, quando nihil negatur; præſertim, quòd abſurdum videtur, vt melioris conditionis ſit negans, & contumax, quàm confitens, & obediens: cum magis fauendum ſit obedientiæ, quàm contumaciæ, cap. quanto. 2. q. 4. cap. 1. §. nos igitur. de poſtul. præl.

Nono facit illud argumentum Alciati, quòd niſi hanc partem teneamus cogemur dicere legem duodecim Tabularum, quæ debitum defuncti diuidit inter hæredes pro portionibus hæreditarijs, iux. l. 2. C. de hære. actio. fuiſſe iniquam creditoribus; nam per illam hæredes poſſunt pro parte debitum ſoluere: quod tamen non potuiſſet defunctus facere ſecundum contrariam opinionem, & tamen tam ipſa, quàm noſtra confiteri cogitur conditionem creditoris non debere fieri peiorem ex perſona hæredum l. 2. §. ex his. ff. de verb. oblig.

103 Decimo facit, quòd licèt oẽs hæredes debitoris teneantur defendere ſe per vnum procuratorem, ne conditio creditoris fiat peior per multiplicationem perſonarum hæredum: hæredes tamen creditoris non tenentur petere ſuas partes debiti per vnum, l. iam tamen. ff. iudicat. ſolui. cuius ratio nulla alia dari poteſt, quàm quòd ſolutio partis debitæ quãtitatis, non inducit incommoditatem ſaltem notabilem creditori.

Ad primum oppoſitorum, quod eſt contrariæ opinionis Achilles, ſcilicet in l. tutor. §. *Lucius*. ff. de vſur. reſpondet Philip. Decius in d. l. quidam exiſtimauerunt. ſecutus Fulgoſium, qui ſequitur tertiam ſolutionem gloſſæ illius legis, videlicet, quòd loquitur in debito vſurario, ſiue quòd debetur ſub vſuris. Ratio ſpecialitatis eſt, quòd vſuræ ſunt quaſi pœna, quæ non excuſatur per ſolutionem partis. l. in executione. §. pro parte. ff. de verbo. oblig. & quaſi debitum ſub conditione, & quodam euentu, quod non tollitur niſi conditione in totum adimpleta, & euentu in totum ſecuto, l. cui fundus. ff. de condit. & demonſtra.

Ad ſecundum reſpondent Decius, & Alciatus, quòd particularis ſolutio tunc eſt incommoda notabiliter, quando multiplicantur perſonæ, à quibus exigendum eſt debitum: & ideo boni iudicis eſt, vt in iudicio familiæ erciſcundæ debita, & nomina defuncti diuidat inter hæredes, vt quædam illorum integra adiudicet vni hæredi, & quædam alij; ſic vt non cogãtur omnes hæredes petere ſuas portiones ab omnibus creditoribus. quod eſſet valde graue, quodque nullatenus contingit in propoſita quæſtione.

Ad tertium reſpondetur, quòd ille §. duabus. loquitur de toto ſpeciei, & eius parte integrali, non autem de toto quantitatis, & eius parte quantitatiua: & ita dictum Bart. de creditore quantitatis, ꝙ non poteſt petere partẽ eius, non probatur ibi, & contra eum tenent multi Doctores, quos additio ipſius ibi citat, & etiam Iaſon, quem illa non citat in l. ſcire debemus. ff de verbor. obli. nu. 12. ſignificat communiter teneri contra Bart. quòd

creditor

creditor petens quinquaginta à debitore, probando, quòd debentur centum, debet obtinere ſententiam in quinquaginta.

Ad quartum reſpondetur, quòd communis opinio ideo tenuit partem contrariam; quia non ſatis perpendit prædicta, quæ efficaciter illam reprobant: & quoties vnus melius, quàm multitudo ſentit, eius eſt ſententia ſequenda, l. 1. §. ſed neque. C. de vet. iur. enucl & argumen. cap. cap pellanus de ferijs. & cap. Nicęna. 31 diſt. licèt regulariter ſit tenenda communis ſecundum Ioan. And. in cap. 1. de conſtit. quem & alios citat, & ſequitur ibidem Fel. nu. 54. & non vnus tantum, ſed multi; & in his Decius, & Andr. Alciat. qui pro ſuo acumine, & profunda eruditione multis æquipollent, eam defendunt: & mea ſententia, quam etiam in Manuali Confeſſ. cap. 27. nu. 286. inſeruimus, quoties vtraque opinio claſſicos auctores habet pro ſe, parum eſt tribuendum numero; & multum rationibus & fundamentis.

104 Tertia quæſtio, an per hanc extrauagantem vetetur conſtitui cenſus in alia re, quàm in pecunia numerata. Ad quam quæſtionem reſpondeo, quòd non. Tum quia ex nulla eius parte poteſt id colligi. Tum quia hoc tenet Inno. communiter receptus in c. in ciuitate. de vſur. & ita non ſolum poteſt conſtitui, & emi annuus cenſus pecuniæ numeratæ; ſed etiam vini, frumenti, & cuiuſcunque alius rei: quamuis in nonnullis Regnis Hiſpaniæ ante aliquot annos ſtatutum fuerit, vt non conſtitueretur niſi in pecunia numerata: immo & legibus cautum fuit, quãtum deberet eſſe pretium eius. Vnde in Aragonia debent ſolui viginti pro vno, ſiue ad rationem 5. pro 100. & in Regno Nauarræ ad rationem 6. pro 100. & in regno Caſtellæ ad rationem 7. pro 96. immo & cenſus antea conſtitutos in alijs rebus redegerunt in cenſus pecuniæ numeratæ ad rationem prædictam. Pius autem Quintus in hac extrauaganti, neque determinauit, vt cenſus cõſtituatur in ſola pecunia numerata, neque quantum pretium debeat pro eo ſolui. Vnde quamuis in vrbe communiter ſoluatur ad rationem 7. pro centum; audiui tamen aliquos ſoluere, aut ſoluiſſe octo pro centum. Audio item Regem Catholicum Philippum II. nunc in Regno Neapolitano erigere montem in quo ſoluuntur nouem annua pro centum; ſcio etiam in aliquibus partibus Galliæ conſtitui cenſus ad rationem 10. pro 100. nec mirum quia pretia rerum pro varietate gentis, terrarum, & temporum; & pro copia, vel penuria ementium, vel vendentium, aut mercium, vel pecuniæ numeratæ variantur, iux. l. pretia rerum. ff. ad leg. Falci. & annot. ei per Doctores; & tacta etiam per nos in Manuali Confeſſ. cap. 23. num. 86. & apud omnes conſtat, cenſum eſſe mercem quandam emibilem, & vendibilem.

SVM-

SVMMARIVM.

105 *IVs diuinum an humanum contineat hæc extrauagans.*
105 *Ius quod eſt naturale, vel diuinum, & quod humanum.*
106 *Cenſus conſtituendi forma Papæ, an vbique ſit ſeruanda.*
106 *Lex, quæ Papa ligat Reges omnes, & eis ſubditos.*
107 *Ius contentum in hac extrauaganti eſſe variæ ſpeciei.*
108 *Extrauagantem hanc, qua parte conſuetudo, aut non vſus tollet.*

105 QVarta quæſtio (cuius deciſione prædicta extrauagans rectè intelligi, & in praxim deduci poſſit) fuerit, an hæc extrauagans ſit naturalis, & diuini iuris declaratoria, an humani tantum inductoria? quod enim ſit iuris naturalis, & diuini declaratoria, facit procemium eius, quatenus habet, auctorem eius motum fuiſſe ad tollendos contractus cenſuales; qui fiebant in diuinarum legum contemptum, cum magno animarum periculo: & quatenus poſtea ſub finem iudicat, omnes contractus cenſuales ſub alia forma, quàm ab ea præſcripta eſſe fœneraticios; & conſequenter contra naturale, diuinumque ius factos: cum omne fœnus vtroque illo iure damnetur, vt copioſe probatum eſt ſupra notabili 7. num. 8.

Quòd autem humani tantũ iuris ſit inductoria facit, quòd ſub finem declerat non extendi eam ad præterita: & conſtat conſtitutionem iuris naturalis, vel diuini declaratoriam extendi ad præterita, vt tradit Panor mit. in cap. fin. de præſcrip. & Felin. in cap. fin. de conſtit. fall. 2. & probatur ea firma ratione, quòd omnis conſtitutio declaratoria iuris antiqui extenditur ad præterita, cap. ex antiquis. 54. diſt. cum ei annot. per Dominicum, & in authen. de æquali. dotis, collat. 2. §. 5. & palam eſt ius naturale eſſe antiquius; cum ab exordio rationalis creaturæ cœperit eſſe, 5. diſt. in prin. & etiam diuinum poſitiuum antiquius omni Pontificio humano arg. cap. ſunt quidam. 25. q. 1.

Pro reſolutione igitur huius quæſtionis, dicendum primo, multa in ea contineri, quæ ſunt iuris naturalis, & diuini; & multa quæ iuris humani. Nam iuris naturalis, & diuini eſt, contractum fœneratitium eſſe reprobum per dicta ſupra notab. 7. quod ex hac conſtitutione colligitur: eiuſdem iuris videtur etiam eſſe, quòd cenſus non conſtituatur in re, quæ non ſit frugifera; cum contra naturam rei ſit, cenſum (qui eſt quidam fructus) capi de re infrugifera: nam eadem ratione Doctores concludunt, vſuram eſſe contra ius naturale; cum illa ſit quidam fructus, & capiatur ex pecunia, quæ eſt res infrugifera.

Eiuſdem iuris videtur etiam eſſe, quòd cenſus non conſtituatur, niſi in re immobili; cum res mobilis ſine ſui totius, vel partis conſumptione non

ne non poſſit reddere fructum;& cenſus eſt quidam fructus,qui de aliqua re ſine ipſius peremptione colligitur. Iuris autem humani eſt, quòd pretium ſoluatur in ſola pecunia numerata, & coram Notario, & teſtibus: & quòd venditio rei cenſuariæ, cum cõtigerit fieri, ante bimeſtre denuncietur cenſuario: & quòd ille prę feratur alijs emptoribus; & multa id genus alia,quæ ex ſolo iure naturali, & diuino non poſſunt per bonã conſequentiam educi. & quęcunque non ſunt talia, quamlibet rationabilia ſint, non cenſentur eſſe iuris naturalis, & diuini, ſed humani.argumento cap. ius naturale. 1. diſt. vbi hoc latius reſoluimus. Ex quibus infertur, quòd iuris humani eſt illa grandis particula, *Contractusquè ſub alia forma poſt hac celebrandos fœneraticios iudicamus*. Tum, quia non extenditur ad prius celebratos, ad quos extendenda erat; ſi tota forma cõtrahendi per eam inducta eſſet iuris naturalis, & diuini per prędicta. Tũ quia ſolo iure naturali,& diuino attento poſſet conſtitui iuſte coram Deo cenſus, ſoluto pretio eius in alia re, quàm pecunia numerata, ſi illa coram ipſius diuina Maieſtate eſſet æque vtilis; aut vtilior venditori, quàm pecunia numerata.

106 Quinta quæſtio, an prędicta extrauagans ſit ſeruanda etiam in Regnis, quoad temporalia temporali dominio Eccleſię non ſubiectis? Et quidem pro parte negante facit cap. nouit. de iud.cum multis alijs à nobis in eius 3.not.citatis, quatenus probant Maximis Pontificibus non eſſe mentem turbandi iuriſdictionem Regum quoad temporale dominiũ ſibi non ſubiectorum. & quod leges Pont.Max. quæ non continent leges naturales, neque diuinas, non debent neceſſario ſeruari extra ſtatum, & forum eccleſiaſticum,cap.2.de arbit.lib.6.adiuncta ſua gloſſa,& glo.cap. cum contingat.de iureiuran.cum eis annotatis.

Pro parte vero affirmante facit idem cap. nouit. quatenus multis modis à nobis in eius 6.notab. inductum probat, ad Pontificem Maximum pertinere declarationem dubiorum de peccatis,an ſint peccata,& an ſint lætalia, nec ne?

Omiſſa tamen (quę altior fieri poſſet) diſputatione, reſoluendo eam breuiter dico primo, porcul dubio eam eſſe ſeruandam in omnibus Regnis, quæ non ſunt de temporali dominio Eccleſię, quatenus eſt iuris naturalis, & diuini declaratoria; quia quatenus talis nihil noui inducit; ſed ſolum quid actum ſit monet, l. hęredes palam. §. 1. ff. de teſtam. & conſtat ius naturale, & diuinum eſſe vbique ſeruandum, cap. quod iure. 8.diſt. Et conſequenter quatenus expreſſe, vel tacite decreuit, peccatum vſuræ eſſe contra ius naturale, & diuinum;ita quòd vbique gentium credẽdum eſt eſſe peccatum vſurarium,vel aliud id,quod in hac extrauaganti declaratur eſſe tale, ſolo iure naturali,vel diuino attento.

Secundo, quòd dubitari poteſt de ijs quæ præter ius naturale, & diuinũ noue inducit propter rationes in principio quæſtionis pro vtraq; parte inſi-

te inſinuatas: & quod videtur reſoluendum etiam ſeruanda illa, quæ inducuntur ad præſumendum contractum cẽſualem eſſe vſurarium. Tum quia leges Pont.Max. latæ circa ea, in quibus vertitur periculum animæ, etiam ſi non contineant leges naturales, neque diuinas, debent ſeruari apud omnes Chriſtianos in vtroque foro, & vbique gentium, iuxta glo.celeb.& receptam in cap.2. de reg. iur. lib. 6. pro qua eſt illud capitulum, & cap.fin.de præſcript.& cap.cum contingat. de iureiur. & cap. penul. & vlt. de ſecund. nupt. & communis opinio in illis omnibus cap. & in cap. cum ſit generale. de foro compet. & hæc extrauagans lata eſt circa ea, in quibus vertitur periculum animæ, vt palam eſt. Tum quia lex Papæ lata circa ſpiritualia ſeruanda eſt in vtroque foro, cap. vt inquiſitionis.§.fi. & cap.penult. & vlt. de hæret. lib. 6. quales ſunt latæ circa matrimonium, cap.penult.& vlt. da ſecund.nupt. etiam ſi ſolum inducat modum præſumendi matrimonium, cap.is qui. de ſponſal. quod vbique ſeruatum fuit vſque ad Concil. Trid. Tum quia in vtroque foro videtur ſeruandum id quod præfatus Pius V. in extrauaganti, cuius caput eſt. Intolerabilis.(relata à nobis in Manuali Confeſs.cap.23. num. 110.) ſtatuit, ſcilicet, quòd ad probandam confidentiam illicitam, & ſimoniacam ſufficiant teſtes ſingulares; & quædam aliæ præſumptiones, quæ nec iure naturali, neque diuino ante illius conſtitutionem ſufficiebant. Tum quia gloſſa præfati cap. 2.de arbit.& ei ſimiles, quæ probant leges canonicas in foro canonico eſſe obſeruandas, & leges ciuiles, in foro ciuili, intelligenda ſunt, quando lex canonica non fertur circa ſpirituale, neque circa ea, in quibus vertitur periculum animæ, nec ſpectantia ad religionem Chriſtianam: ſed fertur circa alia profana vtrique foro ſubiecta. At hæc extrauagans lata eſt circa ſpirituale dubium, ſcilicet, an conſtitutio cenſus ſit peccatum, cuius deciſio reſeruatur Papæ. d.cap.nouit. & tangit periculum animarum, vt palam eſt. Neque obſtat gloſſ. celebris clem diſpendioſam.de iudi. in verb.vſuris. quatenus habet illæ clementinæ (quę inducit formam ſuper vſuris repetendis) non eſſe locum in foro ſęculari, in quo illę repeterentur; quia illa clementina non declarat hunc, vel illum contractum eſſe vſurarium, vel præſumendum vſurarium: ſed ſolum inducit formam procedendi ſuper vſuris; quę nihil attinet ad peccatum. Nos autem agimus de conſtitutione, quę declarat, contractus aliquos cenſuarios eſſe vere peccata, vel pręſumenda eſſe talia.

Tertio, quòd his videtur eſſe conſequens, quòd non ligat eos, qui Regibus laicis ſubijciuntur, illa clauſula, quòd cenſuarius pręferatur in emptione rei ſibi per cenſum ſubiectę; nec illa quòd redempturus cẽſum debet ante bimeſtre denunciare illam redimendi voluntatem cenſuario: quia per illas clauſulas non declaratur aliquid eſſe peccatum, nec pręſumi eſſe tale; ſed quòd contenta in illis viſa ſunt iuſta, & ęqua eius latori.

Quarto, quod nemo eſt iudicandus vſurarius in foro conſcientię propter prĕſumptiones per hanc extrauagantem inductas, ſi contrarium coram Deo eſt verum: quia nulla lex fundata ſuper prĕſumptione ligat aliquem in foro conſcientię, ſeu Dei, ſi contrarium eius, quod prĕſumitur, eſt coram Deo verum, cap. tua. de ſponſ. & cap. humanę aures. 22. quęſt. 5. & cap. is qui. cum eis annot. de ſponſ.

107 Sexta quæſtio, an omnia contenta in hac extrauaganti ſint iuris eiuſdem ſpeciei? Ad quod reſpondeo, quòd non: quędam enim ſunt in ea expreſſa præſuppoſita, vel inſinuata, quę ſunt iuris naturalis & diuini, quę certum eſt ligare omnes etiam laicos Regnorum non ſubiectorũ quoad temporale dominium Papę, vt primum dictum quęſtionis proximę habet. Quędam vero ſunt, quę non ſunt iuris naturalis, neque diuini, ſed humani noui per extrauagantes 1. & 2. de emptio. & per hanc clarius noue inductã ad prĕſumendum aliquos contractus cenſuales eſſe vſurarios: quæ probabiliter dici poteſt ligare vniuerſos etiam laicos, etiam quo ad temporalia Papę minime ſubiectos. Quædam tandem ſunt, quę nec continent ius naturale diuinum, neque modum prĕſumendi cenſum eſſe vſurarium; ſed ęqua, & digna, quę in eo ſeruentur; qualis eſt prĕlatio, quę datur cenſuario in emptione rei cenſui ſubiectę; qualis item denunciatio, quam redempturus cenſum debet facere ante bimeſtre: & illa, qua tenetur denuncians velit, nolit redimere cenſum infra annum poſt denũciationem: hęc enim non declarant aliquid eſſe peccatum, nec prĕſumi eſſe tale; niſi dicas mentem Pij fuiſſe, vt cenſus præſumatur vſurarius, ſi hęc omnia non ſeruentur: quod tamen non videtur rationabile; cũ cenſus ante decem annos contractus ſeruatis ſeruandis, & toto illo tempore iudicatus iuſtus, nulla ratione poſſit iudicari vſurarius, eo ſolo, quòd redempturus illum non denunciauerit ante bimeſtre; vel poſt denunciationem ante annum lapſum non redemerit.

108 Septima quæſtio, an hęc extrauagans poſſit in totum, vel partem tolli per contrarium vſum vel non vſum eius, ſicut & alię leges eneruantur, ac tolluntur? cap. in iſtis. §. leges. 4. diſt. & per gloſ. ſolennem capit. 1. de treug. & pace. & per late deducta ibi per Feli. Ad quam quidem quęſtionem reſpondeo primo, quòd non poteſt tolli, quatenus eſt ſolum declaratoria iuris naturalis, & diuini; ſiue quo ad ea, quę expreſſe, vel tacite definit eſſe iura naturalia, vel diuina, cap. quo iurę. 8. diſtin. & cap. fin. de conſuetud.

Secundo, quòd poteſt tolli per contrarium vſum, vel non vſum eius quoad alia omnia nouè inducta, etiam quoad prĕſumendam vſarariam prauitatem: quia illa ſunt iura humana, & omnia iura humana per non vſum, vel conſuetudinem contrariam tolli poſſunt, ſaltim Papa ſciente, & non contradicente, d. §. leges. & d. cap. fin. de conſue.

Tertio, quòd iuſte poſſet omitti eius obſeruantias extra terras Papę

ſubiectas

ſubiectas quoad ea, quæ non ſunt iuris naturalis, nec diuini, neque humani inducti ad præſumendam vſurariam prauitatem; ſed ſolum tangunt iuſtitiam vel iniuſtitiam conſtitutionis cenſus: quoniam illa non tangunt ſpiritualia, nec continent vitationem periculi animarum pluſquam alię leges factæ ſuper emptione & venditione aliarum mercium: quia cenſus eſt merx, & res temporalis, & de ſe profana: & conſtitutio eius non eſt res magis ſpiritualis; quam emptio, & venditio aliarum mercium; cum vere ſit venditio ex parte conſtituentis, & emptio ex parte illius cui conſtituitur ſecundum omnes: & ita lex ſuper iuſtitia vel iniuſtitia illius lata, eſt lata ſuper materia temporali, & communi, tam iuriſdictioni Regum, quam Papæ; & conſequenter ſicut lex lata ab vno Rege ſuper iuſtitia, vel iniuſtitia eius ſi non continet ius naturale, vel diuinum, non ligabit alios ſibi non ſubditos; ſic lex Papæ facta ſuper ea, ſi non continet ius naturale, vel diuinum, vel non inducit præſumptionem, qua præſumatur tale, non ligabit Reges, & Regna temporalia Eccleſiæ dominio non ſubiecta.

SVMMARIVM.

109 *Cenſus debitor ſatisfacit credendo indubio, quòd debet illum ex contractu cenſitico, & non emphyteutico.*
109 *Obligatio cenſitici mitior, quam emphyteutici.*
110 *Contractus cenſiticus vt differt ab emphyteutico.*
110 *Pœna exacta ob non ſolutionem cenſus an reſtituenda.*
111 *Cenſus an vendi poßit maioris, vel minoris, quàm ſit creatus:*
111 *Pretium cenſus, per quæ creſcit, & decreſcit.*
111 *Cenſus ſuper cenſu conſtitui poteſt.*
112 *Frugifera eſt res apta fructum ferre, licèt non ferat.*
113 *Cenſus vnus ſuper pluribus rebus conſtitui poteſt.*

109 OCTAVA quæſtio, an qui ſoluit aliquem cenſum, ob aliquod prædium, & neſcit, an eum debeat ex contractu emphyteutico, an cenſuali, vtrum eorum potius in foro conſcientiæ credere debeat; cum plurimum referat, vtrum illorum credat? nam ſi credat, cenſum illum ſe debere ex contractu emphyteutico, tenebitur credere, ſe perdidiſſe prædium non ſoluendo cenſum intra duos annos ſi debet Eccleſiæ, cap. potuit. de locat. vel intra tres ſi debet perſonę laicæ, l. 2. C. de iur. emphyte. Ad quod dubium videtur dicendum, primo quòd eodem modo videtur reſoluendum quoad forum exterius, ac quo ad interius; cum non agatur de interpretanda lege fundata in præſumptione iux. not. in cap. is qui. & cap. tua. de ſponſal.

Secundo, quòd non tenetur credere in dubio, ſe debere illum ex con-

tractu emphyteutico: ſed ſatis eſt credere, ſe debere illum ex contractu cenſitico, arg.cap.ex parte. de cenſi. & notatorum ibi per. Panorm. in 4. notab.& l.ſemper in ſtipulationibus.ff.de verb.obl.& ff.de reg.iur.& cap.in obſcuris. de reg.iur.lib.6.cum alijs ſimilibus,quatenus probant obſcura, & dubia, ita interpretanda eſſe, vt quàm minimam obligationem inducant,& prædictum cap.ex parte probat de cenſu debito ex voto,quod votum ſoluendi ſextarium frumenti eſt intelligendum de ſextario minore, ſi duo ſint ſextaria. Et conſtat, mitiorem eſſe obligationem debendi cēſum ex contractu cenſitico; quàm ex emphyteutico:cum vt ſupra tactum eſt debens ex illo non perdit prædium non ſoluendo cenſum cap. cum dilectus,cum gloſ.& Innoc.recep.de religioſ.domi.debens autem ex emphyteutico ſic,d.cap.potuit.de locat.& d.l.2.C.de iur.emphyteut.

110 Nona quæſtio, an liceat poſt prædictam extrauagantem tradere alicui prædium valoris mille ducatorum, reſeruato ſibi annuo cenſu, adiecta pœna, vt ceſſante illo ſoluere per triennium, poſſit recipere prædium traditum? Ad quod reſpondeo, quòd ſic.Tum,quia extrauagans diſponit de cenſu; quem quis imponit, & vendit ſuper re ſua, & non de illo, qui tradit rem ſuam alteri, vt ſibi aliquid annuum ſoluat, & à diuerſis non fit illatio,l. Papinianus. ff. de minor.Tum quia non fuit intentionis Pij V. prohibere locationes ad longū tempus:nec conſequenter contractus emphyteuticos, vt ſupra dictum eſt; & præfata traditio dicenda eſt locatio ad longum tempus, vel certe contractus emphyteuticus, qui ſimilis eſt illi,§.adeo.Inſtit. de locato. vt colligitur ex differentijs, quas ponit gloſſ. 1.in l.1.C.de iur. emphyteut. & tradunt Doctores, maxime Iaſon ſuper illa.Tum quia, vt contractus dicatur emphyteuticus, vel locatio ad longum tempus, non eſt neceſſarium, vt id expreſſe dicatur; ſed ſatis eſt, vt colligatur tacite, ex his, quæ aguntur: adeo quòd aliquando contingit, vt in inſtrumento dicatur dari aliquid in emphyteuſim; attamen cōtractus non ſit emphyteuticus ſed cenſiticus,vt poſt Imolen.in cap.ad audientiam, de reb.Eccleſ.non alien. tradit Iaſ. in d. l.1.nu. 48.& ſeq. ponens exemplū de illo,qui diceret, tradere ſe aliquod prædium in emphyteuſim pro certo annuo cenſu; ita quòd omne ius, quod haberet in eo, transferret in illum. Cum enim per contractum emphyteuticum non transferatur dominium directum; ſed tantum vtile, ſecundum omnes; cumque ſimul ac quis transfert, omne ius quod habet in re videatur transferre dominium directum,videtur nolle facere contractum emphyteuticum; ſed cenſiticum,vel tradere pro annuo cenſu, ne dipoſitio ſecum pugnet contra l. vbi repugnantia.ff. de regu.iur.cap. ſolicitudinem. de appellat. Tum denique quòd prædicta extrauagans nihil diſponit de cenſu præſeruato in traditione alicuius iuris, vel aliquorum iurium, de quo eſt text. cum gloſſ. ſolenni in dicto capitu. cum dilectus. de religioſis domibus, ſed tantum de noue conſtituto, vel conſtituendo ſu-

per re, quæ retinetur à vendente illam;& non eſt eadem ratio de vtroque; quia in illo nulla cadit fraudis vſurarum ſuſpicio, in hoc autem magna, vt palam eſt.

111 Decima quæſtio, an qui exegit pœnam ob nō ſolutum cenſum per nouam conſtitutionem debitum, tempore præſtituto, teneatur reſtituere illam in foro conſcientiæ? Reſpondeo, quòd ſic, ſi fuit conſtitutus poſt præfatam extrauagantem per dicta ſupra in glo. 9. Si autem fuit ante illā conſtitutus, diſtinguendum eſt, an ſi talis, & tam moderata, & tā abſque mente fœnerandi facta, vt iuſte potuiſſet poni quo ad forum conſcientiæ, an non. Priore caſu non tenebitur reſtituere: poſteriore vero ſic, argumento l. ſi pacto quo pœnam. C. de pact. & l. nudam. C. de contra. vel committ.ſtipulat.l.ſtipulatio iſta.§. alteri.ff.de verb.oblig.§. alteri.inſtit.de inutil.ſtipulat.cap. ſuam. de pœnis.cap. ſi ſæculi leges. & ſequenti.12.q.2.

112 Vndecima quæſtio, an liceat ei, cui debetur cenſū vendere illū in certum tempus, vel ad vitā ipſius, vel emptoris? Rñdeo, quòd non, per dicta ſupra in gloſ. 16. an autē vendere poſſit cenſum ipſum ſimpliciter? Rñdeo, quòd ſic, modo eodem pretio vendat,& non maiori, neque minori, quàm fuit emptus, vt hæc extrauagans exprimit. quod quia videtur ſtatutum fuiſſe ad euitandam fraudem vſurariam; fit, vt arbitrer licere in foro conſcientiæ habenti cenſum ſeptē aureorum emptum centū aureis ſi egeret, & nō inueniret, qui vellet totidē emere: ſed aliquanto minoris, poſſe vendere minoris, ſaltem quo ad forum conſcientiæ, modo nulla fraus vſurarum interueniat, ſed ſolum diminutio valoris: aut ex eo quòd venditor quærit, & rogat emptorē, & merces vltroneæ vileſcunt: aut, quia multi ſunt venditores talium cenſuum, pauci emptores, propter quæ valor rerum vēdendarum minui ſolet, vt dicimus in Manuali Confeſſar.cap.23. nu. 78. Arbitror etiam quòd è contrario, ſi multum rogaretur is, cui debetur cenſus vt venderet illum; & ille nollet, & adeſſent multi emptores, & pauci venditores, poſſet vendere aliquanto maioris, quàm centū, ſaltim quo ad forum conſcientię. Tum quia iuſtum pretiū cēſuum non videtur in pretio indiuiſibili conſtitutum, ſicut nec cęterarū mercium, vt diximus ſup. not.4. nu. 5.& latius poſt alios in dict. Manual. cap.23.nu.79.& videtur licere, intra illam latitudinem pluris, vel minoris vendere, aut emere. Tum quia multitudo volentium vendere, & raritas volentiū emere poteſt minuere pretium:& contra multitudo volentiū emere,& raritas volentium vendere poteſt illud augere, ſecundū omnes. Tum quia paſſim videmus in vrbe eos qui habent cenſus emptos in mōtibus Pietatis,& alijs vendere maiore pretio eo, quo emerūt, ſi rogātur à multis vendere: & contra minoris quam emerunt, ſi quærunt, & rogant emptores; & multis inueniuntur venditores, & rari emptores. Dixi ſupra bis, ſaltem quo ad forum conſcientiæ: quia non tā facile poteſt id aſſeri, quo ad forū exterius, ob hanc extrau. quæ expreſſe vetat illū

vendi ca-

vendi carius, vel vilius, quàm ſit conſtitutus: nihilominus tamen ex bono, & æquo idem poſſet dici, quoad forum exterius limitando eandem extrauagantem, per rationes præmiſſas ne procedat, quando pretium cenſus creuit, vel decreuit poſt illius conſtitutionem, ſed ſolum quando pretium non fuit auctum, nec diminutum. Quod quia quotidianum eſt memorabile eſſe duco maxime confeſſarijs.

Duodecima quæſt. an ſuper cenſu, vel alio iure capiendi aliquos reditus, valeat conſtitui nouus cenſus? Reſpondeo, poſſe, vt dictum fuit in prima gloſſ. quoniam annuus reditus pro re immobili habetur, per text. ſingul. in clem. exiui. §. cumque annui reditus. de verbor. ſignifi. ibidem citatum.

113 Decimatertia quæſtio, an quælibet res immobilis, quæ ꝓ pretio æquāte cenſum ad humanos vſus locari valet, cenſeatur fructifera licèt locari nunquam ſoleat, quales ſunt aliquot turres non conſuetæ locari? Reſpōdeo, quod ſic. Tum quia non ſolum prædium, quod actu fert fructum, dicitur fructiferum: ſed etiam id, quod de ſe aptum, natum eſt ferre illum, argu. cap. quid per nouale. de verbo. ſign. & l. ſylua cedua. ff. de verbo ſigni. Tum quia modus loquendi pene omnium (qui ſeruandus eſt l. Labeo. ff. de ſupel. lega. & l. librorum. §. quod tamen Caſſius. de legat. 3.) id habet. Tum quia ſpolians tenetur reſtituere fructus, quos ſpoliatus percipere potuit, licèt actu non perceperit. tex. & ibi gloſſ. recep. in cap. grauis. de reſtitu. ſpoliatorum.

Decimaquarta quæſtio, an vendens cēſum poſſit partem pretij pro eo accepti dare alicui, ea lege, vt partem cenſus, quæ illi reſpōdet, ſoluat eius emptori? Reſpondeo quod non. quia id effectu eſt mutuare pecuniam, vt aliquid lucretur: & ita ad vſuram dare; quod omni iure vetitum eſt, iuxta dicta in nota. 6. nu. 8.

Decimaquinta quæſtio, an liceat emere cenſum conſtitutum ſuper diuerſis prædijs ſeparatis, expreſſis tamen finibus eorum? Reſpōpeo, quod ſic. Tum quia hæc extrauagans (quatenus ait, quòd cenſus non poteſt cōſtitui niſi ſuper re immobili) non intendit excludere pluralitatem rerum immobilium: ſed res mobiles. Tum quia diſpoſitio loquens de vno habet locum in pluribus, quando eadem ratio militat il illis: vt colligitur ex text. adiunct. gloſ. prima communiter recepta, cap. ſi compromiſſarius. de elect. lib. 6. vbi hoc adnotat Domin. communiter receptus. Tum quia a iure antiquo non eſt recedendum, niſi quatenus dictat nouum, l. præcipimus. C. de appell. & ante hanc extrauag. licebat conſtituere vnum cenſum ſuper pluribus rebus; & hæc non vetat illud.

SVM-

SVMMARIVM.

114 *CENSVARIVS poteſt pluribus vendere rem cenſualem.*
114 *Cenſus totus ſoluendus à poſſeſſore partis rei cenſuariæ.*
115 *Cenſuarius non tenetur pacto redimendi cenſum, caſu quo partem rei alienet.*
115 *Cenſus ante hanc extrauagãtem creatus an pereat parte rei perempta.*
116 *Cenſuarius, an poſſit obligari in forma Cameræ.*
116 *Cenſuarius vendita re cenſuali liberatur.*
117 *Prædium non fit ex parte infrugiferum, eo quòd reddat minus.*
117 *Prædium reddens minus non fit ex parte infrugiferum.*
117 *Cenſus non perit re facta ſterili.*
118 *Cenſuarius detinens rem vt tenetur.*
118 *Cenſum ponens ſuper re aliena vt tenetur.*

114 DEcimaſexta quæſtio, an liceat diuidere rem, ſuper qua eſt conſtitutus cenſus, & vendere diuerſis diuerſas partes? Reſpondeo, quòd ſic: quoniam hæc extrauagans vetat, vt nec per pactum libertas alienandi rem cenſuariam, quam habet conſtituens & vendens cenſum tollatur, vel reſtringatur. Cum ergo ante conſtitutum cenſum poſſet diuidere rem cenſui ſubiectam in diuerſas partes, & eas vel aliquas earum diuerſis vendere; poterit idem facere poſt illum conſtitutum.

Decimaſeptima qõ, an vẽditor, qui vẽdit aliquas partes fundi cẽſualis, ipſe ſolus teneatur ſoluere totum cenſum, an ẽt illi, qui eas emerunt? Rñdeo quòd is, cui debetur cẽſus poterit illum totum petere à quolibet illorum. Tum quia conditio creditoris non debet fieri deterior ex hæredum multiplicatione, l. 2. §. ex his. ff. de verb. oblig. & l. plane. ff. famil. erciſ. ergo eadem, immo fortiori ratione, non debet fieri peior ex venditione partium fundi vectigalis. Tum quia per fundi vectigalis diuiſionem non diuiditur vectigal in præiudicium illius, cui debetur: immo poteſt petere à quolibet poſſeſsore illius vel partis eius, l. communi diuidundo. ff. commun. diuidun. Tum quia gloſſ. illius l. recepta habet, mortuo emphyteuta, relictis duobus hæredibus, neutrum illorum ſoluendo partem penſionis, quæ illum contingit, liberari à pœna caducitatis ſiue perditionis partis emphyteuſis in quam ſucceſſit: immo altero illorum non ſoluente ſuam partem totam, emphyteuſim perdi ab vtroque, vt latè poſt multos alios à ſe citatos tradidit Iaſon in l. 2. num. 57. C. de iure emphyteu.

115 Decimaoctaua quæſtio, an ab initio conſtituti cenſus liceat paciſci, quòd caſu, quo venditor cenſus vendiderit fundum vel partem eius, teneatur redimere cenſum? Reſpondeo, quod non: quia hæc extrauag. in

verſ.

verſ.pacta. etiam vetat, ne in venditione cenſus poſſit apponi pactum, per quod à vendente cenſum inuito pretiũ poſſit exigi; cui conſequens eſt, non poſſe apponi pactum, quo vendens redimere cogatur.

Decimanona quæſtio, an quicunque cenſus etiam ante hanc conſtitutionem creatus ſuper re certa, ea perempta, vel pro parte infructifera effecta in totum vel pro parte ceſſet? Reſpondeo, quòd cenſus ante hanc conſtitutionem creatus non perditur in totum, nec in partem, ex eo ſolo, quòd pars prædij vectigalis cenſui ſuppoſiti perdatur: quia id nullo iure videtur caueri nec vlla efficaci ratione probari: cum is, qui debet illum, relicta parte, quæ ſupereſt cenſuario, cui debetur cenſus, liberetur: nam vt probatum fuit notab. 22. cenſus etiam ante hanc extrauag. non poterat conſtitui in perſona; ſed tantum in re ipſa, qua perempta, vel derelicta liberaretur venditor.

Vigeſima quæſtio, an cẽſus ſuper certis definitiſq; rebus conſtitutus, & ſuper omnibus vendentis facultatibus, pereat in parte, parte illorum perempta? Reſpondetur, quòd non, ſi cenſus fuit creatus ante hanc extrauag. per reſponſum, ad quæſtio. præceden. Et quòd poſt hanc extrauagãtem non poteſt creari cenſus ſuper omnibus bonis indeſignatis; ſed tantum ſuper deſignatis ſuis finibus; & de tali idem dicendum eſt, quod dictum eſt ſupra quæſt. 17. de cenſu ſuper duabus rebus deſignatis conſtituto.

116 Vigeſima prima quæſtio, vtrum hanc extrauagantem tranſgrediatur, qui vendit cenſum obligando ſe ad ſolutionem in forma Cameræ? Reſpondeo, quòd ſic. Tum quia conſtituit, & vendit cenſum, in alia forma quam poſita in illa. Tum qnia obligat ſe ad pœnas & incommoda, quæ incurruntur per obligationem in forma Cameræ, & hæc extrauag. irritat omnia pacta & conuentiones, ad quæ venditor iure communi non tenetur.

Vigeſima ſecunda quæſtio, an venditor cenſus deſinat eſſe obligatus ad ſoluendum illum vendendo, & diſtrahendo rem cenſui ſubiectam? Reſpondeo, quòd ſic; modo requeſito cenſuario illam vendat. Tum quia onus reale tranſit cum ipſa re, cap. ex litteris. de pignorib. Tum quia ceſſante cauſſa ceſſat effectus, cap. cum ceſſante. de app. & cauſſa cur debitor cenſus tenetur ſoluere illum, eſt dominium vel poſſeſſio quod, vel quam habet in re ſuper qua conſtituit cenſum, & diſinit illa habere per venditionem & traditionem eius, toto titu. ff. de pericul. & commod. rei vend. Tum denique quia cenſus non conſtituitur, nec conſtitui poteſt ſuper perſona, vt late probatum fuit ſup. in notab. 22.

117 Vigeſima tertia quæſtio, an res cenſui ſuppoſita deſinat eſſe in parte frugifera eo ſolo, quòd non reddit tantnm quantum tempore conſtitutionis, & venditionis eius reddebat? Reſpondeo, quòd non. Tum quia nullo iure videtur probari, quòd aliquod prædium dicatur in totum vel

in par-

in partem peremptum eo ſolo, quòd deſinat ferre tantum fructus, quantum antea ferebat: & ita non eſt dicendum, argumento cap. conſuluiſti. 2. q. 4. Tum quia non obſtat dicere, quòd de æquipollentibus idem eſt cenſendum, l. fina. ff. mandat. cap. licet ex quadam. de teſtib. & quòd paria & æquipollentia videntur, partem prædij perimi, & partem fructuum non ferre. Non inquam hoc obſtat, quia negari poteſt illa eſſe paria, & æquipollentia ſimpliciter, licèt ſecundum quid ſint talia.

Vigeſimaquarta quæſtio, an propter ſterilitatem fundi multorum annorum extinguatur cenſus? Reſpondeo, quòd non. Tum quia nullo iure id cauetur. Tum quia debitori cenſus relinquendo prędium illud cenſui ſubiectum pro derelicto liberatur ab onere illum ſoluendi, vt prędictum eſt.

118 Vigeſimaquinta quæſtio, an caſu, quo molendinum ſuper quo eſt conſtitutus cenſus deſtrueretur à domino eo quòd aqua mutauerat curſum, & ædificauit aliud ex materia prioris molẽdini, an cenſus debeatur ex ſecundo molendino? Reſpondeo, quòd ſecundum molendinum non erit ſubiectum cenſui: quia non fuit impoſitum illi, & certum eſt illud eſſe aliud à priori. Tum quia nauis conſtructa ex materia alterius nauis penitus diſſolutæ, eſt alia à priori, l. inter ſtipulantem. §. ſacram. verſ. & nauis. ff. de verb. obligat. Tum quia etiam domus, ſi vſque ad aream deſtruatur, licèt ex eadem materia reſtituatur etiam in eodem loco, alia domus dicitur, l. quid tamen. §. 1. ff. quib. mod. vſusf. amitt. & d. §. ſacram. Tum quia ædificium conſtructum in vno loco, ex materia ædificij deſtructi in altero, non ſolum eſt aliud ab eo, ſed etiam frequenter eſt alterius domini, vt colligitur ex §. cum in ſuo. inſtit. de rerum diuiſione. Secundo dico, quòd cenſuarius quia deſtruxit molendinum, tenebitur ei cui debebatur cenſus conſtitutus in eo actione de dolo, vel alia, iuxta tex. in hoc aptum in l. repeti. adiuncta magna gloſ. ff. quib. mod. vſusf. amitta. & cap. fin. cum ei adnot. de iniurijs. aut ad minus cogetur reddere pretium, quod pro cenſu accepit, aut conſtituere illum ſuper nouum molendinũ, vel aliam rem ſuam immobilem.

Vigeſimaſexta quæſtio, an qui emit cenſum ſuper alia re non libera, vel ſuper qua non poterat venditor eum conſtituere, quod tamen emptor ignorabat, poſſit emptor exigere illũ abſque peccato? Reſpondeo, quòd ſic, pro tempore quo id probabiliter ignorauit. Tum quia ſic ignorans debet excuſari à damno, cap. 2. de cõſtit. & ſua fraus & dolus nemini debent prodeſſe, cap. ſedes. de reſcrip. l. itaque fullo. ff. de furtis. et conſequenter emptor præfatus innocens non debet perdere cenſum, nec venditor doloſus excuſari ab eo ſoluendo. Tum quia venditor celans vitia, & defectus rei venditæ tenetur emptori ad intereſſe, l. Iulianus. ff. de actio. emp.

Vigeſimaſeptima quæſtio, an in caſu præcedenti quæſtionis poſſit em-

 ptor com-

ptor compellere uẽditorem ad reſtituendum pretium?Reſpondeo,quòd ſic. Tum quia datum ob cauſam, ea non ſecuta redire debet ad dantem, toto tit.de conditio.cauſ.dat.cauſ.non ſecu.& C.de condi.ob cauſ.& præfatus emptor dedit pretium ob cenſum ſuper re libera conſtituendum, quod non fuit ſecutum. Tum quia venditor prædij ſeruituti ſubiecti tenetur emptori id ignoranti ex empto actione,l.1.ff.de action.empt.& ad intereſſe ſi ſciens vitium,aut ad quantum minoris,ſi ignorauit,iuxta diſtinctionem poſitam in l.Iulianus.ff.eod.

Vigeſimaoctaua quæſtio, an ab initio conſtitutionis cenſus poſſet fieri pactio, vt vendens teneatur ſoluere cenſum,donec pretium reddat, caſu quo res non eſſet libera, vel eſſet alij cenſui ſubiecta? Reſpondeo, quòd non.Tum quia cenſus cum huiuſmodi pacto conſtitutus videtur eſſe contra formam præfatæ extrauagantis. Tum quia aperiretur magnum oſtiũ exercendis vſuris:nam volentes ſub eis mutuari, conſtituere poſſent cenſus ſuper alienis prædijs, & volentes mutuare ſub vſuris emerent illos cum huiuſmodi pacto,per quod ſecure acciperẽt vſuram nomine cenſus, & huiuſmodi oſtium nullatenus eſt aperiendum,argu.l. conueniri. ff. de pact.doctalib.& cap.ex parte. de conſuetud.Tum quia non obſtat, quòd expreſsio eius quod iure ineſt, nihil nocet,l.3.ff.de legat.1.cap. ſignificaſti.de electio.ſi tantum eo modo quo ineſt exprimatur,iuxta gloſſ. & trad. ibi vtiliter à Felin.in cap.ad audientiam 2.de reſcript.& quòd contentũ in ipſo pacto videtur tacite ineſſe per allegata in quæſtione præcedenti. Non inquam hoc obſtat, quia licèt tacito iure inſit, quòd conſtituens, & vendens cenſum ſuper re aliqua, vel non libera teneatur reddere pretium & ad intereſſe, vt prædictum eſt;non tamen iure ineſt, vt teneatur ſoluere cenſum male conſtitutum donec reddatur pretium:quia hoc eſſet vere, vel præſumptiue vſurarium,arg.eorum,quæ ſupradicta ſunt.

SVMMARIVM.

119 *Cenſus in re aliena, vel non libera creatus, an deberi, & exigi poſſit.*
119 *Cenſus poſitus in alia re, quam pecunia numerata, an ad eam reduci debeat.*
120 *Cenſus creatus alio pretio,quàm nummis,vt licitus.*
121 *Cenſus cum quo pacto perimendi conſtitui poſſit.*
121 *Cenſus an valeat cum pacto repetendi pretium;recipiendo in partem ſolutionis eius cenſus antea ſolutos.*
122 *Cenſus redimi poteſt etiam ſine numerata pecunia.*
123 *Cenſus pro redemptione quale amplius liceat accipere.*
124 *Cenſus vt redimitur per compenſationem.*

119 Vigeſimanona quæſtio, an iuſte poſſit accipere cenſum emptor, qui nouit rem, ſuper qua conſtituitur ſibi cenſus eſſe alienam, vel non liberam, & ſimulat ſe id ignorare, vt poſſit, quando voluerit, cogere venditorem ad reddendum ſibi pretium, ea ratione quòd eum conſtituit ſuper re, quæ non erat ſua, vel non erat libera, & apta ad conſtituendum illum? Reſpondetur, quòd non. Tum quia illa ſimulatio doloſa non debet ei prodeſſe, argumen. à contrario ſenſu cap. vtilem. iunct. gloſſ. 22. q. 2. & argum. tot. tit. C. plus valere quod agitur, quàm quod ſimul. concip. Tum quia ſimulatio doloſa eſt peccatum, vt probat S. Thom. recep. 2. 2. q. 111. art. 1. quibus eſt conſequens, non poſſe ipſum bona conſcientia recipere cenſum illum ſic impoſitum: & quòd ſi reciperet, teneretur eum reſtituere, vel computare in partem ſolutionis pretij, quod pro eo dedit, & hoc in foro interiori conſcientiæ. In foro autem exteriori, ſi non confiteatur, nec probetur, obtineret: quia in illo foro de non exiſtentibus & non apparentibus idem iudicatur, l. duo ſunt Titij. ff. de teſtam. tutel. & gloſ. cap. ſi ſacerdos. de officio ordin. ſed ſi probaretur poſſet puniri pœna vſurariorum vltra id, ad quod in foro conſcientiæ obligatur, eo quòd vſuram palliatam admiſit per ſupradicta in notab. 1. num. 4.

120 Trigeſima qō, an cenſus cōſtitutus in alia re, quā in numerata pecunia puta in tot modijs frumēti, vel tot amphoris vini, vel cadis olei debeat reduci ad pecuniam numeratā, quæ iuſte rn̄deat pretio pro eo dato, ſi pretiū frumenti, vini, vel olei adeo creuerit, vt excedat pretium pro eo datū, licèt cum daretur eſſet iuſtum? Ad quam quæſtionem reſpondeo, primo quòd pro parte negante facit: quia non debet augeri, vel minui pretiū rei venditæ, quod erat iuſtum tempore venditionis, eo quòd pretium illius poſtea creuerit: alioquin omnium fere rerum immobilium venditionum pretia eſſent augenda; cum fere vbique longe maiori pecunia numerata valeant hodie, quam tempore venditionis valebant: quod eſſet abſurdum, & ita non dicendum, l. nam quod abſurdum. ff. de bonis liber.

Secundo, quia iuſtitia pretij ad mercem eſt aſſumenda ſecundum tempus venditionis; & non ſecundum tempus futurum vel præteritum, iuxta l. pretia rerum. ff. ad legem Fal.

Tertio, quòd ſi pretium frumenti, vini, vel olei eſſet valde diminutum, non propterea vendens eſſet cogendus ad reſtituēdum aliquid de pretio, quod erat iuſtè tempore venditionis accepto: ergo nec ementi cenſum dedet diminui quātitas eius, quod fuerit auctum pretium eius; quia quod operatur oppoſitum in oppoſito operatur propoſitum in propoſito, l. etſi contra tabulas. ff. de vulg. & cap. ſciendum. 8. q. 1.

Pro parte autem affirmante facit primo, quòd in multis Hiſpaniæ Regnis, vt prædictum eſt in q. 3. facta eſt præfata reductio. Secundo, quòd cū emitur cenſus alterius rei, quàm numeratæ pecuniæ, maior reſpectus habetur ad pretium eius, quàm ad ipſam rem: & ita magis videtur poni

cenſus in numerata pecunia; quàm in ipſa re, quæ illa æſtimatur: ſicut cum datur aliqua ſpecies æſtimata in dotem, videtur potius data pecunia qua æſtimatur, quàm ipſa, l. æſtimatæ. ff. ſolu. matrimo.

Pro reſolutione huius quæſtionis, & concordia pro vtraque parte citatorum dico primo, quòd iuſte poteſt ſtatui à legislatore non recognoſcente ſuperiorem, vt prædicta reductio fieret, ob rationẽ ſecundam pro parte affirmante formatam. Dico ſecundo, quòd antequam præfata reductio fieret per legem, ſoluendus eſſet cenſus in ea re, in qua conſtituta eſt, ſiue pretium eius ſit auctum, vel diminutum, ſiue non propter rationes pro parte negante adductas.

121 Trigeſimaprima quæſtio, an tutus ſit in conſcientia emptor cenſus, ſi vere iuſtum pretium ſoluit, ſed non in prẹſentia notarij & teſtium, nec in pecunia numerata: ſed per liquidi, & iuſti pretij recompenſationem, vel ſine fraude in mercibus, quas venditor cenſus emere volebat, & quę pro iuſto pretio taxatę fuerunt? Reſpondeo, quòd ſic, vt dixi ſupra in gloſ. 3. num. 88.

Trigeſimaſecunda quęſtio, quid ſi non pro iuſto pretio fuerunt ęſtimatę, & partem pretij in mercibus partem in pecunia accipere fuit coactus, an tunc emptor cenſus teneatur ad damnum emergens, & lucrum ceſſans, an tantum ad ſupplendum iuſtum pretium? Reſpondeo, quòd prẹfatus emptor tenebitur ad ſupplendum iuſtum pretium; & inſuper ad totum intereſſe tam lucri ceſſantis, quàm damni emergentis. Tum quia tenetur offerre & ſoluere totum pretium, l. Iulianus. §. offerri. ff. de action. emptio. Tum quia venditor tenetur ſoluere intereſſe emptori per principium præcitatæ l. Iulianus. & l. ſi ſterilis. §. cum per venditorem. ff. de action. empt.

122 Trigeſimatertia quæſtio, an poſſit dari iuſta venditio cum pacto exigendi pretium à venditore aliquo caſu? Reſpondeo, quòd non; niſi ſit caſus in quo iure communi pretium exigi poſſit, vt quia fuit ignoranter emptus ſuper re non libera, vel inepta cenſui ſoluendo; vel quando venditor denunciauit emptori, ſe velle cenſum redimere: tunc enim intra vnum annum poteſt cogi ad redimendum, vt habet hæc extrauag. verſ. cum vero.

Trigeſimaquarta quæſtio, an per adiectionem pacti, de qua in quæſtione præcedenti, emptio cenſus fieret, aut præſumeretur vſuraria? Reſpondeo, quòd ſic, per eandem extrauag. verſ. contractusq; in alia forma.

Trigeſimaquinta quæſtio, an à principio poſſit fieri pactum vt emptor pretium repetat quandocunque volet, computatis in eo omnibus cenſibus antea receptis? Reſpondeo, quòd non. Tum per eandem extrauag. verſ. contractusque ſub alia. Tum quia per huiuſmodi pactum aperiretur via fraudandi leges vetantes vſuras; quod non eſt faciendum, arg. cap. ex parte. de conſuetud.

Trigeſima

Trigeſimaſexta quæſtio, an clauſula huius extrauagan. quòd cenſus redimatur eodẽ pretio quo fuit conſtitutus, reſtringatur ad ſolum cenſum redimibilem tantum? Reſpondeo, quòd non: quoniã habet locum in cenſu perpetuo irredimibili conſtituto eodem pretio, quo conſtituitur redimibilis, iuxta declarationem poſitam ſupra in gloſſa 18. licèt vix iuſtè ſic poſſit conſtitui, vt ibi dixi.

123 Trigeſimaſeptima quæſtio, an venditori cenſus liceat pretium redẽptionis, ſiue caſſationis ſoluere in alijs rebus, quàm pecunia numerata? Reſpondeo, quòd ſic. Tum quia regulariter quoties fit contentus debitor de pretio ſibi debito, cenſetur ſibi ſolutum, l. ſatisfactio. ff. de ſolutio. adiunct. l. 1. qui ſatiſdare cogan. l. ſi rem. §. omnis. ff. de pignorat. actio. & is caſus non videtur exceptus ab illa regula; & ita manet ſub ea, argumento gloſ. ſolen. in l. omnis definitio. ff. de regu. iur. quæ habet ſimilem in rub. eod. tit. lib. 6. Tum quia hæc extrauagãs exorbitat à iure communi, quatenus ſtatuit, vt pretium cenſus non poſſit ſolui eius venditori etiam volenti, niſi in pecunia numerata, & ita eſt reſtringenda, cap. quæ à iure. de reg. iu. lib. 6. & conſequenter cum ſolum ſtatuat de pretio ſoluendo venditori pretium cenſus conſtituenti non debet extendi ad pretium ſoluẽdum emptori pro eo redimendo, ſiue caſſando. Tum quia mens & ratio Auctoris extrauag. fuerunt obuiare fraudibus vſurarum, & iuuare conſtituentes cẽſus, ne vrgente neceſſitate, acciperent pro pretio, vel parte pretij aliquã ſibi parum commoda; vel maioris, quàm iuſtum eſſet, æſtimata: quæ mens & ratio ceſſant in pretio ſoluẽdo emptori pro redemptione ſiue caſſatione illius, & ita ipſa extrauag. ceſſabit in illo, arg. l. adigere. §. quamuis. ff. de iure patro. & cap. cum ceſſante. de appel.

124 Trigeſimaoctaua quæſtio, an liceat accipere pro eius redemptione, ſiue caſſatione aliquid vltra id, quod datum fuit, ſi ſolutio fuit in pluribus terminis; puta ſoluendo illud intra ſpacium trium, vel quattuor annorũ? Reſpondeo, quòd non, ſi illud plus accipiatur tamquam pretium, vel pars pretij: ſed ſic ſi accipiatur tanquam ſolutio alicuius partis cenſus iam decurſi. Verbi gratia: emit quis in Aragonia cenſum 15. ſcutorum trecentis ſcutis, iuxta legem illius Regni, qua ſtatuitur, vt iuſtum pretium cenſus vnius anni ſint viginti, & venditor vult redimere, vel caſſare totum cẽſum vnica ſolutione: non poteſt emptor quidquam amplius, quam trecẽta iuſte accipere: immò nec ſi pluribus ſolutionibus, ex interuallo etiã magno factis redimat, poteſt capere aliquid amplius, tamquam pretium: ſed ſic tamquam ſolutionem cenſus decurſi. Si enim venditor tribus annis redimat cenſum illorum quindecim, poterit vltra 300. capere quindecim: pro cenſu quidem ſequentis anni primam ſolutionem decem; & pro cenſu anni ſequentis primam ſolutionem quinque. per ſolutionem enim tertiæ partis pretij nõ redimitur niſi tertia pars cenſus; nec per ſolutionem duarum partium pretij, niſi duæ partes cenſus: & ita ſoluta pri-

ma tertiæ partis pretij currunt duæ partes cenſus, & ſolutis duabus partibus pretij, currit tertia pars cenſus, vt palam eſt rem ſatis perpendenti.

Trigeſimanona quæſtio, an cenſus redimi poſſit per compenſationem debiti liquidi? Ad quod reſpondeo, quòd ſic, eo modo quo dicitur in q. ſequen. Tum quia omnis actio ipſo iure tollitur per compenſationem debiti liquidi, l. fin. C. de compenſ. Tum quia debitor cenſus poterit proponerá coram iudice competenti, quòd is, cui debet cenſus, debet ſibi liquide tantum, quantum fuit pretium acceptum: & petere ab eo, vt iubeat ei habere cenſum pro redempto. Poſſet item extraiudicialiter conuenire cenſuarium, & monere, vt ex tunc habeat cenſum pro redempto, proteſtans, ſe non eſſe obligatum ad ſoluendum illum amplius, nec velle, vt duret vltra: immo velle, vt extinguatur per compenſationem, argum. l. vlt. cum ei annotatis. ff. de compenſ. & quòd curſus vſurarum ceſſet, quo ad concurrentem quantitatem à tempore, quo cœpit vſurarius illam debere, l. cum alter. ff. de compenſ.

SVMMARIVM.

125 *Cenſum ſoluere vtilius interdum eſt, quàm compenſare.*
126 *Cenſuario quouis tempore fit denunciatio redemptionis.*
126 *Cenſus, an totus ſoluendus cum redimitur ante terminum.*
127 *Cenſuarij prælatione vt poteſt præiudicari.*
127 *Cenſuarij prælatio, an obſit cognatis, vel ſocijs.*
128 *Cenſus centum pro mille donatus ad vitam, an valeat.*
129 *Cenſus non poteſt poni hodie ſimul ſuper vna re deſignata, & generaliter ſuper omnibus aliis bonis non deſignatis.*

125 Quadrageſima quæſtio, an compenſatio iſta fiat ipſo facto, vt cẽſuarius non poſſit accipere quidquam ratione cenſus, tempore, quo incipit debere liquido tantum ei, qui debet cenſum, quantum dedit pro illo, eo quòd videatur ipſo facto extinctus? Et pro parte quidem affirmante facit, quòd compenſatio fit ipſo iure. l. fina. C. de compenſ. Sed contrarium puto verius. Tum quia ſecundum Azonem in ſumma tit. de compenſ. nu. 7. compenſatio quidem fit ipſo iure: ſed parte opponente illam, arg. §. compenſationes. inſtit. de actio. Tum quia in noſtro caſu non concurrit debitum vnius partis cum debito alterius: quia qui vendidit cenſum, obligatur quidem ſoluere illum cenſuario tempore ad id ſtato: ſed non debet ei pretium eius, niſi redemerit; & ita donec declaret, & moneat cenſuarium, quòd vult redimere cenſum, & quòd id quod ſibi debet accipiat in compenſationem pretij redemptionis, non videtur redemptus cenſus. Tum quia multis de cauſis conuenire poteſt debenti cenſum, vt ſoluatur ſibi, quod debet ei cenſuarius, quàm redimere cenſum; per

quas ra-

quas rationes ſoluuntur in contrarium adducta.

126 Quadrageſimaprima quæſtio, an denuntiatio facienda per debitorē cenſuario ante bimeſtre, quòd vult redimere cenſum, poſſit fieri qualibet parte anni? Reſpondeo, quòd ſic. Tum quia hæc extraua. nullum tempus ad id præfigit. Tum quia per illa verba, quibus ſtatuit eam fieri poſſe, cū cenſus extinguendus erit; ſignificat eam fieri poſſe quocumque tempore cenſus extingui poteſt. At ex eadem extraua. colligitur id quolibet tempore fieri poſſe. Tum quia ſubijcit; quòd ſi poſt denunciationem non redemerit in fine bimeſtris, nec coactus fuerit redimere intra annum, poterit quandocunque redimi, præuia tamen denunciatione prædicta.

Quadrageſimaſecunda quæſtio, an ſi redemptio fiat ante finem anni, quando debet ſolui cenſus, ſit ſoluendus totus cenſus illius anni, an pro rata temporis? Reſpondeo, quòd tātum pro rata temporis: quoniam alioquin non poſſet libere quandocunque vellet redimere, cum incepto anno non poſſit id ſine pœna, vel damno facere: & is dicitur libere aliquid facere, qui ſine vllo damno poteſt, cap. 1. de regular. lib. 6. vbi hoc annotauerūt Domin. & Franc. & facit gloſ. in clem. dudum. verb. libere. de ſepult.

127 Quadrageſimatertia quæſtio, an prælationi, quam per hanc extraua. habet cenſuarius in emptione rei cēſui ſubiectæ, præiudicare poſſit is, qui debet cenſum, redimendo prius illum, & poſtea vendendo cui placuerit? Reſpondeo, quòd ſic: quia cenſuario non datur ius prælationis, niſi pro tempore, quo eſt cenſuarius; & ſimul ac redimitur cenſus, deſinit eſſe talis, & redemptio poteſt fieri quocunque tempore, per eamdem extrauag. vt prædictum eſt.

Quadrageſimaquarta quæſtio, an cognato, vel ſocio habente ius prælationis in re cognati, vel communi ſocij, cenſuarius ſit præferendus? Reſpō deo, quòd non. Tum quia princeps concedendo vni gratiam, non videtur velle præiudicare alij, l. 2. §. ſi quis à principe. ff. ne quid in loco pub. & capit. ſuper eo. de offi. deleg. & ita præfatus Pius V. cōcedendo cenſuario gratiam, vt præferatur in emptione rei ſibi cenſualis alijs emptoribus, non cenſetur præiudicare cognatis, vel ſocijs venditoris, qui conſuetudine, vel ſtatuto aliquo habent ius prælationis in emptione rerum ſui cognati, vel ſocij. Tum quia alioqui pateret via facilis fraudandi eos ſuo iure æquiſſimo prælationis; cum faciliime poſſet venditor cognatus, vel ſocius conſtituere aliquantulum cenſus alteri emptori ſuper re, quam vellet transferre in eum per venditionem: cui rei, quia eſt vna de malitijs hominum obuiandum eſt, l. in fundo. ff. de rei vend. cap. ſedes. de reſcript.

128 Quadrageſimaquinta quæſtio, an ſit licitus contractus, quem nuper fecerunt duo; quorum alter donauit irrefragabiliter alteri mille obliganti ſe ad donandum, vel dandum donatori centum quolibet anno, dum viueret; ita quod poſt mortē eius nihil deberetur ſibi nec hæredibus eius? Reſpondeo, quòd pro parte negante facit hæc extrauag. quatenus habet, nullum cen-

lum cenſum poſſe conſtitui,& vendi,niſi ſeruata forma in ea ſcripta: quæ tamen in hoc caſu non fuit ſeruata: pars vero affirmans eſt tenenda. Tum quòd eſt licita donatio ſub modo licite facta, toto tit. de donat. quæ ſub modo. & præfata donatio eſt eiuſmodi; nullum enim cõtinet modum iniuſtum. Tum quòd ſubitio periculi eſt iuxta cauſa accipiendi aliquid vltra id, quod datur, l. 1. & 2. C. de naut. fœnor. & not. in cap. fi. de vſur. & tradit Decius in conſil. 123. & in caſu propoſito donator ſubijt periculum perpendi omnia mille, vel magnam partem illorum, quæ donat; nã ſi paucis, vel nullis annis vixerit, longe minus, quàm donauit, vel nihil accipiet. Tum quòd is contractus nullatenus eſt mutuatio, etiamſi non ſit vera donatio: ſed donatio ſub modo, aut contractus innominatus, do, vt des; vt diximus in Manua. Confeſs. cap. 17. num. 222. Tum quod; vt ibidem diximus, licitum eſt donare alteri aliquid cum pacto, quòd ſi vixerit certos annos, reddatur ei duplum; & alioqui nihil. Tum denique, quòd non obſtat hæc extrauag. pro parte negante adducta: quia loquitur de cenſu conſtituto per viam emptionis, vel alterius contractus ei æquipollentis, vt diximus ſuper ea in gloſſ. 17. in caſu autem propoſito agitur de cenſu conſtituto per viam donationis ſub modo factæ; & ita non videtur ad ipſum extendi: cum quiſque poſſit rei ſuæ traditioni modum imponere, l. in traditionibus. ff. de pact. cap. verum. de condit. appoſit.

129 Quadrageſimaſexta quæſtio, an cenſus cõſtitutus Romæ anno 1570, ſuper vna re immobili, & ſuis limitibus deſignata; & ſimul generaliter ſuper alijs omnibus rebus mobilibus, & immobilibus non deſignatis fuiſſet iuſte conſtitutus? Reſpondeo, quòd hæc quæſtio fuit data in dubium ante aliquot dies in celeberrimo Rotæ prætorio, & ei ad nos delatæ reſpõdimus, quòd non. Tum per illa, quæ quidam patronus cauſſarum doctiſſimus adducebat. Tum per hanc extrauag. quæ ædita fuit anno 1568. in ipſa vrbe Roma, in qua eadem fuit conſtitutus cenſus anno 1570. & ita duobus ſaltem annis poſtea. Tum quòd eam breuiter decideramus ante paucos menſes in gloſſ. 2. commenti eius, quod huic commentario adiecimus. Tum quòd multis probauimus olim communem ſententiam in hoc commentario not. 22. num. 90. contra *Sot.* & Couarru. ſupra citatos, quòd cenſus non poteſt conſtitui ſuper ſola perſona (& ſecundum noſtrã ſententiam, vt ſupra dictum eſt, iudicatur in Hiſpania) & conſtituere cenſum ſuper omnibus bonis generaliter, vel ſuper vna re deſignata; & generaliter ſuper alijs omnibus, eſt effectu quadamtenus conſtituere illum ſuper perſona: & tenere contrarium eſſet eneruare mentem huius extrau. ſi ſatis res perpendatur.

SVMMARIVM.

130 Cenſus non imponitur hodie ſuper omnibus bonis, etiam aliquo deſignato.
131 Cenſum vt imponit quis in re aliena, vel ſua, & aliena.
132 Venditor regalia iura ſoluere debet.
133 Cenſus emptor vane fit procurator ad exigendum.
134 Cenſui ſoluendo finis ſemeſtris poteſt ſtatui.
135 Cenſus venditor obligari poteſt pro euictione.
136 Venditor cenſus non poteſt obligari ad pœnam dupli.
137 Venditor cenſus vane conſtituit ſe poſſeſſorem precario.
138 Venditor cenſus non poteſt dare facultatem capiendi poſſeſſionem, nec renuntiare foro, nec dare contractui paratam executionem.
139 Cenſus inſtrumento quale, &c. non inſeritur.
140 Cenſui emendo, an vllum pretium præfixum.

130 QVoniam poſt hæc ſcripta breui reſpondimus decem, & octo quæſtionibus reſultantibus ex duobus contractibus duorum cenſuũ in Regno Neapolitano cuidam honorabili viro conſtitutorum; in gratiã & obſequium admodum Illuſtris, Renerendiſs.q. Domini Petri à Lunell Caietani Epiſcopi, multis nominibus mihi ſuſpiciendi; quadrageſima ſeptima quæſtio continebit ſex prima reſponſa in ſummam redacta.

Primum erit, ꝙ non potuerunt prædicti cenſus conſtitui poſt hanc extrauagantem ſuper omnibus bonis, nullo immobili ſpecialiter ſuis finibus deſignato, vt ſupra diximus in eius gloſſ. 2. nu. 86. & q. 46. nu. 129.

Secundum, ꝙ non potuerũt etiam imponi ſuper omnibus bonis generaliter, etiam quodam immobili ſpeciali expreſſo, & finibus eius deſignato: quia eſt contra formam huius extrauagantis, & eius rationem in dicta gloſſ. 2. num. 86. tactam, & in queſt. 46. paululũ dilatatam.

Tertium quòd impoſitio cenſus ante hanc extrauagantem facta ſuper omnibus bonis vendentis licuit: ſi tamen imponens bona capacia tanti cenſus habuit: quoniam nullo iure antiquiore illa videtur ſtatutum, ne quis poſſet vendere cenſum generaliter ſuper omnibus bonis ſuis.

131 Quartum quòd duo poſſunt imponere vnum cenſum ſuper duabus rebus immobilibus ſuis terminis deſignatis; quarum vna ſit vnius imponentis, & altera alterius. Nullo enim iure antiquo, neque nouo huius Extrauagantis videtur hoc prohibitum; & ita nec dicẽdum, arg. cap. legatur 24. q. 2. & §. conſideremus. auth. de trient. & ſemiſſ. coll. 3.

Quintum, quòd quis poteſt vendere, & imponere cenſum ſuper re immobili aliena, conſentiente domino; quia venditio rei alienæ valet, l. rem alienam. ff. de contrahen. empt. et ſi fiat, conſentiente domino, eſt

efficax;

efficax; quia non poteſt illi contrauenire, cap.quod ſemel. de reg.iur.lib. 6.Et quia dominus fundi, qui poteſt cenſum imponere, poteſt alteri imponenti conſentire, per reg.qui poteſt alienare, poteſt alienanti conſentire.ff.de reg.iur.licèt aliud ſit vendere,& aliud vendenti cõſentire, l.aliud. ff. eod. & tradita ibi per Dec.

132 Sextum quòd venditor cenſus, & non emptor tenetur ſoluere iura regalia; quæ ratione prædij cenſuarij Fiſco debentur. Tum quia dominus prædij vendens ſuper eo cenſum, non poteſt præiudicare Fiſco, neque alteri tertio, arg. l. 1. & tot. tit. C. de reb. alien. non alienan. Tum quia non valet pactum factum inter venditorem, & emptorem, ne poſſeſſor prædij venditi teneatur ſoluere iura fiſcalia, l. 2. C. ſine cenſu,& reliq.

Quadrageſimanona quæſtio continebit ſeptimum,& alia quinque de prædictis decem & octo reſponſis.

Septimum, quòd ad iuſtam cenſus impoſitionem non ſufficit, vt venditor cenſus confiteatur, ſibi eſſe ſolutũ pretium; ſeque eſſe de ſolutione contentum poſt hanc extrauagantẽ, vt eius contextus expreſſè continet: quamuis ante illam id ſuffeciſſet: quoniam ſolutum dicitur creditori quomodocumque ei ſatisfactum ſit, l. 1. ff. qui ſatiſda.cogan. & l. ſi rem. §. omnis.ff.de pign.act.& l.ſatisfactio.ff.de ſolutionib.

133 Octauum, quòd ſuperuacanea,& innanis eſt conſtitutio, qua venditor cenſus conſtituit emptorem procuratorem in rem propriam ad illum recipiendum, vel exigendum. Tum quia emptor eſt dominus cenſus, & non venditor poſt traditionem illius ſuffiicientem, iuxta l. traditionib. de pact. C. & ita non indiget mandato procuratorio venditoris ad recipiendum, vel exigendum illum; neque illud ei quidquam prodeſt. Tum quia etiam nihil prodeſt emptori ad cogẽdum venditorem ad tradendũ ei cenſum venditum; quoniam non debet eum ad id cogere nomine venditoris; ſed ſuo proprio: quia vendit illum, & pretium ſoluit, iuxta l. Iulianus. §. offerri.ff.de actionib.empt.

134 Nonum, quòd iuſte poteſt conueniri, vt dimidium cenſus ſoluatur in fine ſemeſtris, & alterũ in fine anni; vel quòd tertia pars in fine cuiuſque quadrimeſtris. Primum quia nullo iure antiquo, nec nouo huius extrauagantis ſtatuitur contrarium. Deinde quia iure communi penſio alicuius rei conductæ debet ſolui in termino à partibus ſtato, ſi quem expreſſe ſtatuerunt, iuxta glo. communiter receptam in l. ædem. C. de locat. Et ideo conſtitutio temporis ad ſoluendum cenſum nihil aliud eſſe videtur, quàm ſublatio dubij; quod iura permittunt,& approbant: & ſic eſt quædam expreſſio eius quod quadamtenus tacite ineſt; quæ quidẽ expreſſio nihil nocet, l. 3. de legat. 1. cap. ſignificaſti. de elect.

135 Decimum, quòd promiſſio, qua venditor cenſus ſe obligat ad defendendum cenſum venditum emptori, & de euictione, videtur permiſſã etiam poſt hanc extrauagantem. Tum quia non videtur illa tollere ea,

quę ſunt

quæ ſunt naturalia contractus emptionis, & vẽditionis; qualia ſunt obli. gatio, & cautio de euictione rei venditæ, iuxta l. ſi fundus. & tot. tit. ff. de euictionib. & l. pacta conuenta. iunct. gloſſ. ff. de contrahen. empt. Tum quia eorum, quæ tacite inſunt, expreſſio nihil nocet, vt dictum eſt: & per iura prædicta tacite ineſt venditioni prædicta obligatio, vt etiam diximus ſupra quæſt. 26. & ſeq.

136 Vndecimum, quòd promiſſio de ſoluendo cenſum ſub pœna dupli non poteſt fieri poſt hanc extrauagantem; quamuis ante illã fieri potuiſſet. Hæc enim extrauagans prohibet fieri omnia huiuſmodi pacta pœnalia; quæ tamen ante illam non videbantur prohibita.

137 Duodecimum, quòd clauſula, qua venditor cenſus conſtituit ſe poſſeſſorem nomine precarij, uidetur eſſe inepta; & tam iure antiquo, quàm nouo reprobanda: quia venditor cenſus non vendit rem cenſuariam, nec minus poſſidet eam poſt venditum cenſum, quàm antea; & cenſum quem vendidit, nullo modo poſſidet ipſe; ſed emptor, vt palam eſt.

138 Quinquageſima quæſtio continebit decimum tertiũ, & reliqua quinque reſponſa de prædictis decem & octo in ſummam, vt diximus, redacta.

Decimumtertium, quòd clauſula, qua venditor cenſus facit copiam emptori eius capiendi auctoritate propria rem cenſuariam ob ceſſationem ſolutionis penſionis, eſt iniqua, & omni iuri, non ſolum nouo huius extrauagantis, ſed etiam antiquo contraria. Tum quia ſequeretur, quòd propter ceſſationem à ſoluendo cenſum vnius aurei perderetur fundus valoris mille aureorum; & ita perderetur, vt emptor cenſus poſſet illum auctoritate propria capere. Tum ob alia quæ de pactis, quibus datur facultas auctoritate propria rem aliquam capiendi, multis in locis traduntur.

Decimumquartum, quòd pactum, quòd venditor cenſus renunciat foro ſuo, & alio ſe ſubijcit, eſt contrarium iuri nouo huius extrauagantis: quia per eam vetantur conditiones omnes grauantes cenſus venditorem, vltraquàm cenſus natura requirit: non tamen videtur contrarium iuri antiquo; quia nullo tali videtur prohibitum.

Decimumquintum, quòd conuentio, qua venditor cenſus ſe obligat ad ſoluendum quolibet die dimidium ducati procuratori, ſiue nuntio emptoris, ad recipiendum cenſum poſt terminum lapſum miſſo, eſt contraria huic extrauaganti, vt expreſſe habetur in ea: quamuis iure antiquo non videtur reprobata, modo illud, quod ſoluendum erat pro qualibet die procuratori, ſeu nuntio non eſſet notabiliter nimium.

Decimumſextum, quòd conuentio, qua partes conueniunt, vt inſtrumentum, quod continet cenſus emptionem, habeat executionem paratam, eſt contraria huic extrauaganti, vt ex illius contextu facile colligitur:

ligitur: niſi lege Regia, vel conſuetudine præſcripta caueatur, quòd in Regno Neapolitano inſtrumenta publica habeant executionem paratam, ſiue quòd ſint guarentigiata. ſi hoc enim illis caueretur, poſſet apponi; quoniam hoc non eſſet aliud quàm exprimere illud, quòd tacite ineſt, cuius expreſſio, vt ſupra diximus, nihil obeſt.

Decimumſeptimum, quòd clauſula illa, *Cum omnibus alijs clauſulis*, &c. non poteſt apponi poſt hanc extrauagantem, ſi conſuetudo notariorum publicorum illius Regni habet, quòd ratione illius clauſulæ poſſint in inſtrumento apponi aliquæ obligationes, vel renuntiationes contrariæ huic extrauaganti, vt ex ea colligitur.

Decimumoctauum, quòd licèt videri poſſet alicui præfatos cenſus iudicari poſſe iniuſte impoſitos ratione pretij; quia imponuntur ad rationem decem pro centum: non tamen eſt firmum. Tum quia, vt nos ſupra ſcripſimus, nullo iure nouo, neque antiquo videtur expreſſe ſtatutum, quòd pretium dicatur iuſtum cenſus conſtituendi. Tum quia pro varietate Regionum, vt ſupra etiam admonuimus nu. 104. varium ſoluitur. In Aragonia enim ſoluitur ad rationem quinque pro centum. in Nauarra ad rationem ſex pro centum. in Caſtella ad rationem ſeptem & aliquantulum plus pro centum: & in aliquot partibus Galliæ ad rationem decẽ pro centum, quod etiam in Germania ſolitum fuiſſe, ſignificant extrauagantes Martini, & Caliſti poſitæ in tit. de empt. inter extrauagantes communes; quatenus probant, licitos fuiſſe quoſdam cenſus impoſitos ad rationem decem pro centum. Et quod etiam in Vrbe vidimus aliquos impoſitos ad rationem nouem pro centum, & octo pro centũ: quamuis nunc vt plurimum imponantur ad rationem ſeptem pro centum.

F I N I S.

INDEX
RERVM, ET VERBORVM
breuiter collectus.

A

AMOR, an dicatur cogere vt timor. pag. 32. nu. 52

B

BARTHOLOMEVS à Carranza laudatus pag. 46. 73
Bona omnia ſunt communia inter virum & vxorem in Luſitania. 42. 65

B

CAROLVS V. Imperator, & Rex Philippus II. & eorum conſiliarij laude ob hoc digniſſimi. 18. 30
Caroli Molinæi erroris primus proditor vbi fuit Auctor 7. 10
Cenſuariam rem vendi potius emptori, quàm alij ſubdurum. 59. 91
Cenſuarius poteſt pluribus vendere rem cenſualem. 79. 114
Cenſuarius non tenetur pacto redimendi cenſum caſu, quo partem rei alienet. 79. 115
Cenſuarius, an poſſit obligari in forma Cameræ. 79. 115
Cenſuarius, vendita re cenſuali, liberatur. 80. 116
Cenſuarius detinens rem, vt tenetur.
Cenſuarij prælationi vt poteſt præiudicari. 81. 118
Cenſuarij prælatio, an obſit cognatis, vel ſocijs. 87. 127
Cenſuario quouis tempore ſit denuntiatio redemptionis. 87. 126
Cenſus perpetuus licite emitur; quamuis recenter conſtituatur. 45. 69
Cenſus redimibilis quot conditiones requirat. 46. 72
Cenſus realis in perſona conſtitui nequit, nec perſonalis, nec pignoris

M præſertim

præſertim quoad forum exterius. pag. 43. nu. 78
Cenſus realis pro rebus non neceſſarijs reip. pernitioſus. 50. 80
Cenſus, vt non poteſt poni ſuper omnibus bonis. 57. 86
Cenſus qualis contra formam imponitur per ſententiam. 65. 99
Cenſus per ſententiam creatus, an pro parte redimatur. 65. 100
Cenſus an ſolius pecuniæ liceat. 70. 104
Cenſus, an vendi poſſit pluris, vel minoris, quàm ſit creatus. 77. 111
Cenſus ſuper cenſu conſtitui poteſt. 77. 111
Cenſus vnus ſuper pluribus conſtitui poteſt. 78. 113
Cenſus totus ſoluendus à poſſeſſore partis rei cenſuariæ. 79. 114
Cenſus ante hanc extrauagantem creatus, an pereat, parte rei perempta. 79. 115
Cenſus non perit, re facta ſterili. 80. 117
Cenſus in re aliena, vel non libera creatus, an deberi, & exegi poſſit. 43. 119
Cenſus poſitus in re aliena, quã pecunia numerata, an ad eam reduci debeat. 83. 119
Cenſus creatus alio pretio, quàm nummis vt licitus. 83. 120
Cenſus cum quo pacto perimendi conſtitui poſſit. 84. 121
Cenſus an valeat cum pacto repetendi pretium; recipiendo in partem ſolutionis eius cenſus antea ſolutos. 84. 121
Cenſus redimi poteſt etiam ſine numerata pecunia. 84. 122
Cenſus vt redimitur per compenſationem. 85. 124
Cenſus pretij ſolutio præſens vt fraudatur. 58. 88
Cenſus pretium nequit eſſe debitum, nec debendum. 61. 94
Cenſus contractus, & emphyteuticus in hoc differunt. 62. 95
Cenſus conſtituendi forma Papæ, an vbique ſit ſeruanda. 72. 106
Cenſus debitor ſatisfacit credendo in dubio, quòd debet illũ ex contractu cenſitico, & non emphyteutico. 75. 109
Cenſus an totus ſoluendus cum redimitur ante terminum. 87. 126
Cenſus centum pro mille donatus ad vitam an valeat. 87. 128
Cenſus nõ poteſt poni hodie ſimul ſuper vna re deſignata, & generaliter ſuper omnibus alijs bonis non deſignatis. 88. 129
Cenſus non imponitur hodie ſuper õibus bonis etiã aliquo deſignato. 89 130
Cenſus pro redemptione quale amplius liceat accipere. 85. 123
Cenſus venditor regalia iura ſoluere debet. 90. 132
Cenſus emptor vane ſit procurator ad agendum. 90. 133
Cenſus venditor obligari poteſt pro euictione. 90. 135
Cenſus inſtrumento quale, & cet. non inſeritur. 92. 139
Cenſui ſoluendo finis ſemeſtris poteſt ſtatui. 90. 134
Cenſui emendo, an vllum pretium præfixum. 92. 140
Cenſum ſuper cenſu poni poſſe. 57. 87
Cenſum redimendi facultatem nec immemorialis tollit. 62. 96

Cenſum ponens ſuper re aliena vt tenetur. pag. 62. nu. 118
Cenſum ſoluere vtilius interdum eſt, quàm compenſare. 86. 125
Canſum vt imponit quis in re aliena, vel ſua, & aliena. 89. 132
Cenſu in conſtituendo ſeruanda octo etiam olim ſeruata. 56. 85
Cenſus qui contra èxtrauagantem conſtitui valent. 63. 98
Cenſus perpetuos quales non includit hæc extrauagans. 63. 98
Campenſationi cur non eſt hic locus. 59. 89
Conſuetudo immemorialis habet vim conſtituti. 21. 34
Contractus cenſiticus vt differt ab emphyteutico. 76. 110
Creditor regulariter an teneatur accipere debiti partem. 66. 101
Creditum duplex; & vtrumque gratuitum. 3. 3
Cuſtodia rei conuenit ei, ad quem eius emolumentum principaliter per tinet; & cui pereat. 39. 61

D

DOCTOR Sotus laudatus. 2. 2
Doctor Montemaior laudatus. 16. 29
Dominium rei non facit tranſire in alium ſola periculi receptio. 25 36
Dominus non omnis de ſuo, vt libet, diſponit. 25. 37
Dotem qui promittit, & non ſoluit, videtur promittere emolumētum, quod mediocriter ex illa quæri poteſt. 42. 66

E

EMPTIO cū pacto de retrouendendo, & in minori pretio quando præſumitur vſuraria. 49. 78
Emptio animalium, quæ non ſunt, vt vſuraria. 49. 79
Exhortatio ad perſonales cenſus diſſuadendos. 52. 82
Extrauagans Pij V. de modo conſtituendi cenſus. 54. 84
Extrauagantem hanc qua parte conſuetudo, aut non vſus tollet. 74. 108

F

FINIS minus principalis eſſe poteſt id, quod nequit eſſe principalis. 11. 20
Formam contra vel præter datam facta non valent. 63. 98
Fortuiti caſus renuntiatio in hoc caſu non valet; & optare ne etiam in alijs contra ius ordinarium renunciaretur. 59. 90
Fortuitorum caſuū renuntiatio minuere deberet redituum pretium, quod apud paucos facit. 15. 28
Frugifera eſt res apta fructus ferre, licèt non ferrat. 77. 112

H

HOMO liber non datur in pignus, neque in ſeruitutem ob debitum ciuile. 51. 81

I

INTELLECTVS nouus cap. per veſtras. de donationib. inter virum & vxorem. pag. 20. nu. 33
Intereſſe quid, & quotuplex. 26. 40
Intereſſe damni, & lucri quid. 26. 41
Intereſſe ex mutuo capitur tribus caſibus ſecundum omnes. 26. 42
Intereſſe extra rem regulariter non debetur. 27. 43
Intereſſe & vſura differunt iuxta leges Romanas. 28. 44
Intereße damni, & lucri, vt differunt. 30. 50
Intereſſe capi non poteſt, ſecundum aliquos, niſi concurrant ſeptem; quæ tamen omnia non ſunt neceſſaria. 34. 53
Intereſſe ante tempus, quo lucrifieret capi non poteſt. 34. 54
Ius diuinum, an humanum contineat hæc extrauagans. 71. 105
Ius quod eſt naturale, vel diuinum, & quod humanum. 71. 105
Ius contentum in hac extrauaganti eſſe variæ ſpeciei. 74. 107

L

LAVDEMIVM ob rem cenſuariam venditam, vt debetur. 60. 93
Lex de non emendo reditus granorum ſancta, vt fraudatur 18. 31
Lex quæ Papæ ligat Reges omnes, & eis ſubditos. 72. 106

M

MONS Pietatis, & alia ſimilia qualia ſint. 38. 59
Mons pietatis approbatur per Concilium, & Papam Leonem ex certa ſcientia, & modo ſpecialiſſimo. 38. 60
Mons Pietatis non accipit à pauperibus propter mutuationem: ſed propter cuſtodiam. 40. 62
Montes Pietatis communiter inſtituti non deſinũt eſſe liciti, eo quòd poſſent melius inſtitui. 40. 63
Mutuans licite capit id, quod ſoluitur, quia non eſt ei ſolutum. 36. 55
Mutuanti an liceat capere intereſſe non promiſſum. 36. 56
Mutuum non facit ſola ſecuritas pecuniæ datæ. 22. 35

O

OBLIGATIO dandi natura, & effectu diuidua. 68, 102
Obligatio debitoris non tollitur ſecuritate adiecta. 24. 38
Obligatio cenſitici mitior, quàm emphyteutici. 75. 109

PAPAE

P

PAPAE commentanti non creditur, vt legem ferenti. pag. 30. nu. 49
Peccatum mentale vſuræ, vt differt ab vſura mentali. 9. 13
Peccatum vſuræ quid. 5. 6
Pecunia plus valet apud negotiatorem, quàm apud alios, vt triticum ſeminale apud volentem ſeminare, & non habentem aliud ſimile. 28. 46
Pecuniæ duplex potentia ad lucrandum. 29. 47
Pœna exacta ob non ſolutionem cenſus, an reſtituenda. 76. 110
Pretium rei iuſtum non conſiſtit in indiuiſibili: immo habet latitudinem ſummi, infimi, & medij. 4. 5
Pretium rei non augetur per furtum, aut vim. 29. 47
Præſcriptio immemorialis, vt fortior centenaria. 62. 97
Pretium cenſus, per quæ creſcit, & decreſcit. 77. 111
Prædium non fit ex parte infrugiferum eo quòd reddat minus. 80. 117
Prædium reddens minus non fit ex parte infrugiferum. 80. 117

R

REDITVVM venditores, & emptores in auctionibus, qui multum videntur peccare. 15. 27

S

SANCTVS Thomas intellectu Angelico donatus. 6. 9
Spes principalis non omnis illa, ſine qua non mutuaretur. 13. 23
Simonia mentalis ad reſtitutionem non obligat. 8. 13
Solutio anticipata, vt valet hic minus. 59. 89
Solutio partis debiti, quæ incommoda. 69. 103

V

VENDERE quis ſuum poteſt pretio quo ſibi valet; quamuis alijs non tantumdem valeat. 30. 48
Vendere vt licet ſpe lucri. 31. 51
Venditor nihil perdit re empta pereunte. 48. 77
Venditor cenſus non poteſt obligari ad pœnam dupli. 91. 136
Venditor cenſus vane conſtituit ſe poſſeſſorem precario. 91. 137
Venditor cenſus non poteſt dare facultatem capiendi poſſeſſionem; nec renuntiare foro; nec dare contractui paratam executionem. 48. 138
Virtuti magis, quàm vitio fauendum. 30. 48

Vſurariis

Vſurarius eſt qui plus, quàm dedit ex mutuo ſperat.	pag. 1.	nu. 1
Vſurarij ſunt quidam creditores in ædes debitorum diuerſantes.	2.	1
Vſuræ verbum quid ſignificet.	3.	2
Vſura quid, cum ſua definitione exacta.	5.	3
Vſura aperta in cuiuſmodi credito reperiatur	3.	3
Vſura palliata inueniri poteſt in omni contractu, in quo ſolutio anticipatur, vel differtur, cum exemplis.	3.	4
Vſura non eſt lucrum ſpirituale, aut quaſi ſpirituale amicitiæ, &c.	5.	6
Vſuram eſſe illicitam, & peccatum mortale eſt de fide.	5.	7
Vſura prohibita etiam in noua lege; etiam in ſpecie, etiam mentalis.	6.	8
Vſura realis & mentalis, & cur ita dicantur.	8.	12
Vſura nunc magis, quàm vnquam antea verbis execrata, vt vero magis quàm vnquam opere exerceatur palliata.	9.	14
Vſuræ quæ definitio aptior.	10.	15
Vſura etiam mortifera capere quidquam pro bono opere mutuandi; licèt non capiatur pro vſu rei mutuatæ.	10.	16
Vſura ſimoniaca mutuare ob beneficium.	10.	17
Vſura, vt inuenitur ſine pacto, & voluntate paciſcendi.	11.	18
Vſura non eſt mutuare cum intentione minus principali lucri, contra quoſdam: mutuare autem cum intentione principali lucri ſic; contra alios.	11.	19
Vſura mentalis, vt deſinit eſſe vſura.	12.	21
Vſura non eſt lucrum ex amicitia principaliter ſperatum.	13.	22
Vſura eſt acceptum ſine libera dantis voluntate	13.	24
Vſura eſt quidquid amplius accipitur ob ſolutionis dilationem, aut datur minus ob anticipationem; in omni contractu etiam innominato cum multis exemplis.	14.	26
Vſura non eſt ſemper lucrum ſocietatis, ſalua ſorte remanẽte; & quomodo id fieri poteſt per tres contractus, &c.	19.	32
Vſurariam non eſſe conſuetudinem immemorialem recipiendi quattuor pro centum, ſalua ſorte, qua ratione defendi videtur.	21.	34
Vſuram, nec diſpenſatio, nec vis facit licitam.	28.	44
Vſura non eſt capere quantum reddidiſſet prædiũ, quod ob mutuum non fuit emptum: quamuis non tantum fuiſſet mutuo datum, &c.	36.	57
Vſura eſt lucrum, quod capit mercator pro intereſſe pecuniæ mutuatæ, qua non erat negotiaturus, nec frugifera empturus.	37.	58
Vſura non eſt accipere fructus pignoris pro ſoluenda dote dati, noua ratione, ſex alijs reiectis, etiam ſi maritus non ſit gener.	41.	64
Vſura non eſt accipere certum quid pro dote promiſſa ſingulis annis.	43.	67

FINIS.

Series chartarum.

† A B C D E F G H I K L M.

Omnes ſunt Quaterniones, præter M. Sexternio.

R O M Æ,

Excudebat Vincentius Accoltus.

M. D. LXXXIIII.